

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ АРХИТЕКТУРА – ҚУРИЛИШ ИНСТИТУТИ
“АРХИТЕКТУРАВИЙ ЛОЙИҲАЛАШ” КАФЕДРАСИ**

Қодирова Сурайё Адилевна

**ЗАМОНАВИЙ ЖИҲОЗЛАШ ВА
ИНТЕРЬЕР**

ФАНИДАН

**ЎҚУВ-УСЛУБИЙ МАЖМУА
1-қисм**

Тошкент – 2011

«Замонавий жиҳозлаш ва интерьер» фани бўйича ўқув-ўқувий мажмуа. – Тошкент, 2011. 1 қисм – 123 бет; 2 қисм - 125 бет.

Ушбу ўқув-ўқувий мажмуа “Замонавий жиҳозлаш ва интерьер” фани асосида яратилган бўлиб, унда архитектура йўналиши бўйича таълим олаётган бакалаврлар учун мўлжалланган, ҳамда бино ва иншоотлар интерьерларини лойиҳалаш ва ташкил этишни назарий жиҳатдан шакллантиришга қаратилган. Ўқув-ўқувий мажмуа ўқув дастури таълим технологиялари, кўргазмали слайдлари, савол жавоблар, тест саволлари, жорий оралиқ ва якуний назорат топшириқлари жамланган. Ушбу ўқув ўқувий мажмуадан ўқитувчилар, илмий ходимлар, магистрлар, аспирант ва тадқиқотчилар ҳамда архитектура соҳасига қизиқувчилар фойдаланишлари мумкин.

Тузувчилар: архитектура фанлари номзоди,
доцент Қодирова Сурайё Адиловна

Тақризчилар: педагогика фанлари номзоди, доцент Абдуллаева Ш.Ш.
архитектура фанлари номзоди, доцент Мансуров Я.М.

	МУНДАРИЖА		
	КИРИШ		5
1	“Замонавий жихозлаш ва интерьер” фанининг ўқув дастури		6
2	“Замонавий жихозлаш ва интерьер” фани бўйича ишчи ўқув дастури		15
3	“Замонавий жихозлаш ва интерьер” фани бўйича баҳолаш мезони		25
4	Календар режа		29
5	Маъруза ва амалий машғулотларнинг технологик модел ва хариталари		32
6	1-маъруза	Кириш. Ўқув курсининг мазмуни	33
7	2-маъруза	Интерьернинг шаклланиш жараёнлари	38
8	3-маъруза	Интерьер мухитини ташкил этишнинг асосий факторлари	50
9	4-маъруза	Жамоат бинолари интерьери	59
10	5-маъруза	Жамоат бинолари турлари	69
11	6-маъруза	Ўқув-тарбия ва илмий муассасалар	76
12	7-маъруза	Томоша кўрсатиш бинолари	91
13	8-маъруза	Спорт иншоотлари	97
14	9-маъруза	Савдо, маиший хурмат кўрсатиш бинолари ва иншоотлари	105
15	10- маъруза	Маъмурий ва коммунал бинолар	112
16	11- маъруза	Транспорт иншоотлари	118

КИРИШ

Ўзбекистондаги сиёсий ва маънавий ривожланиш, жамиятни демократлаштириш ислохотлари, ижтимоий-иқтисодий ва илмий-техник тараққиёт мамлакатимиздаги архитектура соҳасида олиб борилаётган бунёдкорлик ишларини жадал ривожлантирди. Бу эса ўз касбига меҳр кўйган, чуқур билим ва кўникмаларга эга бўлган, касбий фаолиятини илмий асосда ривожлантира оладиган ва назарий билимларини бевосита амалиётга тадбиқ эта оладиган ёш архитекторларни тайёрлашни талаб этади.

Ушбу намунавий дастур архитектура йўналиши бўйича таълим олаётган бакалаврлар учун мўлжалланган, ҳамда бино ва иншоотлар интерьерларини лойиҳалаш ва ташкил этишни назарий жиҳатдан тушунтириб беришга ва интерьерларни лойиҳалашга комплекс ёндашувни шакллантиришга қаратилган. Архитектор-бакалаврларни етук мутахассис қилиб тарбиялашда “Замонавий жиҳозлаш ва интерьер” фанининг аҳамияти катта. Зеро ташқи архитектуравий муҳит билан ички архитектуравий муҳитни уйғунлаштириш учун, аввалом бор, ана шу ички муҳит – интерьерни лойиҳалашни ва замонавий мебеллар билан жиҳозлашни билиш керак.

Талабаларни миллий меъморчиликнинг анъанавий усуллариغا ҳурмат руҳида тарбиялаш таълим соҳасининг ажралмас қисмидир. Асосий эътибор ижтимоий функцияси турлича бўлган хоналарни лойиҳалашга, турар жой ва жамоат биноларининг ички фазоларида ҳар томонлама қулайликни яратишга қаратилмоғи керак.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди
№_БД -55801- 3.08
“23” август 2008йил

Ўзбекистон Республикаси
Олий ва ўрта махсус
таълим вазирлигининг
2008 йил «_28_»_август_даги
«_263_» - сонли буйруғи
билан тасдиқланган

ЗАМОНАВИЙ ЖИҲОЗЛАШ ВА ИНТЕРЬЕР
фанининг

ЎҚУВ ДАСТУРИ

Билим соҳаси:	500000	- Муҳандислик, ишлов бериш ва қурилиш тармоқлари
Таълим соҳаси:	580000	- Архитектура ва қурилиш
Таълим йўналиши:	5580100	- Архитектура

Тошкент – 2008

Фаннинг ўқув дастури Олий ва ўрта махсус касб-ҳунар таълими ўқув – услубий бирлашмалари фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашнинг 2008 йил «20»августдаги « 4 » - сон мажлис баёни билан маъқулланган.

Фаннинг ўқув дастури Тошкент архитектура – қурилиш институтида ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

Убайдуллаев Х.М. - “Архитектуравий лойихалаш” кафедраси профессори.

Жумабоев Х.Й. - “Архитектуравий лойихалаш” кафедраси доцент, арх. ном.

Магомедова Ф.Х.- “Архитектуравий лойихалаш” кафедраси катта ўқитувчиси

Такризчилар:

Тошмухамедов Т. - “ТашГИПРОГОР” институтининг бош архитектори

Умаров А. - МЧЖ “AzizProject” директори, арх. ном.

Фаннинг ўқув дастури Тошкент Архитектура – қурилиш институти Илмий – услубий Кенгашида тавсия қилинган (2008 йил 24 июндаги «7» сонли баённома)

Кириш

Ўзбекистондаги сиёсий ва маънавий ривожланиш, жамиятни демократлаштириш ислохотлари, ижтимоий-иқтисодий ва илмий-техник тараққиёт мамлакатимиздаги архитектура соҳасида олиб борилаётган бунёдкорлик ишларини жадал ривожлантирди. Бу эса ўз касбига меҳр кўйган, чуқур билим ва кўникмаларга эга бўлган, касбий фаолиятини илмий асосда ривожлантира оладиган ва назарий билимларини бевосита амалиётга тадбиқ эта оладиган ёш архитекторларни тайёрлашни талаб этади.

Ушбу намунавий дастур архитектура йўналиши бўйича таълим олаётган бакалаврлар учун мўлжалланган, ҳамда бино ва иншоотлар интерьерларини лойиҳалаш ва ташкил этишни назарий жиҳатдан тушунтириб беришга ва интерьерларни лойиҳалашга комплекс ёндашувни шакллантиришга қаратилган. Архитектор-бакалаврларни етук мутахассис қилиб тарбиялашда “Замонавий жиҳозлаш ва интерьер” фанининг аҳамияти катта. Зеро ташқи архитектуравий муҳит билан ички архитектуравий муҳитни уйғунлаштириш учун, аввалом бор, ана шу ички муҳит – интерьерни лойиҳалашни ва замонавий мебеллар билан жиҳозлашни билиш керак.

Талабаларни миллий меъморчиликнинг анъанавий усуллариغا ҳурмат руҳида тарбиялаш таълим соҳасининг ажралмас қисмидир. Асосий эътибор ижтимоий функцияси турлича бўлган хоналарни лойиҳалашга, турар жой ва жамоат биноларининг ички фазоларида ҳар томонлама қулайликни яратишга қаратилмоғи керак.

Фаннинг мақсади ва вазифалари

Фанни ўқитишдан мақсад - талабаларда лойиҳа-тадқиқот ташкилотларида бино ва иншоотлар интерьерларини лойиҳалашнинг замонавий ва илмий асосланган технологик тартиб усуллари, интерьерларни функционал–режавий, архитектуравий–бадий, конструктив ва иқтисодий жиҳатдан комплекс лойиҳалаш услубиятлари, шу билан бирга амалиётга тадбиқ қилиш, назорат олиб бориш учун зарур бўлган билим ва кўникмаларни шакллантиришдир.

Фаннинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

- талабаларга интерьерларни лойиҳалашнинг асосий тушунчаларини миллий ва хорижий тажрибалар мисолида етказиш;
- Ўзбекистоннинг табиий-иқлим шароитлари, миллий одатлар ва анъаналарни турар жой ва жамоат бинолари лойиҳаси ва қурилишида қўллаш (ишлатиш)ни тушунтириш;
- интерьерларни жамиятнинг ижтимоий хусусиятларини эътиборга олган ҳолда лойиҳалашни ўргатиш;
- хоналарнинг ўзаро технологик алоқаларини эътиборга олган ҳолда лойиҳалашни ўргатиш;

- интерьерлар лойиҳасида фазовий-композицион масалаларни ечиш ва конструктив ечимларни тўғри қўллашни ўргатиш;
- инсонларнинг психофизиологик хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда интерьерларнинг ёруғлик ва ранг ечимларини топа олишни ўргатиш;
- интерьерларда қурилиш материалларини хоналарга мос равишда танлай билишни ўргатиш;
- меъёрий ҳужжатлар (ҚМҚ, ШНК) дан тўғри фойдаланишни ўргатиш.

Фан бўйича талабаларнинг билимига, кўникма ва малакасига қўйиладиган талаблар

Бакалавр:

- яхлит, физик объект сифатида олам ва унинг эволюцияси;
- табиатдаги тартиб ва уйғунлик; уйғунликни яратиш қонун - қоидалари;
- мутаносиблик тамойиллари;
- биомухит ва унинг эволюцияси йўналиши;
- тирик тизимлар бир бутинлиги ва гомеостаз;
- организмлар ва муҳитларнинг ўзаро таъсири, организмлар уюшмаси, экосистемалар;
- биомухит ва инсон биосоциал табиати бирлиги нуқтаи-назаридан ўз касбий фаолиятининг оқибатлари;
- бино ва иншоотларнинг функционал, технологик ва типологик тузилиши;
- архитектуравий композиция;
- интерьерда қўлланиладиган барча замонавий қурилиш материаллари ҳақида **тасаввурга эга бўлиши**;
- хонанинг композицион ва фазовий бирлиги;
- хона ичидаги ранг гаммасини танлаш;
- интерьерларни лойиҳалашнинг миллий ва хорижий тажрибалари;
- Ўзбекистоннинг табиий иқлим шароитлари, миллий одатлари ва анъаналарининг турар-жой ва жамоат биноларини лойиҳаси ва қурилишида қўлланиши;
- Интерьерлар лойиҳасида акс этувчи жамиятнинг ижтимоий хусусиятларини ;
- Хоналарнинг технологик ўзаро алоқаси;
- Интерьерлар лойиҳасида фазовий композицион ва конструктив масалаларни ечиш;
- Инсоннинг психофизиологик хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда интерьерларда еруғлик ва ранглари қўллаш;
- Интерьерларда қурилиш материалларини ишлатиш;
- Меъёрий ҳужжатлар (ҚМҚ, ШНК);
- Лойиҳаланаётган ички фазони табиий ва сунъий ёритишни **билиши ва**

улардан фойдалана олиши;

- Компьютер графикасини қўллаш;
- Чизма геометрия ва муҳандислик графикаси қонунларининг усул ва йўриқларини қўллаш;
- Техник схемаларни, чизмаларни, эскизларни бажариш ва ўқиш;
- Лойиҳалашда талаб ва таклифлар назариясидан фойдаланиш;
- Адабиётлар, даврий журналлар ва интернет сайтларидаги материаллар билан мустақил ишлаш бўйича амалий **малака ва кўникмаларига эга бўлиши керак.**

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвий кетма – кетлиги

Ушбу фан умумлаштирувчи – комплекс характерга эга бўлиб, қуйидаги фанлар билан узвий боғланган:

- тарихий характердаги фанлар: саъат тарихи, архитектура тарихи;
- ижтимоий фанлар: архитектура социологияси, фалсафа, психология;
- илмий – математик фанлар: олий математика, қурилиш физикаси, архитектуравий физика, архитектуравий ашёшунослик;
- умумкасбий фанлар: чизма геометрия, архитектуравий графика, архитектуравий лойиҳалаш асослари, расм, рангтасвир, ҳайкалтарошлик, макетлаш, архитектуравий композиция.

“Замонавий жиҳозлаш ва интерьер” маърузалар курси VI семестрда III бакалаврият таълим курсида ўқитилади. Ушбу фан маърузалар, назорат (ёзма ва оғзаки) саволномаларни ўз ичига олади. Фанни ўрганиш амалиётда қўлланиладиган бино ва иншоотларнинг интерьерлари лойиҳаларини кузатиб бориш ва таҳлил этишни, лойиҳалаш – тадқиқот институтларида ва қурилиш объектларида ўтказиладиган ишлаб чиқариш амалиётида касбий билим ва кўникмаларни мустаҳкамлашни талаб этади.

Фаннинг ишлаб – чиқаришдаги ўрни

Архитектура соҳаси ўз моҳиятига кўра инсонларнинг яшаши ва меҳнат қилиши учун қулай бўлган ички ва ташқи архитектуравий муҳитни яратишга хизмат қилади. Ички архитектуравий муҳитни яратиш деганда, асосан, турар жой, жамоат ва саноат биноларидаги хоналарнинг ички фазовий муҳити ва ички кўринишлари – интерьерларини шакллантириш назарда тутилади. Инсон қандай фаолият юритмасин, ана шу фаолият кечаётган ички фазонинг қулай бўлишини талаб этади. Бунинг учун лойиҳа қилинаётган интерьерларда уларнинг қандай фаолиятга хизмат қилиши, шу фаолиятни юритувчи инсонларнинг психофизиологик жиҳатлари, хоналарнинг ўзаро технологик боғлиқлиги ва шу каби хусусиятларни ҳисобга олиш ҳамда, энг муҳими, уларнинг барчасини ягона композиция асосида ташкил қила олиш

керак бўлади. Бу вазифани бажариш учун “Замонавий жихозлаш ва интерьер” фанини чуқур эгаллаш лозимдир.

Фанни ўқитишдаги замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

“Замонавий жихозлаш ва интерьер” фани Ўзбекистон Республикасиди ва чет элларда яратилган дарсликлар, услубий қўлланмалар, маълумотномалар ва меъёрий хужжатлар (ҚМҚ, ШНК), шунингдек Ўзбекистон Республикаси президенти кўрсатмалари ва мамлакатимиз архитектураси билан боғлиқ бўлган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг қарорлари асосида ўқитилади.

AUTO CAD, 3D MAX, Corel Draw, Fotoshop ва бошқа компьютер графикаси дастурларини қўллашга алоҳида эътибор берилади. Архитектура факультети таркибидаги маъруза аудиториялари ва фото, аудио, видео - лабораторияларни махсус техник воситалар билан жиҳозланган ҳолда рангли ва оқ – қора тасвирда слайдлар ва видеофильмлар кўрсатиш, шу билан бирга талабаларнинг мустақил шуғулланиши учун кафедрада маъруза матнларининг электрон вариантларини сақлаш мақсадга мувофиқдир.

Ўтилган мавзу материални мустаҳкамлаш учун ҳар бир янги дарс бошланишидан олдин қисқача савол-жавоб ўйказиш мақсадга мувофиқдир.

Асосий қисм

Фаннинг назарий машғулотлари мазмуни

1 - Маъруза. Кириш.Ўқув курси ва машғулот мавзусига кириш.Ўқув курсининг мазмуни.Интерьер ҳақида тушунча.

2 – Маъруза. Интерьернинг шаклланиш жараёнлари.Интерьернинг шаклланиш босқичлари.Қадимги Дунё архитектураси.Ўрта асрлар архитектурасида услублар шаклланиши.XIX аср охири XX аср бошлари архитектураси.Марказий Осиё меъморчилигида декоратив безак.

3 – Маъруза.Интерьер муҳитини ташкил этишнинг асосий факторлари.Интерьерни лойihalашнинг назарий асослари.Функционал жиҳатдан мақсадга мувофиқлик. Интерьер яратишнинг ижтимоий жиҳатлари.Интерьерли муҳитнинг экологик шарт шароитлари.Интерьер муҳитида эстетик талаблар..

4 – Маъруза. Жамоат бинолари интерьери.Жамоат биноларининг шаҳарсозликдаги роли.Фазовий структурани шакллантириш принциплари.Жамоат бинолари ички муҳитини ташкил этиш.Жамоат бинолари умумий тарҳий элементлари.

5 – Маъруза.Жамоат бинолари турлари.Жамоат биноларининг классификацияси.Жамоат бинолари ва иншоотларининг

конструкциялари.Жамоат бинолари ва иншоотларини муҳандислик қурилмалари билан жиҳозлаш..

6 – Маъруза. Ўқув тарбия ва илмий муассасалар.Ўқув тарбия ва илмий муассасаларга қўйиладиган талаблар.Умумтаълим мактабларидаги интерьерли муҳит.

7 – Маъруза Томоша кўрсатиш бинолари.Кинотеатр бинолари.Кинотеатр интерьерини ташкил қилиш.Театр бинолари.Цирк бинолари.

8 – Маъруза.Спорт иншоотлари.Стадионлар.Стадион трибуналари.Универсал спорт заллари.Ёпиқ спорт сув хавзалари.Спорт иншоотларининг ёрдамчи хоналари.

9 – Маъруза.Савдо,маиший хизмат кўрсатиш бинолари ва иншоотлари.Ёпиқ бозорларнинг шаклланиши.Савдо марказлари.Умумий овқатланиш муассасалари.

10 – Маъруза. Маъмурий ва коммунал бинолар.Бошқарма муассасалари ва лойиҳа ташкилотлари бинолари интерьерига қўйиладиган талаблар.Меҳмонхоналар интерьерига қўйиладиган талаблар.

11-Маъруза.Транспорт иншоотлари.Темир йўл ,автомобил ва ҳаво транспортлари вокзаллари.Йўловчилар учун жамоат транспорти иншоотлари.Гаражлар.Метрополитен йўналишларини лойиҳалаш.

12-Маъруза.Даволаш профилактика бинолари.Касалхоналар ва поликлиникалар жиҳозланиши ва интерьерига қўйиладиган талаблар.Санаториялар,курорт,дам олиш муассасалари жиҳозланиши ва интерьерига қўйиладиган талаблар.

13-Маъруза Турар жой бинолари турлари ва интерьери.Турар жой биноларини шакллантириш учун зарур талаблар ва шароитлар.Турар жой қурилишида шаҳарсозлик талаблари.Турар жойларга қўйиладиган меъморчиликнинг бадиий талаблари.

14-Маъруза .Хонадонларнинг интерьери ва жиҳозлари.Интерьерни ташкил этишнинг функционал фазовий асослари.Квартиранинг жиҳозлари.

15-Маъруза Квартира хоналарининг интерьерларини шакллантириш.Хоналарнинг интерьерларини шакллантириш.Овқатланиш зонаси.Ухлаш зонаси.Болалар хоналари.Ошхона Даҳлиз.Санитар-гигиеник зона .

16-Маъруза.Саноат бинолари ва корхоналари интерьери.Саноат корхоналарини лойиҳалаш.Саноат корхоналарини лойиҳалашда атроф муҳитни қўриқлаш ишлари.Саноат бинолари қурилишида меъморий-бадиий образ.Саноат бинолари интерьери.

17-Маъруза.Кам ва ўрта қаватли турар жой бинолари интерьери.Кам қаватли турар жой бинолари.Ўрта қаватли турар жой бинолари.Ўрта қаватли уйларнинг асосий қурилмалари(конструкциялари).

18-Маъруза Кўп қаватли турар жой бинолари.Ётоқхоналар интерьери.Кўп қаватли турар жой бинолари.Баланд қаватли турар жойлар.Ётоқхоналар.

Мустақил ишни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни

Режада мустақил таълимга 39 соат ажратилган, унда талаба реферат мавзусини танлайди, кутубхоналарда зарурий адабиётлар ёки мақолаларни тўплайди, Интернет глобал тармоғида ишлайди; замонавий жиҳозлар, янги технологияларга бағишланган кўргазмаларга, мебель ва қурилиш моллари дўконларига боради; ўз рахбари билан доимий маслахатлашиши, мавжуд (янги қурилган) биноларга бориши, тажрибали архитектор, психологлар билан суҳбатлар қуриши керак – яъни ихтиёрий муаммони мустақил еча олиши лозим.

Мустақил иш қуйидаги фаолият турларини ўз ичига олади:

- амалий мустақил машғулотлар учун намунали реферат мавзусини танлаш: масалан, «Конференцзал ички фазосини шакллантириш».
- реферат мавзуси бўйича махсус адабиётлар рўйхати, матннинг ишчи кўчирмаси ва иллюстрациялар нусхалари билан танишиш;
- реферат матнини компьютерда териш ва унинг иллюстрациялар, титул варағи, мундарижа ва қўлланилган адабиётлар рўйхати билан якуний монтажи;
- ўқув жараёни графиги бўйича, фан бўйича охирги маърузага бир ҳафта қолган муддатдан кеч бўлмаган кунда рефератни раҳбарга топшириш.

Изох: Рефератлар мавзулари Ушбу Режа ва Маърузачи (доцент ёки профессор) билан келишган ҳолда талабалар томонидан ихтиёрий танлади.

3. Ўқув услубий таъминот.

3.1. Якуний назорат иши учун мавзуларнинг намунавий рўйхати. (Якуний ёзма назорат ишида ҳар бир мавзу 3-5 саволга бўлинади ва мисоллар келтирилади).

Якуний назорат иши учун мавзулар рўйхати:

1. Интерьер ва унинг турлари.
2. Турар жой хонадонлари ва хоналарининг интерьерлари хусусиятлари ва турлари.
3. Жамоат бинолари интерьери.
4. Интерьер шаклланиш жараёнлари..
5. Интерьерга эстетик, маънавий, амалий талаблар.
6. Интерьерга психологик ва физиологик талаблар.
7. Интерьер ташкил этишнинг асосий факторлари.
8. Интерьерли муҳитнинг экологик шарт шароитлари..
9. Интерьер муҳитида функционал жиҳатдан мақсадга мувофиқлик.
10. Хоналарни функционал зоналарга бўлиш.
11. Хоналар фазосини ташкил қилишда интерьер ритми, метри ва масштаби таъсири.
12. Ўқув тарбия бинолари интерьери..
13. Спорт иншоотлари интерьери.
14. Даволаш профилактика бинолари интерьери.

- 15.Томоша бинолари интерьерлари хусусиятлари.
16. Савдо,маиший хизмат кўрсатиш бинолари интерьери.
17. Конструкциялар – интерьердаги аниқловчи асос сифатида.
18. Жамоат бинолари интерьерларида услуб бирлиги.
- 19.Саноат бинолари интерьери..
20. Турар – жойларга қўйиладиган меъморчиликнинг бадиий талаблари.

Информацион-услубий таъминот

Таълим бериш жараёнида маълумотларни идрок қилиш қулай бўлиш учун дидактик методлардан фойдаланиш тавсия этилади. Бунинг учун куйидаги техник воситалардан фойдаланилади: диапроектор, графопроектор, компьютер ва ҳ.к.

Фойдаланиладиган асосий дарсликлар ва ўқув қўлланмалар рўйхати

Асосий дарсликлар ва ўқув қўлланмалар

1. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений: Учеб. пособие - М. ; Архитектура – С, 2007г. – 280 с. ил.
2. КМК 2.08.01-94 «Турар жой бинолари».
3. Ефимов А.В. и др. «Дизайн архитектурной среды»: Учеб. для вузов/ Г.Б. Минервин, А.Л. Ермолаев, В.Т. Шимко, А.В. Ефимов, Н.И. Щепетков, А.А. Гаврилина, Н.К. Кудряшов – М.: Архитектура-С, 2005. 7. КМК «Общественные здания»
4. П. Нойферт, Л. Нефф «Проектирование и строительство», Дом-квартира-сад, илл. Справочник, М., «Архитектура-С», 2005
5. Г. Фрилинг, К. Ауэр. Человек-Цвет-Пространство, 1998
- 6.Хидоятов Т.А.,Қодирова С.А. Замонавий жиҳозлаш ва интерьер. Ўқув қўлланма.Т.2011.200б.
- 7.Лисициан Интерьер общественных и жилых зданий.

Қўшимча адабиётлар.

1. Мейтленд Б. Пешеходные торгово-общественные пространства. Пер. с англ., М., Стройиздат, 1990.
2. Лемешев С.К. «Сам себе дизайнер», М., Архитектура-С, 2004.
3. Бино ва иншоотларнинг интерьерлари буйича даврий журналлар.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

ТОШКЕНТ АРХИТЕКТУРА -ҚУРИЛИШ ИНСТИТУТИ

«Тасдиқлайман»

Ўқув ишлари бўйича проректор

_____Тўлаганов А.

«___» _____2011 й.

ЗАМОНАВИЙ ЖИҲОЗЛАШ ВА ИНТЕРЬЕР

фани бўйича

ИШЧИ ЎҚУВ ДАСТУРИ

580000 – «Архитектура ва қурилиш» таълим соҳаси

5580100 – «Архитектура» таълим йўналиши учун

Умумий ўқув соати - 75

Шу жумладан:

Маъруза - 36

Амалий лаборатория ва семинар

машғулоти -

Мустақил таълим соати -39

Тошкент – 2011

Фаннинг ишчи ўқув дастури Тошкент архитектура –қурилиш институти
Илмий–услубий Кенгашининг 2011 й. “_____” _____ -
сон мажлисида муҳокама этилди ва маъқулланди.

Ушбу ишчи ўқув дастури намунавий ўқув дастури ва ўқув режасига
мувофиқ ишлаб чиқилган.

Тузувчи:

Қодирова С.А. - “Архитектуравий лойихалаш” кафедраси доценти, арх. ном.

Фаннинг ишчи ўқув дастури Архитектура факультети Илмий кенгашининг
2011 й. “_____” _____ даги «_____» -сон қарори билан
тасдиқланди.

Илмий Кенгаш раиси:

2011 й. “_____” _____
(имзо) (Ф.И.О.)

Келишилди:

Кафедра мудири:

2011 й. “_____” _____ доц. Мансуров Я.М. арх. ном.

I. Фан бўйича машғулотлар турларига ажратилган соатларнинг тақсимооти

№	Машғулотлар номи	Соатлар
1	Таълим шакли	Кундузги
2	Таълим босқичи	III
3	Таълим семестри	6
4	Маъруза машғулотлари	36 соат (18 ҳафта)
5	Амалий лаборатория ва семинар машғулотлари	-
6	Мустақил таълим	39 с.
7	Назорат шакли: Рейтинг 1 (Реферат) Рейтинг 2 (Тест) Рейтинг 3 (Якуний назорат иши) Назорат ишини баҳолаш	

Эслатма: 1. Рейтинг 1 (Реферат) назорати асосида ўтказилади ва баҳоланади.
 2. Рейтинг 2 фаннинг назарий қисми бўйича тест ўтказилади ва баҳоланади.
 3. Рейтинг 3 - Якуний назорат иши ёзма имтихон шаклида ўтказилади ва баҳоланади.

II. Умумий қоидалар

Ўзбекистондаги сиёсий ва маънавий ривожланиш, жамиятни демократлаштириш ислохотлари, ижтимоий-иқтисодий ва илмий-техник тараққиёт мамлакатимиздаги архитектура соҳасида олиб борилаётган бунёдкорлик ишларини жадал ривожлантирди. Бу эса ўз касбига меҳр қўйган, чуқур билим ва қўникмаларга эга бўлган, касбий фаолиятини илмий асосда ривожлантира оладиган ва назарий билимларини бевосита амалиётга тадбиқ эта оладиган ёш архитекторларни тайёрлашни талаб этади.

Ушбу намунавий дастур архитектура йўналиши бўйича таълим олаётган бакалаврлар учун мўлжалланган, ҳамда бино ва иншоотлар интерьерларини лойиҳалаш ва ташкил этишни назарий жиҳатдан тушунтириб беришга ва интерьерларни лойиҳалашга комплекс ёндашувни шакллантиришга қаратилган. Архитектор-бакалаврларни етук мутахассис қилиб тарбиялашда “Замонавий жиҳозлаш ва интерьер” фанининг аҳамияти катта. Зеро ташқи архитектуравий муҳит билан ички архитектуравий муҳитни уйғунлаштириш учун, аввалом бор, ана шу ички муҳит – интерьерни лойиҳалашни ва замонавий мебеллар билан жиҳозлашни билиш керак. Талабаларни миллий меъморчиликнинг анъанавий усуллариغا ҳурмат руҳида тарбиялаш таълим соҳасининг ажралмас қисмидир. Асосий эътибор

ижтимоий функцияси турлича бўлган хоналарни лойиҳалашга, турар жой ва жамоат биноларининг ички фазоларида ҳар томонлама қулайликни яратишга қаратилмоғи керак.

III. Фаннинг мақсади ва вазифалари

Фанни ўқитишдан мақсад - талабаларда лойиҳа-тадқиқот ташкилотларида бино ва иншоотлар интерьерларини лойиҳалашнинг замонавий ва илмий асосланган технологик тартиб усуллари, интерьерларни функционал–режавий, архитектуравий–бадий, конструктив ва иқтисодий жиҳатдан комплекс лойиҳалаш услубиятлари, шу билан бирга амалиётга тадбиқ қилиш, назорат олиб бориш учун зарур бўлган билим ва кўникмаларни шакллантиришдир.

Фаннинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

- талабаларга интерьерларни лойиҳалашнинг асосий тушунчаларини миллий ва хорижий тажрибалар мисолида етказиш;
- Ўзбекистоннинг табиий-иқлим шароитлари, миллий одатлар ва анъаналарни турар жой ва жамоат бинолари лойиҳаси ва қурилишида интерьерни қўллаш (ишлатиш)ни тушунтириш;
- интерьерларни жамиятнинг ижтимоий хусусиятларини эътиборга олган ҳолда лойиҳалашни ўргатиш;
- хоналарнинг ўзаро технологик алоқаларини эътиборга олган ҳолда лойиҳалашни ўргатиш;
- интерьерлар лойиҳасида фазовий-композицион масалаларни ечиш ва конструктив ечимларни тўғри қўллашни ўргатиш;
- инсонларнинг психофизиологик хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда интерьерларнинг ёруғлик ва ранг ечимларини топа олишни ўргатиш;
- интерьерларда қурилиш материалларини хоналарга мос равишда танлай билишни ўргатиш;
- меъёрий ҳужжатлар (ҚМҚ, ШНК) дан тўғри фойдаланишни ўргатиш.

Ушбу фан бўйича таълим беришда асосий эътибор интерьерни функционал-режавий, архитектуравий-бадий, конструктив ва иқтисодий жиҳатдан комплекс лойиҳалаш методикасига қаратилади. Бу эса талабада ижодий масалага тизимли ёндошувни шакллантиради.

IV. Фаннинг назарий машғулотлари мазмуни

Маърузалар

Мавзулар номери	Маърузанинг номи ва қисқача мазмуни	Дарс соат-лари ҳажми
1	2	3
1-Маъруза	Кириш.Ўқув курси ва машғулот мавзусига кириш.Ўқув курсининг мазмуни.Интерьер ҳақида тушунча.	2
2 – Маъруза	Интерьернинг шаклланиш жараёнлари.Интерьернинг шаклланиш	

	босқичлари.Қадимги Дунё архитектураси.Ўрта асрлар архитектурасида услублар шаклланиши.XIX аср охири XX аср бошлари архитектураси.Марказий Осиё меъморчилигида декоратив безак.	2
3 – Маъруза	Интерьер муҳитини ташкил этишнинг асосий факторлари. Интерьерни лойихалашнинг назарий асослари.Функционал жиҳатдан мақсадга мувофиқлик. Интерьер яратишнинг ижтимоий жиҳатлари.Интерьерли муҳитнинг экологик шарт шaroитлари.Интерьер муҳитида эстетик талаблар.	2
4 – Маъруза	Жамоат бинолари интерьери. Жамоат биноларининг шаҳарсозликдаги роли.Фазовий структурани шакллантириш принциплари.Жамоат бинолари ички муҳитини ташкил этиш.Жамоат бинолари умумий тарҳий элементлари.	2
5 – Маъруза	Жамоат бинолари турлари. Жамоат биноларининг классификацияси.Жамоат бинолари ва иншоотларининг конструкциялари.Жамоат бинолари ва иншоотларини муҳандислик қурилмалари билан жиҳозлаш.	2
6 – Маъруза	Ўқув тарбия ва илмий муассасалар. Ўқув тарбия ва илмий муассасаларга қўйиладиган талаблар.Умумтаълим мактабларидаги интерьерли муҳит.	2
7 – Маъруза	Томоша кўрсатиш бинолари. Кинотеатр бинолари.Кинотеатр интерьерини ташкил қилиш.Театр бинолари.Цирк бинолари.	2
8 – Маъруза	Спорт иншоотлари. Стадионлар.Стадион трибуналари.Универсал спорт заллари.Ёпиқ спорт сув ҳавзалари.Спорт иншоотларининг ёрдамчи хоналари.	2

9 – Маъруза	Савдо,маиший хизмат кўрсатиш бинолари ва иншоотлари. Ёпиқ бозорларнинг шаклланиши.Савдо марказлари.Умумий овқатланиш муассасалари.	2
10 – Маъруза	Маъмурий ва коммунал бинолар. Бошқарма муассасалари ва лойиҳа ташкилотлари бинолари интерьерига қўйиладиган талаблар.Меҳмонхоналар интерьерига қўйиладиган талаблар.	2
11-Маъруза	Транспорт иншоотлари. Темир йўл ,автомобил ва ҳаво транспортлари вокзаллари.Йўловчилар учун жамоат транспорти иншоотлари.Гаражлар.Метрополитен йўналишларини лойиҳалаш.	2
12-Маъруза.	Даволаш профилактика бинолари. Касалхоналар ва поликлиникалар жиҳозланиши ва интерьерига қўйиладиган талаблар.Санаториялар,курорт,дам олиш муассасалари жиҳозланиши ва интерьерига қўйиладиган талаблар.	2
13-Маъруза	Турар жой бинолари турлари ва интерьери. Турар жой биноларини шакллантириш учун зарур талаблар ва шароитлар.Турар жой қурилишида шаҳарсозлик талаблари.Турар жойларга қўйиладиган меъморчиликнинг бадий талаблари.	2
14-Маъруза	Хонадонларнинг интерьери ва жиҳозлари. Интерьерни ташкил этишнинг функционал фазовий асослари.Квартиранинг жиҳозлари.	2
15-Маъруза	Квартира хоналарининг интерьерларини шакллантириш. Хоналарнинг интерьерларини шакллантириш.Овқатланиш зонаси.Ухлаш зонаси.Болалар хоналари.Ошхона Даҳлиз.Санитар-гигиеник зона .	2

16-Маъруза	Саноат бинолари ва корхоналари интерьерлари. Саноат корхоналарини лойиҳалаш.Саноат корхоналарини лойиҳалашда атроф муҳитни қўриқлаш ишлари.Саноат бинолари қурилишида меъморий-бадий образ.Саноат бинолари интерьерлари.	2
17-Маъруза	Кам ва ўрта қаватли турар жой бинолари интерьерлари. Кам қаватли турар жой бинолари.Ўрта қаватли турар жой бинолари.Ўрта қаватли уйларнинг асосий қурилмалари(конструкциялари).	2
18-Маъруза	Кўп қаватли турар жой бинолари.Ётоқхоналар интерьерлари. Кўп қаватли турар жой бинолари.Баланд қаватли турар жойлар.Ётоқхоналар.	2

V. Мустақил таълим

Машғулотлар номери	Машғулотнинг номи ва қисқача мазмуни	Дарс соатлари ҳажми
1	2	3
МУСТАҚИЛ ЎРГАНИШ УЧУН ТАВСИЯ ҚИЛИНГАН МАВЗУЛАР		
1	Турар жой бинолари хоналарининг интерьерларини ўрганиш: умумий хона, ота-оналар ётоқхонаси, усмирлар хонаси, болалар хонаси, ошхона, ваннахона, хол-йўлак ва х. к.	6
2	Жамоат бинолари хоналарининг интерьерларини ўрганиш – маъмурий: бизнес марказ холли, меҳмонхона холли, офис, конференц-зал, умумий овқатланиш хоналари: бар, кафе, ресторан; турбаза ёки туристик марказ холи, гўзаллик салони хонаси ва х. к.	6
МУСТАҚИЛ АМАЛИЙ ИШ		
1	Талаба мустақил бажариши учун реферат мавзусини ихтиёрий равишда танлайди, кутубхоналарда ўзи танлаган мавзу бўйича зарурий адабиётлар, замонавий журналлар ва мақолалар билан танишади, Интернет глобал тармоғида ишлайди.	7
2	Матннинг ишчи конспектини ва реферат макетини тайёрлайди.	5
3	Талаба – реферат тузилишини раҳбари билан маслаҳатлашади.	5

4	Реферат матнини (12-15 варақ) компьютерда теради ва ундаги иллюстрациялар, титул варағи, мундарижа ва қўлланилган адабиётлар рўйхатини якуний монтаж қилади.	7
	Ўқув жараёни графиги бўйича охириги маърузага бир ҳафта қолган муддатдан кеч бўлмаган кунда рефератни раҳбарга топширади.	3
	Жами	39

VI. Информацион услубий таъминот

«Замонавий интерьер ва жихозлари» фани бўйича ўқув адабиётларидан ташқари зарурий ахборотларни кидиришда интернетдан фойдаланиш тавсия қилинади.

AutoCAD, 3DMax, CorelDrow, FotoShop ва бошқа график компьютер программаларини ишлатишга алоҳида эътибор берилади.

Архитектура факультети таркибида фото-, аудио-, видеолабораториялар мавжудлиги ҳар бир маърузани рангли ва кора-ок (график) слайдлар ва видеофильмлар билан ўтилишини таъминлайди, шунингдек кафедрада сакланувчи тулик маърузалар курси матни талабаларнинг мустақил иши учун, фанни чуқурроқ ўрганиш учун ишлатилади.

VII. Ўқув услубий таъминот

Якуний назорат иши учун мавзуларнинг намунавий руйхати. (Якуний ёзма назорат ишида ҳар бир мавзу 3-5 саволга булинади ва мисоллар келтирилади):

- 21.Интерьер ва унинг турлари.
- 22.Турар жой хонадонлари ва хоналарининг интерьерлари хусусиятлари ва турлари.
- 23.Жамоат бинолари интерьерери.
- 24.Интерьер шаклланиш жараёнлари..
- 25.Интерьерга эстетик, маънавий, амалий талаблар.
- 26.Интерьерга психологик ва физиологик талаблар.
- 27.Интерьер ташкил этишнинг асосий факторлари.
- 28.Интерьерли муҳитнинг экологик шарт шароитлари..
- 29.Интерьер муҳитида функционал жиҳатдан мақсадга мувофиқлик.
- 30.Хоналарни функционал зоналарга бўлиш.
31. Хоналар фазосини ташкил қилишда интерьер ритми, метри ва масштаби таъсири.
32. Ўқув тарбия бинолари интерьерери..
33. Спорт иншоотлари интерьерери.
34. Даволаш профилактика бинолари интерьерери.
- 35.Томоша бинолари интерьерлари хусусиятлари.
36. Савдо,маиший хизмат кўрсатиш бинолари интерьерери.
37. Конструкциялар – интерьердаги аниқловчи асос сифатида.
38. Жамоат бинолари интерьерларида услуб бирлиги.

39. Саноат бинолари интеръери..

40. Турар – жойларга қўйиладиган меъморчиликнинг бадиий талаблари.

VII. НАЗОРАТ ТУРЛАРИ ВА УНИ АМАЛГА ОШИРИШ ТАРТИБИ

2010 йил 15 августдаги 333-сонли буйруғига асосан 100 баллик назорат турларига қуйидагича тасдиқланади:

Фан бўйича бирон бир мавзу асносида реферат бажарилиб, у оғзаки ҳимоя қилиниб, сўнг жорий назорат аниқланади.

Жорий назорат - 35 балл.

Оралиқ назорат – фаннинг семестр давомида бир неча мавзуларни ўз ичига олган билим ва кўникма даражаси бўлиб, у тест сифатида белгиланади.

Оралиқ назорат - 35 балл.

Якуний назорат 5та саволдан иборат бўлган ёзма иш шаклида ўтказилади. Ҳар бир саволга жавоб 6 балл билан белгиланади. Ҳар бир талабага алоҳида вариант тайёрланади.

Якуний назорат – 30 балл.

Талабанинг фан бўйича ўзлаштириш кўрсаткичи қуйидаги мезонлар асосида қабул қилинади:

а) 86-100 балл учун талабанинг билим даражаси қуйидагиларга жавоб бериши лозим:

- ҳулоса ва қарор қабул қилиш;
- ижодий фикрлай олиш;
- мустақил мушоҳада юрита олиш;
- олган билимларини амалда қўллай олиш;
- моҳиятини тушуниш;
- билиш, айтиб бериш;
- тасаввурга эга бўлиш.

б) 71-85 балл учун талабанинг билим даражаси қуйидагиларга жавоб бериши лозим:

- мустақил мушоҳада юрита олиш;
- олган билимларини амалда қўллай олиш;
- моҳиятини тушуниш;
- билиш, айтиб бериш;
- тасаввурга эга бўлиш.

в) 55-70 балл учун талабанинг билим даражаси қуйидагиларга жавоб бериши лозим:

- моҳиятини тушуниш;
- билиш, айтиб бериш;
- тасаввурга эга бўлиш.

г) қуйидаги холларда талабанинг билим даражаси 0-54 балл билан баҳоланиши мумкин:

- аниқ тасаввурга эга бўлмаслик;
- билмаслик.

Талабанинг фан бўйича бир семестрдаги рейтинг қуйидагича аниқланади:

$$R = \frac{V \cdot Q}{100}$$

Бу ерда:

V - семестрда фанга ажратилган соат;

Q – фан бўйича ўзлаштириш даражаси (балларда).

Архитектуравий бионика фани бўйича жорий ва оралиқ назоратларга ажратилган умумий баллнинг 55 фоизи саралаш балл ҳисобланиб, ушбу фоиздан кам балл тўплаган талабалар якуний назоратга киритилмайди.

Жорий ва оралиқ назорат турлари бўйича 55 ва ундан юқори баллни тўплаган талаба фанни ўзлаштирган деб ҳисобланади ва ушбу фан бўйича якуний назоратга кирмаслигига йўл қўйилади.

Якуний назорат семестрнинг охириги 2 ҳафтаси мобайнида ўтказилади.

Асосий дарсликлар ва ўқув қўлланмалар рўйхати

1. Степанов Н.Н. Цвет в интерьере
2. Лемешев С.К. «Сам себе дизайнер», М., Архитектура-С, 2004.
3. Ефимов А.В. и др. «Дизайн архитектурной среды»: Учеб. для вузов
Г.Б. Минервин, А.Л. Ермолаев, В.Т. Шимко, А.В. Ефимов, Н.И. Щепетков, А.А. Гаврилина, Н.К. Кудряшов – М.: Архитектура-С
4. Лисициан “Интерьер жилищ и общ.зданий”
5. Хидоятов Т.А., Қодирова С.А. “Замонавий жиҳозлаш ва интерьер” Т.2011.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ АРХИТЕКТУРА-ҚУРИЛИШ ИНСТИТУТИ
“АРХИТЕКТУРАВИЙ ЛОЙИҲАЛАШ” КАФЕДРАСИ

“ТАСДИҚЛАЙМАН”
ўқув ишлари бўйича
проректор Р. Кучкаров

23 июнь 2011 й.

ЗАМОНАВИЙ ЖИҲОЗЛАШ ВА ИНТЕРЬЕР

фани бўйича

5580100 – Архитектура, 5580500 - Муҳандислик коммуникациялари қурилиши, 5580500 –
Қурилиш материаллари ва буюмлари ишлаб чиқариш технологияси, 5340200 –
Менежмент, 5210900 – Дизайн, 5540100 – Геодезия, картография ва кадастр, 5580900 –
Ландшафтлар архитектураси йўналишлари учун

БАҲОЛАШ МЕЗОНИ

Тошкент–2011

Фан бўйича баҳолаш мезони намунавий ва ишчи ўқув дастурлари ҳамда ишчи ўқув режасига мувофиқ ишлаб чиқилган.

Тузувчилар:

Қодирова С.А. - “Архитектуравий лойиҳалаш” кафедраси доценти, арх. ном.

_____ (имзо)

Такризчилар:

Мансуров Я.М.. – ТАҚИ, “Архитектуравий лойиҳалаш” кафедраси мудири,
арх. номзоди, доц..

Хидоятлов Т.А. – ТАҚИ, “Архитектуравий лойиҳалаш” кафедраси арх. док. проф.

Фаннинг баҳолаш мезони “Архитектуравий лойиҳалаш” кафедраси мажлисининг
2011 йил 20 сентябрдаги 25-сонли мажлисида кўриб чиқилган.

“Архитектуравий лойиҳалаш” кафедраси мудири

доц. Мансуров Я.М.

Фаннинг баҳолаш мезони Бино ва иншоотлар факультети кенгашида 2011 йил
_____ - сонли мажлисида тасдиқланди.

Архитектура факультети декани

доц. Рейимбаев Ш.С.

БАҲОЛАШ МЕЗОНИ

2010 йил 15 августдаги 333-сонли буйруғига асосан 100 баллик назорат турларига қуйидагича тасдиқланади:

Фан бўйича бирон бир мавзу асносида реферат бажарилиб, у оғзаки ҳимоя қилиниб, сўнг жорий назорат аниқланади.

Жорий назорат - 35 балл.

Оралик назорат – фаннинг семестр давомида бир неча мавзуларни ўз ичига олган билим ва кўникма даражаси бўлиб, у тест сифатида белгиланади.

Оралик назорат - 35 балл.

Якуний назорат 5та саволдан иборат бўлган ёзма иш шаклида ўтказилади. Ҳар бир саволга жавоб 6 балл билан белгиланади. Ҳар бир талабага алоҳида вариант тайёрланади.

Якуний назорат – 30 балл.

Талабанинг фан бўйича ўзлаштириш кўрсаткичи қуйидаги мезонлар асосида қабул қилинади:

а) 86-100 балл учун талабанинг билим даражаси қуйидагиларга жавоб бериши лозим:

- ҳулоса ва қарор қабул қилиш;
- ижодий фикрлай олиш;
- мустақил мушоҳада юрита олиш;
- олган билимларини амалда қўллай олиш;
- моҳиятини тушуниш;
- билиш, айтиб бериш;
- тасаввурга эга бўлиш.

б) 71-85 балл учун талабанинг билим даражаси қуйидагиларга жавоб бериши лозим:

- мустақил мушоҳада юрита олиш;
- олган билимларини амалда қўллай олиш;
- моҳиятини тушуниш;
- билиш, айтиб бериш;
- тасаввурга эга бўлиш.

в) 55-70 балл учун талабанинг билим даражаси қуйидагиларга жавоб бериши лозим:

- моҳиятини тушуниш;
- билиш, айтиб бериш;
- тасаввурга эга бўлиш.

г) қуйидаги ҳолларда талабанинг билим даражаси 0-54 балл билан баҳоланиши мумкин:

- аниқ тасаввурга эга бўлмаслик;
- билмаслик.

Талабанинг фан бўйича бир семестрдаги рейтинг қуйидагича аниқланади:

$$R = V \cdot Q$$

Бу ерда:

V - семестрда фанга ажратилган соат;

Q – фан бўйича ўзлаштириш даражаси (балларда).

Архитектуравий бионика фани бўйича жорий ва оралиқ назоратларга ажратилган умумий баллнинг 55 фоизи саралаш балл ҳисобланиб, ушбу фоиздан кам балл тўплаган талабалар якуний назоратга киритилмайди.

Жорий ва оралиқ назорат турлари бўйича 55 ва ундан юқори баллни тўплаган талаба фанни ўзлаштирган деб ҳисобланади ва ушбу фан бўйича якуний назоратга кирмаслигига йўл қўйилади.

Якуний назорат семестрнинг охириги 2 ҳафтаси мобайнида ўтказилади.

**«Замонавий жиҳозлаш ва интерьер» фанидан ишчи дастур бажарилишининг
КАЛЕНДАР РЕЖАСИ**

№	Модул ва мавзу номлари	Машғулот тури	Ажрат ил- ган вақт	Талаба мустақил иши мавзуси ва мазмун	Хисобот шакли	Бажарилиши хақида маълумот		Ўқитув чи имзоси
						Со ат	Ой ва кун	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Кириш. Ўқув курсининг мазмун	Маъруза	2	Интерьер ҳақида тушунчани шакллантириш	Конспект	2		
2.	Интерьерни шакллантириш босқичлари	Маъруза	2	Интерьерни шакллантириш босқичларини билиб оладилар	Конспект	2		
3.	Интерьер муҳитини ташқил этишнинг асосий факторлари	Маъруза	2	Интерьер муҳитини ташқил этишнинг асосий факторлари ҳақида билиб оладилар	Конспект ҳисобот	2		
4.	Жамоат бинолари интерьер	Маъруза	2	Жамоат бинолари интеръери ҳақида тушунча ҳосил қилиш	Савол - жавоб	2		
5.	Жамоат бинолари турлари	Маъруза	2	Жамоат бинолари турлари ҳақида билиб оладилар	Жорий назорат реферат	3		

6.	Ўқув тарбия ва илмий муассасалар	Маъруза	2	Илмий муассасалар: боғча, мактаб, коллежлар, институтлар интерьерлари	Конспект	2		
7.	Томоша кўрсатиш бинолари	Маъруза	2	Кинотеатр, театр, музей, цирк ва ҳ.к бинолари интерьерларини ўрганади	Конспект ҳисобот	2		
8.	Спорт иншоотлари	Маъруза	2	Стадионлар, стадион трибуналари, ёпиқ сув ҳавзалари	Конспект ҳисобот	2		
9.	Савдо – маиший хизмат кўрсатиш бинолари	Маъруза	2	Ёпиқ бозорлар, супермаркетлар, умумий овқатланиш бинолари интерьерлари	Савол - жавоб	2		
10.	Маъмурий ва коммунал бинолар	Маъруза	2	Бошқарма муассасалари, лойиҳа ташкилотлари бинолари	Конспект ҳисобот	2		
11.	Транспорт иншоотлари	Маъруза	2	Темир йўл, авто, авиа вокзаллар, метрополитен	Оралик назорат тест	3		
12.	Даволаш– профилактика бинолари	Маъруза	2	Касалхоналар, поликлиникалар, дам олиш уйлари	Конспект	2		

				интеръери				
13.	Турар жой бинолари турлари ва интеръери	Маъруза	2	Турар жой бинолари турлари ва интеръери тўғрисида тушунча	Конспект хисобот	2		
14.	Хонадонларнинг интеръери ва жиҳозлари	Маъруза	2	Интеръерни ташкил этишнинг функционал фазовий асослари	Савол - жавоб	2		
15	Квартира хоналарининг интеръерини шакллантириш	Маъруза	2	Хоналар интеръерларини шакллантириш, зоналарга бўлиш	Конспект хисобот	2		
16	Саноат бинолари ва корхоналари интеръери	Маъруза	2	Саноат бинолари ва корхоналари интеръерини ўрганиш	Конспект хисобот	2		
17	Кам ва ўрта қаватли турар жой бинолари интеръери	Маъруза	2	Кам ва ўрта қаватли турар жой бинолари интеръери	Конспект, оғзаки	2		
18	Кўп қаватли турар жой бинолари. Ётоқхоналар интеръери	Маъруза	2	Кўп қаватли турар жой бинолари. Ётоқхоналар интеръери	Ёзма иш	3		
	Жами :		36			39		
	Жумладан:	- 75						
	Маъруза машғулот	- 36						
	Мустақил иш	- 39						

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

ТОШКЕНТ АРХИТЕКТУРА ҚУРИЛИШ ИНСТИТУТИ

“АРХИТЕКТУРАВИЙ ЛОЙИҲАЛАШ” КАФЕДРАСИ

ЗАМОНАВИЙ ЖИҲОЗЛАШ ВА ИНТЕРЬЕР

ФАНИДАН

**ЎҚУВ МАШҒУЛОТИДА ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИ МОДЕЛИ ВА
ЎҚУВ МАШҒУЛОТИНИНГ ХАРИТАСИ**

Тузувчи: доц. Қодирова С.А.

Тошкент – 2011

1-МАВЗУ	Кириш
----------------	--------------

1.1. Маърузани олиб бориш технологияси

Ўқув соати – 2 соат	Талабалар сони: 60 та
Ўқув машғулот шакли	Ахборотли маъруза
Маъруза режаси	1. Ўқув курси ва машғулот мавзусига кириш. 2. Ўқув курсининг мазмуни. 3. Интерьер ҳақида тушунча
Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларни фан музмуни билан таништириш, интерьер ҳақида умумий тушунча шакллантириш	
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:
Ўқув курси ва машғулот мавзуси билан таништириш	Ўқув курси ҳақида умумий тушунчага эга бўладилар
Ўқув курсининг мазмун-моҳиятини очиқ бериш	Ўқув курсининг мазмун-моҳиятини, келажакдаги касбига аҳамиятини тушунадилар
Интерьер ҳақида тушунчани шакллантириш	Интерьер ҳақида умумий тушунчага эга бўлади
Ўқитиш воситалари	маъруза матни, компьютер слайдлари, доска
Ўқитиш усуллари	ахборотли маъруза, блиц-сўров, синквейн
Ўқитиш шакллари	жамоада ишлаш
Ўқитиш шароити	техник воситалар билан таъминланган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	огзаки савол-жавоб

1.2. “Кириш” мавзусининг технологик харитаси

Иш босқич- лари	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	Тингловчи фаолиятининг мазмуни
1-босқич. Мавзуга кириш (20мин)	1.1.Ўқув курси бўйича маълумот беради, ўқув курси структураси билан таништиради (1 – илова) 1.2.Ўқув курси бўйича баҳолаш мезонлари билан таништилади (2-илова)	Тинглайдилар Тинглайдилар
2 -босқич. Асосий қисм (40 мин)	2.1.Маъруза режаси билан таништилади (3 - илова). 2.2.Таянч иборалар билан таништириш (4-илова). 2.3. Интерьер ҳақида умумий тушунча беради (5-илова). 2.5. Интерьер сўзига синквейн тузиш топшириғини беради (6-илова)	Режани ёзиб оладилар Тинглайдилар ва асосий маълумотларни конспект дафтарларига ёзиб оладилар Синквейн тузадилар
3-босқич. Якунловчи (20 мин)	3.1.Мавзу бўйича билимларни мустаҳкамлаш учун блиц-сўров ўтказилади (7-илова)	Саволларга жавоб берадилар

1 илова

Курс давомида ўтиладиган мавзулар (курс структураси)

1. Кириш
2. Интерьернинг шаклланиш жараёнлари.
3. Интерьер муҳитини ташкил этишнинг асосий факторлари.
4. Жамоат бинолари интерьери.
5. Жамоат бинолари турлари.
6. Ўқув,тарбия ва илмий муассасалар.
7. Томоша кўрсатиш бинолари.

8. Спорт иншоотлари.
9. Савдо, маиший хизмат кўрсатиш бинолари ва иншоотлари.
10. Маъмурий ва коммунал бинолар.
11. Транспорт иншоотлари.
12. Даволаш-профилактика бинолари.
13. Турар жой бинолари турлари ва интерьери.
14. Хонадонларнинг интерьери ва жиҳозлари.
15. Квартира хоналарининг интерьерларини шакллантириш.
16. Саноат бинолари ва корхоналари интерьери.
17. Кам ва ўрта каватли турар жой бинолари интерьери.
18. Кўп каватли турар жой бинолари. Ётоқхоналар интерьери.

2 илова

Жорий назоратларни баҳолаш мезонлари

“Замонавий жиҳозлаш ва интерьер” фани бўйича жорий баҳолаш талабанинг назарий билимларини ўзлаштиришини ҳамда амалий кўникмаларга эга бўлганлигини аниқлаш учун қўлланилади ва умумий рейтинг баллининг 35% ни ташкил қилади.

Жорий назорат оғзаки савол-жавоб ва амалий топшириқларни бажариш, педагогик топшириқларни ечиш билан амалга оширилади. Ҳар бир амалий машғулотда талаба томонидан саволларга берган жавоблари, мустақил бажарган топшириқлари баҳоланиб борилади ва рейтинг жадвалида кўрсатилган ҳафталарга мос равишда ўқитувчининг журналида белгиланади.

Семестр давомида жами 7 та жорий назорат ўтказилади. Ҳар бир жорий назорат учун максимал 5 балл белгиланади.

Оралиқ назоратларни баҳолаш мезонлари

Оралиқ баҳолаш “Замонавий жиҳозлаш ва интерьер” фанининг бир неча мавзуларини қамраб олган бўлими бўйича тегишли назарий ва амалий машғулотлар ўтиб бўлинганидан сўнг амалга оширилади. Бундан мақсад талабаларнинг тегишли саволларини билиши ёки муаммоларни ечиш кўникмалари ва малакалари аниқланади.

“Интерьер” фани бўйича 2 та оралиқ баҳолаш ўтказиш режалаштирилган.

Биринчи оралиқ баҳолаш реферат ҳимояси шаклида ўтказилади ва максимал 10 балл билан баҳоланади.

Иккинчи оралиқ баҳолаш тест назорати шаклида ўтказилади ва максимал 25 балл билан баҳоланади.

Тестни баҳолашда ҳар бир тўғри берилган жавоб ҳисобга олинади. Ҳар бир талабага алоҳида вариант тайёрланади ва 25 тадан иборат бўлган тест саволлари берилади. Ҳар бир тўғри жавоб учун 1 балл қўйилади.

Якуний назоратни баҳолаш мезонлари

“Замонавий жиҳозлаш ва интерьер” фанидан якуний баҳолаш ёзма иш шаклида ўтказилади. Якуний назоратга 30 балл ажратилади. Ҳар бир талаба

учун 5 та саволдан иборат бўлган алоҳида вариантлар тайёрланади. Ҳар бир саволга берилган жавоб алоҳида максимал 6 балл билан баҳоланади.

3 илова

Режа

1. Ўқув курси ва машғулот мавзусига кириш.
2. Ўқув курсининг мазмуни.
3. Интерьер ҳақида тушунча

4 илова

Таянч иборалар

Замонавий жиҳозлаш, интерьер, архитектуравий режавий ечим

5 илова

Замонавий жиҳозлаш ва интерьер фанининг мақсади талабаларга турар жой, жамоат, саноат биноларининг замонавий интерьерлари ва жиҳозларини лойиҳалаш асосларини ўргатиш, уларга интерьерларнинг ижтимоий воқелик билан боғлиқлигини кўрсатиб бериш ва ушбу аспектда олиб борилаётган амалий ижтимоий изланишларнинг мазмун-моҳияти ва методларини тушунтириб беришдан иборат. Интерьерларнинг архитектуравий режавий ечимлари асосларини ишлаб чиқишга қаратилган курснинг йўналиши замонавий турар жойлар, жамоат ва саноат биноларини архитектуравий лойиҳалаш соҳаларининг ижтимоий дастурини ишлаб чиқиш ва Ўрта Осиё учун хос бўлган конкрет шароитларда регионал замонавий турар жой биноларини яратиш бўйича бўлажак меъморларнинг келгуси фаолияти нималардан иборат эканлигини тушунтириб беришни ўз ичига олади.

Интерьер французча *интеръериус* сўздан олинган бўлиб, ички ёки ичкари деган маънони англатади. Архитектура макулроқ ва қулайроқ бўлган ҳаётий муҳитни яратишга хизмат қилади ва шу билан бир қаторда у инсонларнинг эҳтиёжларини қондиришга қаратилган. Техникавий тараққиёт ҳамда турмушда ва маданият соҳасида рўй бераётган тезкор ўзгаришлар инсонлар жамият ҳаётида янгидан янги эҳтиёжларнинг пайдо бўлишига сабабчи бўлмоқда. Буларнинг ҳаммаси моддий муҳит сифатида архитектурага қўйиладиган талабларнинг сонини ҳам оширяпти. Моддий муҳит яратишда бино ва иншоотларнинг ички фазовий кенглигини ташкил этиш жуда муҳим аҳамият касб этади. Интерьер ташкил этилган кенглик сифатида инсоннинг жисмоний ва руҳиё ривожланишида, болаларни тарбиялаш учун энг яхши қулайликлар яратишда, одамларнинг ижтимоий ҳаётини ташкил этишда ўз аксини топади. Интерьер иншоотнинг структураси, функционал ва ҳажмий фазовий композициясидан келиб чиққан ҳолда қурилади. Турар жойларнинг интерьерлари улардаги квартираларнинг режавий структураси ва ўлчамларига боғлиқ бўлади. Архитектура ва инсон фаолияти ўртасидаги ўзаро боғлиқлик одамларнинг бино ичидаги шахсий ва

иҷтимоий ҳаётидаги эҳтиёжларини инобатга олувчи иҷтимоий турмуш жараёнида намоён бўлади. Бу ўзаро боғлиқлик шаҳарсозлик шароитларни, моддий техник имкониятларни, иқтисодни, идеологияни ва эстетикани ўз ичига олади.

Шундай қилиб, интерьерни лойиҳалашнинг мақсади инсоннинг хотиржам яшаши учун қулай шароитларга эга бўлган ва аниқ функцияларни бажарадиган ички фазовий кенгликни лойиҳалашдир.

6 илова

“Синквейн” тузиш

1. Безаш.
2. Чиройли, кўркам
3. Яхши кайфият бағишлайди
4. Мутахассислар томонидан ижодий жараёнда яратилади
5. Чирой

7 илова

Блиц-сўров саволлари

1. Замонавий жиҳозлаш ва интерьер фанининг мақсади нимадан иборат?
2. Интерьер нима?
3. Интерьер инсонларга қандай таъсир этади? Нима учун?
4. Интерьер қандай ишлаб чиқилади?
5. Замонавий жиҳозлаш нима?

2-МАВЗУ	ИНТЕРЬЕРНИНГ ШАКЛЛАНИШ ЖАРАЁНЛАРИ
---------	-----------------------------------

1.1. Маърузани олиб бориш технологияси

Ўқув соати – 2 соат	Талабалар сони: 60 та
Ўқув машғулот шакли	Ахборотли маъруза
Маъруза режаси	1.Қадимги дунё архитектураси. 2.Ўрта асрлар архитектураси. Услублар шаклланиши. 3.ХХ аср охири ХХ аср бошлари архитектураси. 4 Марказий Осиё меъморчилигида декоратив безак
Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларни интерьерни шаклланиш жараёнлари билан таништириш	
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:
Қадимги дунё архитектураси билан таништиради	Қадимги дунё архитектурасини билади
Ўрта асрлар архитектурасининг услублар шаклланиши ҳақида маълумот беради	Ўрта асрлар архитектурасининг услублар шаклланиши ҳақида фикр юрита олади
ХХ аср охири ХХ аср бошлари архитектураси ҳақида гапириб беради	ХХ аср охири ХХ аср бошлари архитектураси ҳақида саволларга жавоб беради
Марказий Осиё меъморчилигида декоратив безак ривожланиши ҳақида гапириб беради	Ўрта Осиё архитектурасининг ривожланиш босқичларини таққослай олади
Ўқитиш воситалари	<i>маъруза матни, компьютер слайдлари, доска</i>
Ўқитиш усуллари	<i>ахборотли маъруза, блиц-сўров, эркин ёзиш</i>
Ўқитиш шакллари	<i>жамоада ишлаш</i>
Ўқитиш шароити	<i>техник воситалар билан таъминланган аудитория</i>

Мониторинг ва баҳолаш	оғзаки савол-жавоб
-----------------------	--------------------

1.2. “Интерьернинг шаклланиш жараёнлари” мавзусининг технологик харитаси

Иш босқич-лари	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	Тингловчи фаолиятининг мазмуни
1-босқич. Мавзуга кириш (20мин)	1.1.Ўтилган мавзу бўйича билимларни мустахкамлаш учун эркин ёзиш топшириғини беради (1-илова). 1.2. Баъзи талабаларнинг эркин ёзишларини эшитади. 1.3.Талабаларни мавзунинг номланиши, мақсади ва кутиладиган натижалар билан таништиради.	Конспект дафтарларига ёзадилар Фикр алмашилади Тинглайдилар
2 -босқич. Асосий қисм (40 мин)	2.1.Маъруза режаси билан таништиради (2 - илова). 2.2.Таянч иборалар билан таништириш (3-илова). 2.3. Қадимги дунё архитектураси таништиради (4-илова). 2.4. Ўрта асрлар архитектурасининг услублар шаклланиши ҳақида маълумот беради (5-илова). 2.5. XIX аср охири XX аср бошлари архитектураси ҳақида гапириб беради (6-илова). 2.6. Марказий Осиё меъморчилигида декоратив безак ривожланиши (7-илова).	Режани ёзиб оладилар Тинглайдилар ва асосий маълумотларни конспект дафтарларига ёзиб оладилар
3-босқич. Яқунловчи (20 мин)	3.1.Мавзу бўйича билимларни мустахкамлаш учун блиц-сўров ўтказди (8-илова).	Саволларга жавоб берадилар

1-илова

“Эркин ёзиш”

Ўқитувчи талабаларга беш минут вақт давомида “Интерьер” ҳақида билганларини дафтарларига ёзишни сўрайди. Вақт тугагач, баъзи

талабалардан ёзганларини ўқиб беришни сўрайди. Вақтдан ютиш учун қолган талаблар аввал ўз ёзганларини ўқиб берган талабларникига ўхшамаган фикрларини айтишлари мумкин.

2-илова

Маъруза режаси

- 1.Қадимги дунё архитектураси.
- 2.Ўрта асрлар архитектураси. Услуглар шаклланиши.
- 3.ХХ аср охири ХХ аср бошлари архитектураси.
- 4.Ҳозирги давр архитектураси.
- 5.Ўрта Осиё архитектурасининг ривожланиш босқичлари

3-илова

Таянч иборалар

Қадимги Миср архитектураси, Жосер пирамидаси, Гизадаги пирамидалар, Хефрон храми, Луксордаги Амон храмлари, қадимги Юнонистон ва Рим архитектураси, антик давр архитектураси, ХХ аср охири ХХ аср бошлари архитектураси, ҳозирги давр архитектураси.

4 илова

Қадимги дунё архитектураси

Хоналарнинг интерьерини ўрганишда инсон ҳаёти ва фаолияти ўтадиган муҳитнинг ташкил этилиши ва унинг ривожланишини характерли жиҳатларини тушуниб олиш архитекторлар учун ғоят фойдалидир.

Илк даврларда инсонлар ўз ҳаётини табиий кенгликларда кечира бошлаганлар. Инсонлар ҳаёти давомида табиий иқлим ва табиат уларга ўз таъсир кучини ўтказишни сезганлар. Улар йиртқич хайвонлардан ва табиий иқлим шароитларининг ноҳуш ҳолатларидан ҳимоя қилиш учун ўзи учун ташқи муҳитдан изоляцияланган кенгликни яратишдан иборат бўлган.

Инсон жамиятининг бошланғич даврларида асосан табиий тўлалар ва тоғ чўққиларидаги ғорлардан бошпана сифатида фойдаланган. Чунки уларга кўпроқ сондаги одамлардан ташкил топган жамоа жойлашиши мумкин бўлган. Бундай жойлар маълум бир даражада хавфсиз ва қулай бўлган. Кейинчалик оилавий структура шаклланишининг бошланиши билан оддий яшаш ячейкалари пайдо бўла бошлади. Инсон шинамлик ва қулайликларга эга бўлган маданий муҳит ярата бошлади. Ички фазовий кенглигидаги деворларни йиртқич хайвонлар ва ов жараёнини ташкил этувчи расмлар билан бойитиш орқали эстетик комфорт беришга интилишди.

Жамият структураси ўзгарган сари инсон яшаб турган муҳити ҳам шакллана борди.

Қадимги Миср архитектураси эрамыздан 3000 йил аввал бошланган. У бир неча этапларга бўлиниб, жуда кўп вақт оралиғини ўз ичига олади. Қулдорлик ривожланган Нил дарёси бўйида дин ривожлана бориши билан мақбара ва храмлар қурилиши асосий ўринга эга бўлди. Масалан, Жосер пирамидаси, Гизадаги пирамидалар, Хефрон храми, Луксордаги Амон

храмлари шулар жумласидандир. Бу даврда очик фазолар ва ҳажмий объектлар ўртасидаги муносабатлар бироз мураккаблашади, яъни ташқи ва ички фазолар ўртасида оралик фазовий структуралар пайдо бўлади. Хефрон ибодатхонасида маълум томонга йўналтирилган ҳаракат давомида фазовий ҳиссиётлар алмашилиб боради кўндаланг жойлашган биринчи зал симметрия марказига нисбатан қисқарган иккинчи залга улашиб кетади. Бу зал яна тор йўлак орқали кўндаланг жойлашган катта ҳовлига олиб чиқади. Ёпиқ ва қоронғи залдаги бирданига қуёш чарақлаб турган кенг ҳовлига чиқиш инсон ҳиссиётига кучли таъсир этади. Дейр эль Бахридаги ибодатхоналарда архитектуравий воситалар орқали Фиравннинг буюклик ғояси ифодаланган. Ички интерьерга асосий бадиий урғу берилди. Ҳайкаллар ва пандуслар асосий ўқ чизигининг аҳамиятини янада кучайтирди, рельеф ва ҳайкаллар билан безатилган, деворларга сайқал берилган.

Қадимги Юнонистон ва Рим қулдорлик давлатлари бўлгани учун уларнинг мафкурасида дин, яъни инсон кўринишдаги худоларга, афсонавий қахрамонларга ва император шахсига сиғиниш устун турар эди. Бу даврда архитектура янаям ривожланди. Бу даврнинг асосий биноси ибодатхона ҳисобланган. Ибодатхонанинг функционал маркази “целла” хонаси бўлиб, унда илоҳий ҳайкал қад кўтаради. Ички устунлар галереяси целланинг интерьерини 3 қисмга, яъни учта “неф”га ажратди. Тантанавор равоқлар, ҳайкаллар, устунлар галереяси ҳаракат йўналишини янада бўрттириб кўрсатган. Зиналар билан кўтарилган “подиум” устига жойлаштирилган ибодатхоналар шаҳар марказида қурилган. Масалан, Пантеонни олсак, унинг ички фазоси бир мунча кенгайтирилган, яъни катта цилиндр шаклидаги зал ва ярим сфера шаклидаги гумбаз барча худолар ҳайкаллари ва кўп сонли одамлар гуруҳини бир вақтнинг ўзида мужассам эта олган. Гумбаз осмон рамзи сифатида талқин этилган. Диаметри ва баландлиги 43,5 метр. Рим архитектурасида томошабоп бинолар оммавийлашади. Уларга Римдаги Колизей, Афинадаги Дионис театри, Эфесдаги театр ва бошқалар. Антик давр архитектурасида кўп бурчак, айлана, цилиндр, ярим сфера каби янги шакллар қўлланилди. Девор юзаларини ордер тизими билан безаш услуби пайдо бўлди. Ордерлар ҳам конструктив элемент, ҳам декоратив элемент сифатида қўлланила бошланди.

5 илова

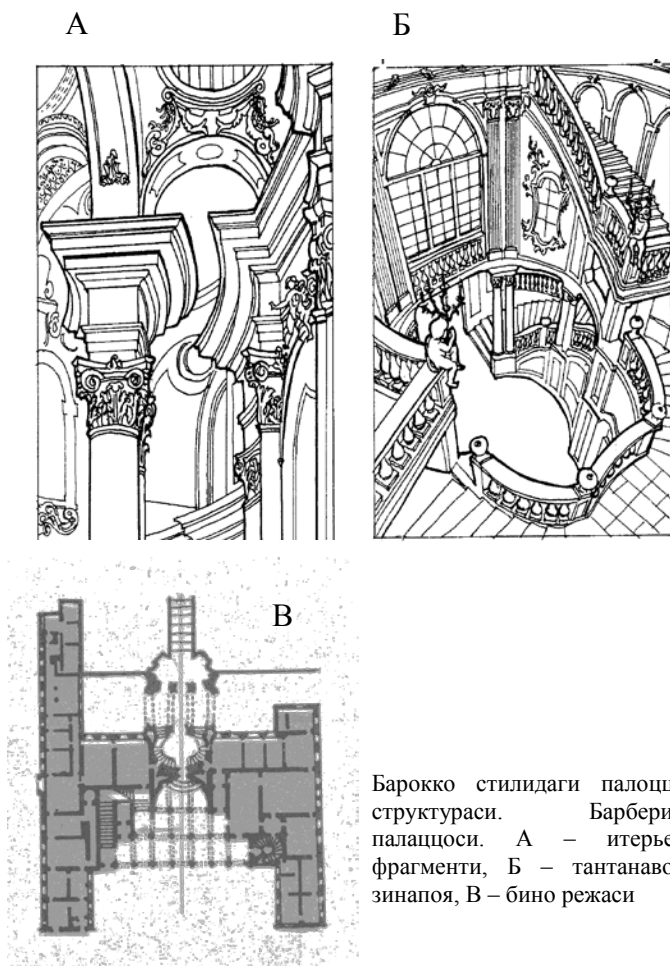
Ўрта асрлар архитектурасининг услублар шаклланиши

Европада ўрта аср даври минг йилдан ортиқроқ давом этди. (5-17 асрлар) Феодал тузум ер эгаларини ҳукмрон синф сифатида белгилаган эди. Черков руҳонийлари биринчи ўринда турарди. Черков фақат Оллоҳга ибодат қиладиган жой эмас, балки ҳукмрон ва жамият ҳаётининг бошқа томонларини, масалан, қиролга тож кийдириш, тантанали ибодат маросимлари, диний кўшиқлар айтиш, роҳибликни қабул қилиш каби фаолиятларини амалга оширадиган жамоат биносига айланди. Христиан дини 2 кўринишдаги эътиқодга бўлинади: православ ва католик. Бу

ибодатхоналар шаклланишида ўз ифодасини топган. Православ эътиқоди Византия империяси ва Шарқий Европа мамлакатларида кенг тарқалган.¹¹ 12 асрларда Россияда черковларни 3та нефли бинолардан фойдаланилган. Ўртадаги неф кенгрок ва баландрок бўлган. Горизонталга нисбатан вертикал йўналишда кўпроқ ривожлантирилган. Ўртада крест ва гумбазга кўпроқ урғу берилган. Киевдаги София собори ичидаги деворлар тож бўйича диний мазмунни ифодаладиган сюжетли тасвирлар билан безатилди. Тошдан ишланган тўсувчи конструкциянинг массивлиги интерьерга оғир вазнлилик таъсуротини беради. Бино ва иншоотлар интерьерларининг ривожланиш тарихида Европада бошланган янги замон (XV-XIX асрлар) архитектураси анча сезиларли ва ўчмас из қолдирди. Бу давр жамиятнинг ижтимоий ҳаётида капиталистик иқтисодий муносабатларнинг намоён бўлиши билан характерланади. Шунгача бўлган беш аср давомида бадиий стилли изланишларнинг умумий асосини антик архитектура тажрибаси ва унинг ордерли системаси ташкил этди. Бундай ҳолат XV-XIX асрлар архитектураси учун “ўтмишдаги антик архитектура” деб номланган умумий атама (термин) билан ифодаланади. Архитектура тарихида бу давр бир нечта босқичлар билан боғланган, бу босқичларда ўзига хос фазовий характеристикаларнинг ишлаб чиқилиши билан улар бир-биридан фарқланган ва бу характеристикалар ренессанс, барокко, классицизм ва эклектизм стилларида аста-секинлик билан бир-бирларини алмаштирган ҳолда намоён бўлган. Архитектурада антикликнинг қайта туғилишини образли гўзаллик (кўркемлик)ка эришишнинг умумий бадиий принципи сифатида тушуниш мумкин.

Бой яшаш уйи қайта туғилиш давридаги иншоотларнинг етакчи типига айланди. Хусусий уй яшаш ва кўплаб ижтимоий функцияларни бажариш билан билан уй эгасининг ижтимоий характеристикасини белгиладиган мулкка айлана борди. Уйда қабул қилиш хоналари, девонхона, баллар ўтказилиши ва артистларнинг чиқишлари учун заллар, картинали ва ҳайкалтарошлик (скульптуравий) галереялар ва шунга ўхшаш хоналар жойлаштирилди. Яшаш уйининг яъни турар-жой биноси функциональ мазмун-моҳиятининг мураккаблашиши унга мос келувчи фазовий структуралар ва унинг бадиий ечимини қидириб топиш учун туртки бўлди. XVII асрдаги барокко бадиий принципларининг таъсири ўзига хос тарзда палаццо структурасининг шаклланишида ўз аксини топди. Функциональ жиҳатдан мустақил ҳажмий-фазовий гуруҳлар бўйича хоналарнинг кардиналь чегараланиши рўй берди, бунда хоналар тантанали, хизмат кўрсатувчи, яшаш хоналарига гуруҳланди.

Композицион – фазовий ядро тантанали хоналар гуруҳини ташкил этди, улар бош ўққа нисбатан симметрик тарзда жойлаштирилди. Турли фазовий шаклдаги звенолардан ташкил топган бу гуруҳ хоналарининг занжири томошабиннинг ҳаракатланиши давомида очилиб берди.



Барокко стилидаги палатца структураси. Барберин палатцоси. А – итерьер фрагменти, Б – тантанавор зинапоя, В – бино режаси

Бинонинг интерьерида алоҳида хоналарнинг “давомий” чизиқлардаги овал, эллипс, деворларнинг эгри чизиқли бурчаклари ва плафонлар ҳамда бошқа фаол пластик шакллари (формалари) муҳим роль ўйнади. Шакли (формаси)нинг динамиклиги (ўзгарувчанлиги), зинапоя йўлак (марш)ларининг турлича уйғунлашуви, ҳаракат йўналишининг алмашинуви ва оғмалиги (горизонталь текисликка нисбатан оғиш бурчаги)нинг катталиги билан ажралиб турувчи “тантановар” зинапоялар ҳаракатланиш рамзи сифатида алоҳида муҳим аҳамият касб этди. Зинапоялар мавзусига оид савол ва масалалар барокко стилида

архитектуравий нуқтаи-назардан жуда яхши ечилган ва ҳаттоки у бадий ҳайкалтарошлик (скульптура) даражасигача етказилган.

6 илова

XIX аср охири XX аср бошлари архитектураси

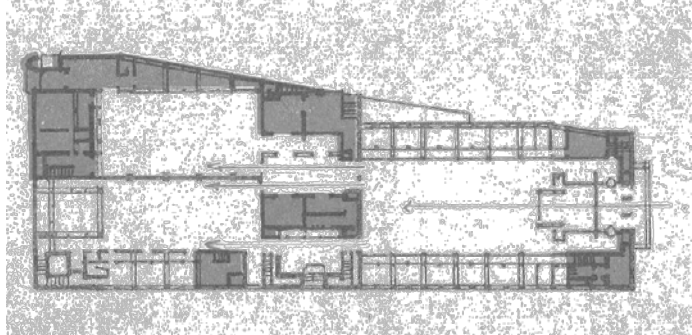
XIX асрнинг охирларида Европа китъаси мамлакатларида янги архитектурага ўтишда кескин бурилиш содир бўлди. Вақт ўтиши билан рационалистик анъаналар янги конструктив системалар, самарали қурилиш материаллари ва қурилишда ишлаб чиқаришнинг ва уни ташкил этишининг янги методларининг ихтиро қилинишига олиб келди.

Архитектуравий асарларнинг шакл ҳосил қилувчи асоси эстетик талқинларни олиб ташлашга эмас, балки функция, материал ва шаклнинг органик боғланиши ҳақидаги ғояларни олдинга сўриш билан юзага чиқди. Бунда инсоннинг тўлақонли ҳаётӣй фаолият юритиши учун функция тушунчаси оптималъ психологик иқлим шароитига янада кенгроқ киритила бошланди.

Архитектура ривожланишнинг бу даври, айниқса, янги йўналиш-модерн стилининг киритилиши билан алоҳида характерланади. Бу стиль янги архитектуравий йўналиш сифатида биринчи бўлиб, аввалги анъаналар билан бўлган алоқаларни ўзди ва “замонавий” архитектуранинг вужудга келишига замин тайёрлади. Бу йўналишда иншоотларнинг янги типлари (кўргазмалар, савдо-сотиқ бинолари ва бошқалар)ни яратишда функциональ-технологик ташкил этиш жараёнлари ҳал этувчи таъсир кўрсатди. Универсалъ дўконлар, банклар, вокзалларнинг заллари кенг ва ёруғ қилина бошланди,

вокзаллардаги перронлар ва йўловчиларнинг ўтиш жолари, вагонларга чиқиш олдидан тўрадиган жойлари ойна билан қопланадиган металдан ишланган сводлар билан тўсилди. Элементларнинг ўзаро бўйсинишини талқин этадиган чизикли-перархик принципи ўрнига фазовий архитектуравий ташкил этишнинг асоси сифатида композицияда элементларнинг тенг бўлиш мумкинлиги ҳақидиги хоналарни мантиқий-функциональ гуруҳланиши тўғрисидаги таъсуротлар кириб келди. Янги материаллар: - металл, ойна, керамика ва интерьерни пардозлаш бўйича бошқа материаллардан фойдаланиш доираси принципиаль кенгайди.

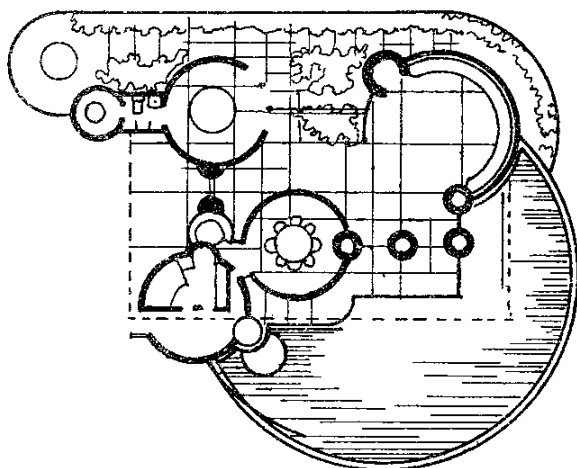
Модерн стилида декор (пардозлаш, безаш)нинг икки тури мавжуд. Биринчиси- “функциявий”-конструктив ва утилитар элементлар билан:



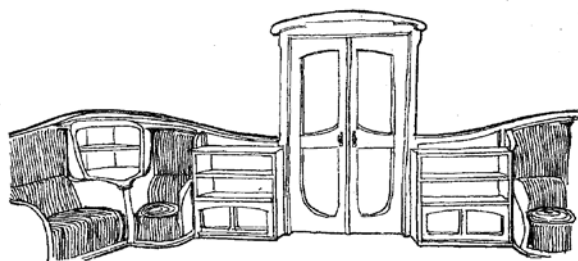
Пухта тузилган режавий структурали бино намунаси. Роттердамдаги биржа режаси.

дереза ва эшиклар оралиқларини рамалаштириш, зинапояларни тўсиш, потолокларнинг фермалари ва конструкцияларининг таянчлари билан фойдаланади. Уларнинг шакллари бадиий-пластик ва рангли ечимларнинг вариацияси учун асос сифатида қўлланилди. Декор (пардозлаш, безашнинг) иккинчи тури-бу тасвирий,

график ва ранг-тасвирдан иборат бўлиб, улар ёрдамида девор, потолок, деталларнинг ташқи сирт юзлари безатилади. Орнамент одатда текисликка тасвирланиб, унинг фактураси ри-вожлантирилади ёки ташқи пардоз сифатида намоён бўлади, ҳамма ҳолларда (вазиятларда) модерн декори устунликка эга бўлган равишда орнаментлидир ва у архитектуравий муҳитнинг ягона стилистик бус-бутунлигини тасвирлашга йўналтирилган.



Джестер уйининг лойиҳаси (Ф.Райт)



Мебеллар ва эшикларнинг биргаликдаги стилистикасига мисол

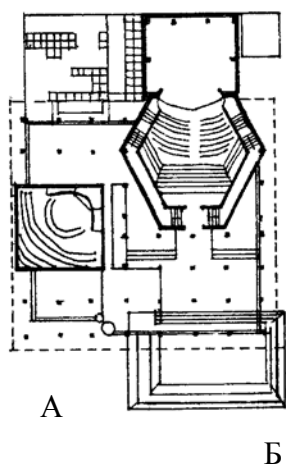
Тўсувчи конструкциялар текислигининг композициясида битта ёки ҳар хил материаллар (штукатура, ёғоч, тош, металл, ойна ва ҳ.к.) фактурасининг контрастли таққосланиши фаол қўлланилди. Рангли уйғунлаштириш ҳам

бойитилди.

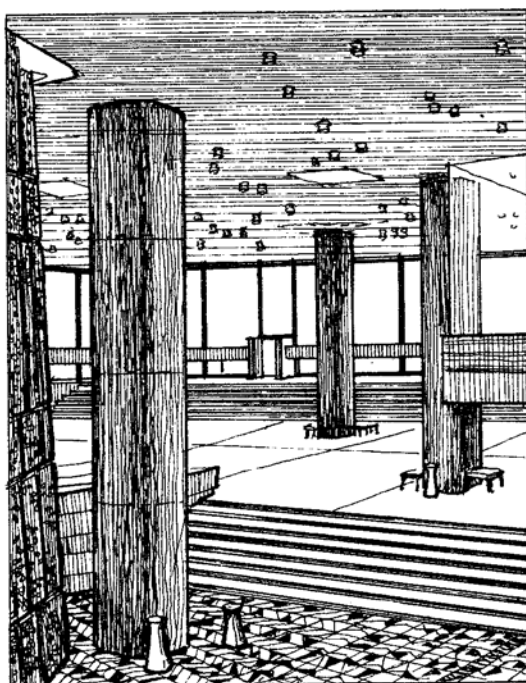
Ривожланишнинг кейинги босқичида (30-йиллар) иқтисодий ташкил этиш масалалари (муаммолари) ечилиши ички кенгликларнинг ягона ҳажмга концентрация қилинишга (бирлаштиришга) олиб келди. Колонналар билан боғланмаган ҳолда яъни анча эркин тарзда перегородкаларнинг қўйилиши, улар жойлашиш текислигининг чузилишидаги ўзгаришлар ўтган асрнинг бошларида қўйилган стилнинг янгилиги сифатида эътироф этилди.

“Эркин режа” хоналар шаклларида бўлган аввалги бир хиллиликни бартараф этди, ички кенгликларни “оқувчан” бириктириш уларнинг пластик сифатларини кенгайтириш имкониятини очиб берди.

Кейинги боқичларда шаклига кўра битта ҳажмли бўлган структураларнинг



Маданият маркази.
А-режа, Б -интерьер



ривожланиши рўй берди, бундай ривожланиш айниқса жамоат биноларида яққол намоён бўлди.

Замонавий архитектурада янги қурилиш ва

пардозлаш материалларининг кенг ассортиментда жадал суръатлар билан ишлаб

чиқарилиши интерьерларнинг пардозлаш приёмлари ва методларининг сезиларли даражада

кенгайишига катта таъсир кўрсатди. Ҳозирги вақтда яшаш уйларида интерьерларнинг пардозланиши ва безатилиши кўп жиҳатдан уларни барпо этувчиларнинг

дидлари ва ғояларига боғлиқ бўлиб, бунда уларни шакллантиришнинг етарлича мантиқий (логик) асосланганлиги ва уларнинг худди шу тарзда асосланган кўплаб вариантлари кўзатилди.

7 илова

Марказий Осиё меъморчилигида декоратив безак

Марказий осиёда ислом дини ўрнатилгунга қадар ҳам хона декоратив беагига алоҳида эътибор берилган. Декоратив безак кўпроқ монументал тасвирий сахналар остида деворнинг изора қисмида ишланган. Илк ўрта асрларда ёғоч ва ганч ўймакорлиги декоратив безакда кенг қўлланилган. Панжикент, Варахша саройларида ёғоч, ганч юзага қаҳрамонликларни ифодоловчи сахналар ромб, доира, тўртбурчаклар ичига олинган. Улар

нафақат бир сахна эпизодини чегараловчи хошия вазифасини бажарган, шунингдек, бир хил мавзудаги ўсимликсимон нақшли юзани бойитиш учун, ўша нақш юзасида ора-орада ёки унинг марказида жойлаштирилган ҳолда ҳам келган.

Ўрта асрларда гулганчдан мураккаб нақшлар ишланган. Бунга Термиздаги шоҳлар саройи девор ва устунларининг сақланиб қолган қисмлари гувоҳлик беради. Унда геометрик ва ўсимликсимон композициялар жойлашган ўрнига қараб, бир неча қатор нақш ва безаксиз кенг чизик каби хошиялар билан турли тузилишдаги рамкаларга олинган.

Бу тадбир девор юзасидаги нақшли паннонинг композиция жиҳатидан тугатилишини таъминлаган ва турли мавзудаги нақшин юзаларни яратиш имкониятини беради. XII-XIII-асрларда, хусусан маъмурий, диний обидалар интерьерида гиштин безак кенг қўлланилган. Гиштларнинг турли композицияда, жуфт-жуфт, оралиғида тик ҳолда, арчасимон, яъни бир қатор ўнг томонга, иккинчи қатор чапга қия йўналишда қаланиши, обида интерьерида майин безакка эга бадий композицияни ташкил қилади.

Марказий Осиё меъморчилиги декоратив безагида XIV-асрдан бошлаб ганч, ёғоч ўймакорлиги, рангли безак билан бир қаторда мозаика, майолика кенг қўлланилади. Мозаика, майолика, мармар юзалар мадраса, сарой, хонақоҳ, масжид, мақбара интерьери безагида кўпроқ ишлатилади. Мармар тошли юзалар деворнинг изора қисмини пардозлашда ва интерьерда декоратив устунчалар, ҳамда шарафалар ишлашда қўлланилган. Бухородаги XVI-асрга оид Баланд масжиди бадий безагини ўрганган олима И.Ф.Бородина, масжид интерьери деворида ишланган нақшларнинг жойланишини, анъанага айланган схемага биноан безатилган, яъни деворнинг пастки қисми изора, ундан юқорида токча ёки декоратив бўлинма ва девор билан шифтни боғловчи кенг ёғоч эгаллаган, деб таъкидлайди. Нақшлар хона деворига қуйидаги тартибда жойлаштирилган: 1 хона интерьерида яхлит юзани эгаллаган бўлиб, 2 тўртбурчак ёки равоқ ичига олинган юзага ишланган; 3 кириш равоқлари, равоқ қанослари ва меҳроблар ичига олинган ҳолда, 4 изора сифатида ишланган ҳолда учрайди.

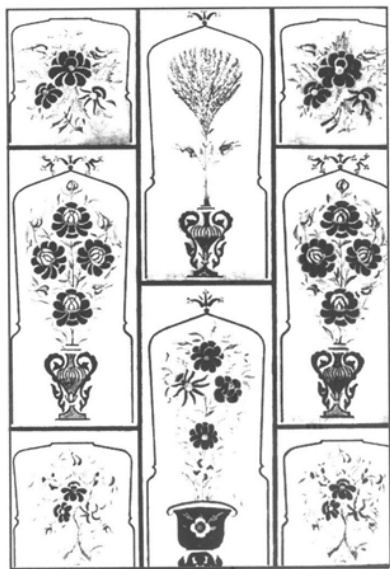


Хона девори баланд бўлган тақдирда токчага монанд баланд бўлинма юзага келган. Бундай бўлинма учга тақсимланган, яъни унинг пастки қисми тўртбурчак тузилишидаги токчага ажратилган, бўлинманинг юқори қисми эса баланд шарафа қаторлари билан тугатилган. Пастки токча девори юзасига

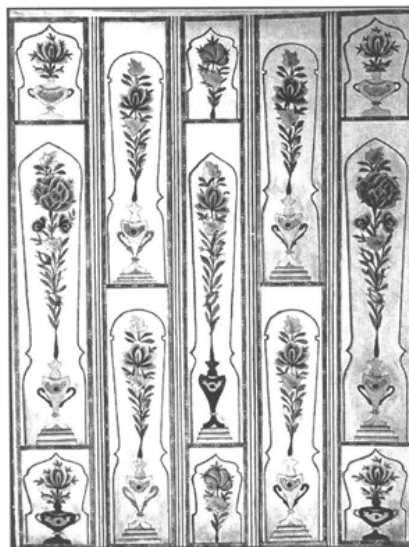
ён томонларга кенгайтирилган бутоқ ёки гулдаста тасвири ишланган. Баланд бўлинма девори рангли чизик билан иккига тақсимланган. Пастки баланд қисмида узун гулдаста тасвири, юқори қисмидаги юза рангли чизиклар ёрдамида 7-8 юзачаларга тақсимланиб, ҳар бирига биттадан гулдаста гул туваги билан ёки бутоқ тасвири ишланган.

Бундай тартибдаги нақш тақсимотини В.Л. Манакова ўрганган XIX асрга оид Бухоро турар жойининг ёзги хона деворида кўрамиз. Турли ҳажмдаги токчаларга тақсимланган девор композициясини бадиийлаштириш учун деворнинг 23 жойида симметрик тузилишда текис бўлинма ёки катта токча қолдирилган ва уларга гулдасталар тасвири ишланган. Бу тадбир билан девор юзасидаги майда токчалар нақшли катта юзалар ёрдамида композиция жиҳатидан умумлаштирилган.

Халқ турар жой меъморчилигида нафақат девор юзасидаги нақшларни, балки хона умумий кўриниши нақшу нигорини композиция ва бадиий жиҳатидан умумийлаштиришга катта эътибор берилган. Токчабанд ва нақшу нигорланган тўрдаги девор ўзининг бой бадиий беағи билан хонанинг икки ён томонидаги деворларини бир композицияга боғлашга эришилган. Умуман, девор юзаси нақшларининг ҳошия билан турли ҳажмда томонлари тенг тўртбурчак, тўғри тўртбурчак, ромб, учбурчак, доира каби қисмларга бўлиниши ва улардаги нақшларнинг бир юридан фарқ қилиниши, эгилган гулларга қараб ариқча ёки йўлак билан чаманларга ажратилган гулзорни эслатади. Хонанинг ҳар бир деворида нақшлар яхлит яхлит бир биридан фарқли, лекин умумий композицияга бўйсунган юзани ташкил қилади.



231-расм. Бухоро. Деворий нақш (С.Е Качурина, М.Н. Полежаева ўлчови ва чизмаси).



232-расм. Бухоро. Деворий нақш (С.Е Качурина, Н. Кузьменко ўлчови ва чизмаси).

Хона интерьерини композициясида ранг баранг нақшу нигорли деворлар, нафис безакли шифт ва полга тўшалган сербезак гиламлар биргаликда хона интерьерини композициясини бадиий жиҳатдан мутаносиблигини ва ҳамоҳанглигини таъминлаган.

Халқ амалий бадиий санъати ва меъморчилигида гул ҳамда ўсимликсимон нақшлар билан бир қаторда мевалар ҳам ўз аксини

топган.Анор билан лола тасвири қадимий Панжикент деворий суратларида ,аноргул ва анор нақши XIX-XX аср уй жой меъморчилигида кўп ишланган.Анор ичидаги доначалари (меваси) ҳосилдорлик,анор билан лола табиатнинг уйғониши,баҳор рамзини билдирган. Марказий Осиё халқ амалий санъати буюмларида, деворий нақшларда доира, гириҳ, учбурчак,ромб каби нақшлар кенг қўлланилган. Уларда ҳам рамзий маънолар бўлган. Жумладан, доира,гириҳ,учбурчак сингари шакллар кўпинча хонадонни, кишини ҳар хил инс жинслардан асровчи рамзий белги вазифасини ўтаган.

Марказий Осиёда ислом дини ўрнатилгандан сўнг ҳам тирик мавжудотлар тасвирлари обидаларда ишланганлиги гувоҳи бўламиз.Жумладан, Самарқандда Шердор мадрассаси (1636 й.), Бухорода Нодир Девонбеги мадрассаси (1622 й.), Термизда шоҳлар саройи (XII аср), Самарқанднинг Хўжа Аҳрор мажмуасидаги мадрасада шер тасвири бўлганлиги сабабли уни Шердори Берун (XVII аср) деб аташган. Олимларимиз мазкур даврларга оид тасвирларда ҳам жанрли сахналарга бағишланган мавзулар бўлганлигини таъкидлайдилар. Жумладан, Г.А.Пугаченкова, Л.И. Ремпель Самарқандда Амир Темур, Ҳиротда Шоҳрух, Исфahонда Абу Саид саройларида шоҳ сарой амалдорлари портретлари, сарой ҳаёти, кўнгилхушлик, ҳарбий юришлар каби сахналар услуб жиҳатидан Марказий Осиёнинг XV – XVII асрга оид миниатюралари мактабларига хос услубларда ишланган деб таъкидлайдилар. Тасвирларнинг аксарияти бир, икки ёки уч персонажлардан ташкил топган.Меъморий обидалар пештоқларида, халқ амалий санъати буюмларида, хона деворларида, бадий матоларда шер ва кўёш, бир мавжудотнинг иккинчисига ҳамла қилиш сахнаси, дарахт, тоғ эҳкиси, кўчқор, паррандалар, йиртқич ҳайвонлар сурати ишланган. Ранглар ҳам ўзига хос рамзий маънони бажарган. Жумладан,кўк ранг мовий осмонни билдирганлигидан,мовий рангдаги гумбазлар осмонга ўхшатиш.Қизил ранг ҳам обидалар деворларида кенг қўлланилган.Ўрта Осиёда қизил ранг ғалаба рамзи ҳисобланган. Оқ ранг ёруғлик ва яхшилик, эзгулик рамзи бўлган.

Интерьернинг салобати, бадий безак даражаси қандай турдаги иморатда бўлишидан қатъий назар, қурдираётган ёки мутасадди шахснинг маънавий дунёқараши, жамиятдаги мавқеи ва иқтисодий шароитига боғлиқ бўлган.Шу жиҳатдан турли турдаги иморатлар интерьерларини асосан уч: оддий, ўрта ва мураккаб турларга бўлиш мумкин.

Марказий Осиё турар жойлари интерьери билан танишар эканмиз, уларда асрлар давомида ҳаёт кечириш учун зарур шароит яратишга ҳаракат қилинганлигининг гувоҳи бўламиз. Юқорида таъкидлаб ўтилган далиллар хоналар тузилишида қулайлик, беағида бадийлик, хона композициясида баҳаволик, тантанаворлик, мутаносиблик бағишлаган ижобий анъаналарнинг асрлар давомида силликланиб, узоқ ўтмишдан бизнинг давримизга қадар етиб келганлигидан далолат беради.

Блиц-сўров саволлари

1. Қадимги Миср архитектураси эрамиздан неча йил аввал бошланган?
2. Қадимги Миср архитектурасининг ўзига хос хусусиятларини очиб беринг.
3. Дейр эль Бахридаги ибодатхоналарда архитектуравий воситалар орқали нима ифодаланган?
4. Қадимги Юнонистон ва Рим кулдорлик давлатлари архитектурасида қандай ғоялар ифодаланган?
5. Европада бошланган янги замон (XV-XIX асрлар) архитектураси қандай аҳамиятга эга?
6. Модерн стилидаги декорнинг қандай турлари мавжуд?
7. Марказий осийёда ислом дини ўрнатилгунга қадар ҳам хоналар қандай безатилган?
8. XIV-асрдан бошлаб Марказий Осиё меъморчилиги декоратив безагида қандай ўзгаришлар содир бўлди?

3-МАВЗУ	ИНТЕРЬЕР МУҲИТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ АСОСИЙ ФАКТОРЛАРИ
---------	---

1.1. Маърузани олиб бориш технологияси

Ўқув соати – 2 соат	Талабалар сони: 60 та
Ўқув машғулоти шакли	Ахборотли маъруза
Маъруза режаси	1.Интерьерни лойиҳалашнинг назарий асослари. 2.Функционал жиҳатдан мақсадга мувофиқлик. 3.Интерьер яратишнинг ижтимоий жиҳатлари. 4.Интерьерли муҳитнинг экологик шарт шaroитлари. 5.Интерьер муҳиtida эстетик талаблар
Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларни интерьер муҳитини ташкил этишнинг асосий факторлари билан таништириш	
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:
Интерьерни лойиҳалашнинг назарий асослари билан таништиради	Интерьерни лойиҳалашнинг назарий асосларини билади
Функционал жиҳатдан мақсадга мувофиқлик ҳақида тушунча беради	Функционал жиҳатдан мақсадга мувофиқлик ҳақида тушунчага эга бўлади
Интерьер яратишнинг ижтимоий жиҳатларини очиб беради	Интерьер яратишнинг ижтимоий жиҳатларини билади
Интерьерли муҳитнинг экологик шарт шaroитлари билан таништиради	Интерьерли муҳитнинг экологик шарт шaroитлари ҳақидаги саволларга жавоб беради
Интерьер муҳиtida эстетик талабларни тушунтиради	Интерьер муҳиtida эстетик талабларни тушунади
Ўқитиш воситалари	<i>маъруза матни, компьютер слайдлари, доска</i>
Ўқитиш усуллари	<i>ахборотли маъруза, блиц-сўров, эркин ёзиш</i>
Ўқитиш шакллари	<i>жамоада ишлаш</i>
Ўқитиш шароити	<i>техник воситалар билан таъминланган</i>

	<i>аудитория</i>
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	<i>огзаки савол-жавоб</i>

1.2. “Интерьер муҳитини ташкил этишнинг асосий факторлари” мавзусининг технологик харитаси

Иш босқич- лари	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	Тингловчи фаолиятининг мазмуни
1-босқич. Мавзуга кириш (20мин)	1.1.Ўтилган мавзу бўйича билимларни мустахкамлаш учун эркин ёзиш топшириғини беради (1-илова). 1.2. Баъзи талабаларнинг эркин ёзишларини эшитади. 1.3.Талабаларни мавзунинг номланиши, мақсади ва кутиладиган натижалар билан таништиради.	Конспект дафтарларига ёзадилар Фикр алмашилади Тинглайдилар
2 -босқич. Асосий қисм (40 мин)	2.1.Маъруза режаси билан таништиради (2 - илова). 2.2.Таянч иборалар билан таништириш (3-илова). 2.3. Интерьерни лойиҳалашнинг назарий асослари билан таништиради (4-илова). 2.4. Функционал жиҳатдан мақсадга мувофиқлик ҳақида тушунча беради (5-илова). 2.5. Интерьер яратишнинг ижтимоий жиҳатларини очиб беради (6-илова). 2.6. Интерьерли муҳитнинг экологик шарт шароитлари билан таништиради (7-илова). 2.7. Интерьер муҳиtida эстетик талабларни тушунтиради (8-илова)	Режани ёзиб оладилар Тинглайдилар ва асосий маълумотларни конспект дафтарларига ёзиб оладилар
3-босқич. Якунловчи (20 мин)	3.1.Мавзу бўйича билимларни мустахкамлаш учун блиц-сўров ўтказди (9-илова).	Саволларга жавоб берадилар

1-илова

“Эркин ёзиш”

Ўқитувчи талабаларга беш минут вақт давомида “Декоратив безак” ҳақида билганларини дафтарларига ёзишни сўрайди. Вақт тугагач, баъзи талабалардан ёзганларини ўқиб беришни сўрайди. Вақтдан ютиш учун қолган талаблар аввал ўз ёзганларини ўқиб берган талабларникига ўхшамаган фикрларини айтишлари мумкин.

2-илова

Маъруза режаси

- 1.Интерьерни лойиҳалашнинг назарий асослари.
- 2.Функционал жиҳатдан мақсадга мувофиқлик.
- 3.Интерьер яратишнинг ижтимоий жиҳатлари.
- 4.Интерьерли муҳитнинг экологик шарт шароитлари.
- 5.Интерьер муҳитида эстетик талаблар.

3-илова

Таянч иборалар

Интерьерни лойиҳалаш, ички фазовий кенглик, интерьернинг ижтимоий жиҳатлари, экологик шарт-шароитлар, эстетик талаблар.

4 илова

Интерьерни лойиҳалашнинг назарий асослари

Ички фазовий кенгликни ташкил этиш масалалари ва интерьернинг шаклланишини тугаллаган архитектуравий композиция сифатида қатор талаблардан ажратиш мумкин эмас, чунки шу талабларнинг бажарилиши эвазигагина бу кенглик вужудга келтирилади. Катта маблағ ва кўп ҳажмли инсон меҳнатини талаб қиладиган қурилиш соҳаси ҳамиша маълум мақсадларни олдиндан кўзда тутди.

Оила ҳаёти кечадиган турар жой, ёш авлод шаклланадиган даргоҳ мактаб, хордиқ чиқариш ва маданият маскани бўлган театр ва клуб ва ниҳоят меҳнат қилиш жойи бўлган саноат бинолари ҳар сафар алоҳида кенгликнинг яратилишини талаб этади. Бу кенглик бинонинг бажарадиган вазифасига боғлиқ ҳолда, унинг ичида содир бўладиган жараёнларга мувофиқ равишда ҳосил қилинади.

Архитектурада қулайлик ва гўзаллик бир-биридан ажралмайдиган тушунчалар қаторига киради, шунинг учун ҳам ички кенгликни яратиш қўйилган топшириқнинг жиддий ўрганилишини, у ёки бу жараёнларнинг ўтказилишига боғлиқ равишда алоҳида бажариладиган барча талабларни ўрганишни, алоҳида хоналарни ўзаро боғланганлиги ва ҳаракатланиш графикларни ҳамда оптимал режим критерийларини пухта ва чуқур ўрганишни талаб этади. Фақат қўйилган саволни комплекс тарзда ечиш натижасидагина оптимал фазовий структурани топиш мумкин.

Хоналарнинг ўзаро боғлиқлиги, жиҳозлар ва уларни жойдлаштиришга доир саволлар, зарур бўлган кенгликнинг ўлчамлари ва шакли(формаси), ёритиш ва акустика-буларнинг ҳаммаси илмий асосланган талаблар бўлиб, улар жамоат ва турар-жой биноларининг ҳар бир тури учун алоҳида қўйилади.

Қуёш нурларидан химоя қилувчи панжаралар, акустик потолоклар, юқоридан ёруғликни ўтказишга мўлжалланган фонарлар, амфитеатрли залларнинг чизилиши(сиртқи чизиқлари) каби интерьернинг кўп сонли замонавий архитектуравий шакллари такомиллашган пластик ва фазовий бўлиб, улар тасодифан пайдо бўлмайди, балки у ёки бу жараён ўтказилишининг функционал талабларига жавоб тариқасида юзага келади.

Замонавий илмий билимлар орқали аниқланадиган хонанинг функционал жиҳатдан мақсадга мувофиқлиги унга биринчилар қаторида қўйиладиган энг муҳим ва албатта бажарилиши лозим бўлган талаблардан биридир.

Зарур бўлган фазовий кенгликни ва хоналарнинг параметрларини аниқлаш. Бунинг учун биноларда амалга ошириладиган жараёнларнинг алоҳида стадиялари ҳар томонлама таҳлил қилинади, жиҳозлар танланади ва уларни кенгликка жойлаштириш масалалари ечилади.

Жараённинг ўтказилиши учун зарур бўлган оптимал шароитларни яратиш. Бунинг учун микроиклимга тегишли талаблар, ёруғлик ҳамда акустик комфортга қўйиладиган талабларнинг бажарилиши, психологик мослашиш талаблари ва уларни амалга ошириш имкониятларини ўрганиш зарурдир.

Алоҳида хоналар ва хоналар гуруҳлари ўртасидаги функционал ўзаро боғлиқлик схемасини ечиш. Бунинг учун кенгликдаги ҳамма боғланишлар ва ҳаракатланиш графиклари ўрганилади, одамлар оқими ва зарур бўлган коммуникациялар аниқланади.

Хоналар системасини жойлаштиришнинг мақсадга мувофиқлик талабларига ва эстетик талабларга жавоб бера оладиган вариантларини аниқлаш. Бинолар композициясини танлаш ва уни ишлаб чиқиш учун асос бўлган хона параметрлари ва хоналар орасидаги боғлиқликлар схемаси айнан битта жараённи унинг моҳиятини ўзгартирмаган ҳолда турли фазовий комбинацияларда ташкил этиш имкониятини беради.

5 илова

Функционал жиҳатдан мақсадга мувофиқлик

Замонавий илмий билимлар орқали аниқланадиган хонанинг функционал жиҳатдан мақсадга мувофиқлиги унга биринчилар қаторида қўйиладиган энг муҳим ва албатта бажарилиши лозим бўлган талаблардан биридир. Ички фазовий кенгликка қўйиладиган бу мураккаб ва кўп сонли талабларни умумий ҳолда лойиҳалаш жараёнида кетма кет ечиладиган алоҳида савол ва масалалар қатори сифатида тасаввур қилиш мумкин. Архитектурада ички фазовий кенгликни яратиш у ёки бу жараённинг ўтказилиши билан боғлиқ бўлган ҳамма алоҳида талабларнинг жиддий ўрганилиши, ҳаракатланиш графиклари ва алоҳида хоналарнинг ўзаро

алоқадорликларини ўрганиш, мақбул мезонларни ўрганишни тақозо этилади. Фақатгина комплекс саволлар ечимини топгандагина мақбул фазовий структура яратилиши мумкин.

Қатъий функционал ечимли интерьернинг мисоли сифатида кутубхона интерьерини келтириш мумкин. Электроника институти кутубхонасининг ўқув зали жуда рационал ечимдаги интерьерга эга. Деразаларнинг бўлмаганлиги туфайли горизонтал йўналган қуёш нурлари хоналарнинг ичига тушмайди. Бу билан кўзни қамаштирувчи қуёш ёруғлиги ва китобларнинг ёниш эҳтимоли бартараф этилган. Деворлар периметри бўйлаб ва ўқув залининг ўртасида очик стеллажларнинг жойлашганлиги китобхонларнинг бемалол китоб олишлари учун қулайдир. Бу ерда табиий ёритиш системаси марказий фонарь шаклида ечилган бўлиб, у интерьернинг энг ёрқин характеристикаси ҳисобланади. Залнинг ўртасида китоб ўқиш, дарс қилиш учун столлар жойлаштирилган. Қуёш нурларидан ҳимояловчи панжаралар, акустик шифтлар, юқори қувватли фонарлар, амфитеатрли заллар каби интерьердаги замонавий архитектуравий шаклларнинг кўпчилиги пластик ва фазовий характеристикага эга ва улар эстетик таъсуротларнинг ифодаси сифатида тўсатдан пайдо бўлмайди, балки у ёки бу жараённинг ўтказилишига қўйиладиган функционал талабларга жавоб тариқасида ҳосил қилинди. Шундай қилиб, замонавий тасаввурлар мавқеи билан аниқланадиган функционал мақсадга мувофиқлик унга қўйиладиган бажарилиши лозим бўлган энг муҳим талаблардан биринчисидир.

6 илова

Интерьер яратишнинг ижтимоий жиҳатлари

Турар жой ва жамоат биноларининг ички кенглигига қўйиладиган талаблар объектнинг бажарадиган вазифасига, яъни унинг нимага мўлжалланганлиги билан аниқланади ва бу талаблар доимий ёки ўзгармас деб ҳисобланилмайди. Бу талаблар бутун тарих давомида объектларнинг ижтимоий моҳиятининг ўзгаришига боғлиқ равишда ўзгаради ва янги талаблар билан тўлдирила борилади.

Объектнинг нимага мўлжалланганлиги ёки объектнинг бажарадиган вазифалари орқали аниқланадиган турар жой ва жамоат биноларининг ички кенглигига қўйиладиган талаблар ҳамма вақт ҳам доимий бўлавермайди. Улар объектнинг ижтимоий моҳиятига боғлиқ равишда вақт ўтиши билан ўзгаради ва янги талаблар билан тўлдирилади. У ёки бу жараёнларнинг бажарилишини таъминлаш ва маълум комфортни яратишга қодир бўлган ички кенглик жамият ривожининг иқтисодий ва моддий техник даражасига тўғридан тўғри боғлиқдир. Ижтимоий талаблар ички кенгликнинг муҳим ташкил этувчиларини аниқлаб беради. Ички кенгликка қўйиладиган амалий талаблар объектнинг ижтимоий жиҳатлари билан ҳам узвий боғлангандир. Шунинг учун ҳам антик уй ва ўрта асрлар саройи, хориждаги замонавий турар жой уйлари ва биздаги жамоавий турар жой уйлари бир биридан кескин фарқ қилади. Демак, халқ турмуш даражасининг маънавий ва моддий жиҳатдан ўсиб боришига мувофиқ равишда турар жой уйлари ҳам

такомиллашиб бораверади. Шундай қилиб, турар жойга қўйиладиган амалий талаблар бир вақтнинг ўзида унда истиқомат қилувчиларнинг ижтимоий моҳияти ва турмуш тарзини акс эттириб беради.

XIX аср охирлари XX аср бошларида ижтимоий муносабатларнинг ривожланиши, фан, техника ва жамият ҳаётидаги умумий тараққиёт, халқаро ҳамда ички ижтимоий алоқаларнинг янада ортиши биноларнинг янги типларини яратишни талаб этади, шунингдек, янги хил ва мураккаб ҳаётий талаб ва эҳтиёжларни қондириш учун зарур бўлган ташкилий муҳитни яратиш долзарб масалалардан бирига айланди. Майда растали савдо каторлари ўрнига турли бўлимларни бирлаштирган, кенг фазовий кенгликка эга дўконлар, йирик савдо фирмалари вужудга келди. Халқаро кўргазмаларнинг йирик заллари, темир йўл вокзаллари, ёпиқ бозорлар каби йирик иқтисодий талабларга жавоб берадиган иншоотлар барпо етилди.

Ягона фазовий кенглик ва эркин режа(план) принциплари XX асрнинг илғор архитекторлари томонидан ишлаб чиқилди ва улар бу принципларни ўзларининг лойиҳаларда амалга оширишга уринишди. Қатъий чегараланган алоҳида хоналар ва жойлар ўрнига ягона узлуксиз фазовий кенгликни яратиш архитектуранинг такки принципларидан бири ҳисобланади. Бу принципга кўра кенгликнинг изоляция қилиниши фақат зарур бўлган ҳоллардагина амалга оширилади. Фақат шу принципга асосланган ягона фазовий кенглик орқалигина горизонталь йўналишда бўлгани каби вертикал йўналишда ҳам хоналардан хоналарга эркин ўтишни таъминлаш мумкин. Табиатга, майдонга, шаҳарга кенг очик ҳолларда фазовий кенглик, ташқи муҳитдан ажратилган, ёриқ хоналардан фарқли ўлароқ жамоат бинолари архитектурасининг энг умумий характеристикаси ҳисобланади. Турар-жой ва жамоат биноларининг интерьерининг ижтимоий асослари ўзининг саволлар доирасига иқтисодий масалаларни ҳам киритади.

Кенг маънода иқтисодий муаммо жамиятнинг имкониятлари ва эҳтиёжлари билан характерланади, бунда асосий мақсад инсон ҳаётининг фаровон бўлиши учун барча қулайликларни яратиш, бош мақсад эса инсон ҳақида қайғуришдир.

7 илова

Интерьерли муҳитнинг экологик шарт шароитлари

Иқлимий ва табиий шароитлар, ландшафт шунингдек шаҳарсозлик концепцияси ҳам ички кенгликнинг шаклланишига сезиларли даражада таъсир кўрсатади, баъзан эса улар ҳамма талаблар ичида ҳал қилувчи талабга айланади. Қурилиш жойининг мавжуд шароитлари интерьер шаклланишининг аниқловчи асосларидан бири сифатида кўриб чиқилиши лозим. Иқлим қатор вазиятларда интерьернинг шаклланишида ҳал қилувчи фактор бўлади, айниқса чекка Шимол ёки Жанубда у катта аҳамият касб этади, чунки бу ҳудуддаги оптимал шароитларни таъминлайдиган сунъий микроиқлим яратилиши орқали яратиладиган қулай шароитлардан кескин фарқ қилади. Чекка Шимол районларида доимий музлик бўлиб, Норильск, Якутскда ва бошқа жойларда ҳарорат 60Сгача етади, шамол тезлиги 5м/сек.

ва ундан юқори бўлади, шунинг учун яшаш комплексларнинг максимал компакти бўлиши, жамоат биноларининг яшаш жойларига яқинлаштирилиши, уларни бир ҳажмда бирлаштириш орқали битта ёпилма остида ташкил этиш ёки ҳеч бўлмаганда галереялар бўйича жамоат биноларига ёйилиб боришини таъминлаш талаб этилади. Бу галереялар одамларнинг 50-60% совуқда кўчага чиқмасликларини таъминлайди.

Узоқ қиш ойларида қор остида яшириниб ётган бир зумлик шимол ўсимликлари инсонга жанубдаги табиатдек ижобий таъсир кўрсата олмайди. Бу масала интерьерда сунъий ландшафтни яратиш, табиат бурчакларини ҳосил қилиш билан ўз ечимига эга бўлади.

Жануб шароитларидаги қурилиш ҳам ўз талабларидан ҳоли эмас, бу талаблар ичида тўғридан тўғри тушадиган қуёш нурларидан ва радиациядан ҳимояланиш энг муҳимларидир, шунингдек ҳароратни пасайтириш мақсадида шамоллатишнинг зарурлиги ҳам жуда долзарбдир. Интерьерни шакллантирадиган етарли даражада ёруғ ва ёрқин бўлишини ҳамда кўркемликни таъминлайдиган жалюзалар ва махсус қуёшдан ҳимоялайдиган панжаралар мавжуд. Жанубда ички кенгликни ташкил этишининг анъанавий ечимлардан бири ўз атрофида алоҳида хоналарни ташкил этувчи ҳовли бўлиб, у шамоллатиш ва қуёшдан яхши ҳимояланишга яхши шароит яратади. Ҳозирги замон архитекторлари бу муаммоларнинг ечимини топмоқдалар. Масалан, ички кенликка тўғри тушадиган қуёш нурларидан ва юқори ҳароратдан тўлиқ ҳимоялаш мумкин. Шамоллатиш учун махсус қурилмалар, ёритиш учун эса нурларни қайтарувчи махсус мосламалар қўлланилмоқда.

Бинолар интерьерида табиий элементлардан фойдаланиш интерьерни кўркемлаштириш, гўзаллаштиришнинг энг кучли воситаларидан биридир. Мовий осмоннинг, тошқин дарё соҳиллари, яшил ўтлоқлар, адирлар ва салобатли тоғлар, ўсимликлар ва гулларга бурканган тоғ ён бағирлари, дараза олдида гуллаб турган дарахт ва шу каби жонли алоқаларнинг ичкарига кириб бориши табиатнинг бундай яқинлашуви инсонга маълум ижобий эмоцияни туҳфа этади, кайфиятини ва руҳиятини кўтаради. Хоналарнинг табиат ва шаҳар пейзажига очиқ турган кўриниши интерьернинг органик қисмига айланмоқда.

Табиатни бино ичига олиб киришнинг композицион воситаси бўлган ички ҳовли ички ва ташқи кенгликни бирлаштиради. Бунда ҳовли пропорцияси ҳамда унинг яшил ўсимликлар билан тўлдирилганлиги муҳим аҳамиятга эга.

8 илова

Интерьер муҳитида эстетик талаблар

Ички кенликка ва унинг интерьерига қўйиладиган эстетик ва манъавий талаблар ҳам амалий талаблардан узилмаган ҳолда у билан биргаликда вужудга келади ва ривожланиб боради. Ҳорлардаги турли туман тасвирлар, ўрта аср саройидаги ажойиб безаклар инсоннинг ҳамиша ўзини

куршаб олган гўзаллик ҳақида қайғурганлигини ва уни эъзозлаганлигини кўрсатади.

Бадиий тушунчалар қурилиш соҳасида турар жойларнинг типиклашуви, унинг ташқи муҳитдан ажралиб қолиши, массивли деворларнинг оғирлиги, индустриал уй қурилишининг монотонлиги ва бир хиллиги каби зиддиятларни бартараф этиш билан уйғунликка интилиб, ривожлана бошлади.

Бадиий воситалар ичида санъатнинг декоратив-амалий турлари энг кучли таъсир кўрсатишга қодирдир. Фазовий кенгликнинг эмоциональ тўлдирилганлигига эришиш учун тасвирий воситаларнинг қўлланилиши зарур бўлади. Монументал рангтасвирдан панно, тасвирлар сифатида фойдаланишда такт, меъёрни ушлашга риоя қилиш, алоҳида асарларнинг энг яхши жойлашиш вариантларини танлаш талаб этилади.

Интерьернинг безатилишида архитектура, рангтасвир, скульптура графиканинг ўзаро алоқадорлиги гармониянинг қонуниятларига асосланади, интерьернинг безатилиши эса унинг нимага мўлжалланганлигига боғлиқ бўлади.

Қадимги керамика энг оммабоп бўлиб қолаверади. Бу – декоратив тақсимчалар, панно, ҳажмли скульптуралар ва рельефларнинг ҳамда вазалар, коса-товоқлар, гул туваклар, кашно, утварьларнинг декоратив безак сифатида интерьер фазовий кенглигига қўйилишидир. Замонавий интерьерларда ёғочдан ишланган буюмлар кенг қўлланилмоқда – бундай буюмларга пардеворлар, деворлар, панно, мебель, плафонлар киради. Ёғочнинг қайта ишланиш имкониятлари турличадир: куйдириш, ўйиш, силлиқлаш, локлаш, турли лак-бўёқли таркиблар билан бўяш. Интерьердаги алоҳида шинамликни мато яратади. Уни гобеленлар, пардалар, шторлар, гиламли йўлакчалар, мебель қопламалари кўринишида интерьерга киритиш мумкин.

Кенг ойнали оралиқларни ёпиш учун ва умуман бутунлай бир томонни қоплайдиган пардалар кенг қўлланилмоқда. Томоша залини безайдиган сахнадаги парда марказий ролни бажаради. Алоҳида тасвирий асарлар интерьерли муҳитда янада кенг қўлланилмоқда. Уларнинг табақаларини танлашда фазовий кенглик билан мос ўлчамларини эътиборга олиш жуда зарурдир. Яшаш муҳитида – меҳмонхоналар, квартиралар, ётоқхоналар, дам олиш уйларида – эстамплар, литографиялар, офортлар ҳамда оринал акварелли расмларнинг қўлланилиши жуда ўринлидир. Яшаш бурчагига гулдасталардан ясалган ишланмалар бетакрор хусн бағишлайди.

9 илова

Блиц-сўров саволлари

1. Ички фазовий кенглик деганда нимани тушунасиш?
2. Архитектурада қулайлик ва гўзаллик тамойилига риоя қилиш қандай амалга оширилади?
3. Хонанинг функционал жиҳати нима?
4. Бинолар композициясини танлаш жараёнида нималарга эътибор қаратиш керак?

5. Кутубхона интеръери қандай бўлиши керак?

6. Объектнинг нимага мўлжалланганлиги ёки объектнинг бажарадиган вазифалари орқали аниқланадиган турар жой ва жамоат биноларининг ички кенглигига қандай талаблар қўйилади?

7. Ягона фазовий кенглик ва эркин режа принциплари нечанчи асрда ишлаб чиқилди? Бу принциплар ҳақида гапириб беринг.

8. Интеръерли муҳитнинг экологик шарт шароитларини санаб беринг.

9. Ички кенгликка ва унинг интеръерига қандай эстетик ва манъавий талаблар қўйилади?

4-МАНЗУ	ЖАМОАТ БИНОЛАРИ ИНТЕРЬЕРИ
---------	---------------------------

1.1. Маърузани олиб бориш технологияси

<i>Ўқув соати – 2 соат</i>	Талабалар сони: 60 та
<i>Ўқув машғулоти шакли</i>	Ахборотли маъруза
<i>Маъруза режаси</i>	1.Жамоат биноларининг шаҳарсозликдаги роли. 2.Фазовий структурасини шакллантириш принциплари. 3. Жамоат бинолари ички муҳитини ташкил этиш. 4.Жамоат бинолари умумий тархй элементлари
<i>Ўқув машғулотининг мақсади:</i> Талабаларни жамоат бинолари интерьери билан таништириш	
<i>Педагогик вазифалар:</i>	<i>Ўқув фаолияти натижалари:</i>
Жамоат биноларининг шаҳарсозликдаги роли ҳақида гапириб беради	Жамоат биноларининг шаҳарсозликдаги роли ҳақидаги саволларга ижодий ёндошиб жавоб беради
Фазовий структурасини шакллантириш принципларини тушунтиради	Фазовий структурасини шакллантириш принципларини тушунади
Жамоат бинолари ички муҳитини ташкил этиш ҳақида билим беради	Жамоат бинолари ички муҳитини ташкил этиш ҳақида янги билимларга эга бўлади
Жамоат бинолари умумий тархй элементларини тушунтиради	Жамоат бинолари умумий тархй элементларини тушунади
<i>Ўқитиш воситалари</i>	<i>маъруза матни, компьютер слайдлари, доска</i>
<i>Ўқитиш усуллари</i>	<i>ахборотли маъруза, блиц-сўров, синквейн</i>
<i>Ўқитиш шакллари</i>	<i>жамоада ишлаш</i>
<i>Ўқитиш шароити</i>	<i>техник воситалар билан таъминланган аудитория</i>
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	<i>огзаки савол-жавоб</i>

1.2. “Жамоат бинолари интеръери” мавзусининг технологик харитаси

Иш босқич- лари	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	Тингловчи фаолиятининг мазмуни
1-босқич. Мавзуга кириш (20мин)	1.1.Янги мавзуга кириш сифатида “жамоат бинолари” сўзига “Синквейн” тузиш топширигини беради (1-илова). 1.2. Баъзи талабаларнинг “Синквейни” эшитилади. 1.3.Талабаларни мавзунинг номланиши, мақсади ва кутиладиган натижалар билан таништиради.	Конспект дафтарларига ёзадилар Фикр алмашилади Тинглайдилар
2 -босқич. Асосий қисм (40 мин)	2.1.Маъруза режаси билан таништиради (2 - илова). 2.2.Таянч иборалар билан таништириш (3-илова). 2.3. Жамоат биноларининг шаҳарсозликдаги роли ҳақида гапириб беради (4-илова). 2.4. Фазовий структурасини шакллантириш принципларини тушунтиради (5-илова). 2.5. Жамоат бинолари ички муҳитини ташкил этиш ҳақида билим беради (6-илова). 2.6. Жамоат бинолари умумий тархий элементларини тушунтиради (7-илова)	Режани ёзиб оладилар Тинглайдилар ва асосий маълумотларни конспект дафтарларига ёзиб оладилар
3-босқич. Яқунловчи (20 мин)	3.1.Мавзу бўйича билимларни мустахкамлаш учун блиц-сўров ўтказилади (8-илова).	Саволларга жавоб берадилар

1-илова

“Жамоат бинолар” сўзига “Синквейн” намунаси

1. Иншоот
2. Кўп қаватли
3. Ҳар хил турда бўлади
4. Самарали меҳнат жараёнини амалга ошириш учун зарур
5. Бино

Маъруза режаси

- 1.Жамоат биноларининг шаҳарсозликдаги роли.
- 2.Фазовий структурасини шакллантириш принциплари.
3. Жамоат бинолари ички муҳитини ташкил этиш.
- 4.Жамоат бинолари умумий тарҳий элементлари.

Таянч иборалар

Жамоат бинолари, шаҳарсозлик, фазовий структура, ички муҳит, тарҳий элемент.

Жамоат биноларининг шаҳарсозликдаги роли

Жамоат бинолари ва унинг мажмуалари сунъий яратилган муҳит бўлиб,бир ёки бир неча жараёнлар ўзаро боғлиқ бўлган инсоннинг ҳаётий фаолиятини ўтказишга мўлжалланган. Жамоат бино ва иншоотларининг энг асосий омили унинг ҳажмий режалаштирилиши асосини инсоннинг ҳаётий фаолияти давомида жамиятга хизмат қилишига эришишдан иборат.Шунинг учун ҳам,жамоат бино ва иншоотларини лойиҳалашда турли хилдаги комплекс омилларни ҳисобга олиш керак бўлади. Булар: ижтимоий,шаҳарсозлик, табиий иқлимий, миллий маиший, конструктив, физик техникавий, иқтисодий, архитектуравий бадиий ва бошқалардир.

Асосий омил эса унинг инсонга хизматидир. Инсон турмуш тарзининг бекиёс даражада ўсиб бориши техник жараёнларнинг активлиги билан боғлиқлиги натижаси ўлароқ функционал технологик жараёнлар ҳам жамоат биноларининг янгидан янги турларини яратишни тақозо этади.

Жамоат бинолари шаҳар композицион структурасини ташкил этишда асосий роль ўйнайди.Шаҳар маркази ва шаҳар туманлари марказлари асосан жамоат биноларидан тузилади. Жамоат бинолари тарҳий ва функционал жиҳатдан шаҳар майдонлари, кўчалари ва транспорт магистраллари билан чамбарчас боғлиқ бўлади. Жамоат бинолари шаҳар чиройига кўрк бағишлайди. Жамоат биноларини очик ёки айланасимон майдонларда ягона доминанта қилиб лойиҳаланади ёки майдон юзасида бутун бир ансамбль сифатида намоён бўлади. Жамоат биноларини шаҳар шароитида табиат билан боғланган ҳолда лойиҳалашга ҳаракат қилинади, масалан уларни тепалик жойларга, сув ҳавзалари бўйларига ва парк массивларига яқин жойлаштирилади. Жамоат биноларига кўп сонли аҳоли бир вақтнинг ўзида ташриф буюриши мумкин. Шунинг учун транспорт коммуникациясига ва одамлар оқимида қулай шароит яратиш лозим.

Фазовий структурасини шакллантириш принциплари

Жамоат бинолари турар-жой биноларидан фаркли ўлароқ интерьерни шакллантиришнинг ўзига хос жиҳатлари ва қонуниятларига эга. Бу жиҳатлар ва қонуниятлар жамоат биноларининг бир вақтда кўп сонли одамлар жамоасига хизмат кўрсатишга мўлжалланганлиги билан шарт-шароитланади. Жамоат биноларида турар-жой биноларига қараганда (нисбатан) катта майдонга (юзага) эга бўлган хоналар (жойлар) талаб қилинади ва улар мураккаб конфигурацияга эга бўлади ҳамда мураккаб жиҳозлар ва мебеллар билан жиҳозланади.

Ёш авлод шакллантирадиган мактаб; дам олиш ва ҳордиқ чиқариш маскани ҳамда маданият ўчоғи бўлган театр ва клуб; меҳнат қилиш ва ишлаб чиқаришга мўлжалланган саноат бинолари каби жамоат биноларининг ҳар бири алоҳида фазовий кенгликни талаб этади. Функциональ жиҳатдан мўлжалланганлигига боғлиқ равишда улардаги хона ва жойларнинг интерьерлари энг оддий не притязальныхдан тортиб то энг ёрқин помпезли йиғилмада тебраниши мумкин. Ички фазовий кенгликни ташкил этиш ва интерьерни шакллантириш масалалари тугалланган архитектуравий композиция сифатида бу кенгликни ташкил этиш учун зарур бўлган жиҳатлар ва талабларнинг узвий боғлиқлиги ечилади.

1. Ички фазовий кенглик система сифатида лойиҳалаш.

Жамоат биноларининг интерьерини яратиш ички фазовий кенгликни шакллантиришдан, унинг ўлчамларини, шакллари, қисмларининг нисбатини, қисмларга ажратиш характери, очилиш принциплари ва шунга ўхшашларни аниқлашдан бошланади. Фазовий кенглик инсонда – эркинлик ёки торлик, хотиржамлик ёки юкланганлик, шодлик ёки ғамгинликнинг ҳис қилиниши билан қулайлик, шинамликнинг яратилиши билан ҳал қилинади. Бунда мураккаблик янгидан ҳосил қилинадиган ҳаётий муҳитнинг шарт-шароитланганлиги ва ўзаро боғлиқлар ва алоқадорликларнинг кўп сонлилиги билан изоҳланади. Жамоат биносининг у ёки бу типининг интерьерини шакллантириш масаласини фақат тизимли (системали) ёндашиш асосида ечиш мумкин. Тизимли ёндашиш биринчидан объектни ҳар томонлама баҳолаш, иккинчидан интерьерни бинонинг архитектуравий қисми деб қабул қилиш, кўриб чиқиш ва ташкил этилган фазовий кенгликнинг нафақат ички, балки ташқи қисми сифатида кўриб чиқиш имконини беради.

2. Фазовий кенгликни қуришнинг усуллари ва принциплари.

Жамоат биноларининг ички фазовий кенглигини ташкил этиш системаси ўзининг ривожланишида кенгликни шакллантирувчи композицион қонуниятларга асосланади. Композиция қуришнинг тартиби, принципи сифатида айнан фазовий кенгликнинг ривожланишини инсоннинг биологик, психофизиологик ва эстетик эҳтиёжларига мувофиқ равишда олдиндан башорат қилади, белгилайди ва аниқлаб беради.

Жамоат бинолари қурилишининг кўп асрлик амалиёти қатор композицион усулларни тўплади ва улардан қуйидагилар замонавий амалиётда ҳам кенг қўлланилади: ўқ бўйлаб компоновка қилинадиган ва эни бўйлаб ривожланадиган фазовий кенглик; фронталь қурилган фазовий кенглик, бунда бу кенглик ўзининг ташқи муҳитга (томонга) кенг очиладиган ва фронт бўйлаб анча узунликка эга бўлиши билан характерланади; марказий ядро атрофида концентрик ривожланадиган фазовий кенглик; вертикаль бўйича ривожланадиган ва ниҳоят, геометрия билан эмас, балки жараён ва атрофдаги табиат (табиий муҳит) моҳияти билан шарт-шароитланадиган мураккаблашган фазовий кенглик. Ички фазовий кенгликни қуриш табиатини ўрнатадиган бу принциплар интерьерни ташкил этишнинг фазовий асоси деб ҳисобланади.

Ичкарига томон (хоналарнинг эни бўйича) ривожланадиган фазовий кенглик.

Бундай фазовий кенглик ўқли қуриш давомийлигидаги узунлик, бош ўқ йўналишида очилиб бориш ва ниҳоят характерли шаклни белгилайдиган конструкциялар билан характерланади. Замонавий шароитларда, юқорида таъкидланган характеристикалардан бири билан ифодаланадиган интерьерни бундай қуриш ўзининг асосига ва ривожига эга бўлди. Театр ва кинода фазовий кенгликни яратиш ғояси шундан иборатки, унда томошабинлар сахна ёки экранда нима рўй бераётган бўлса фақат ўшани аниқ кўришлари лозим бўлади. Кўриш талаблари залнинг бўйи ва эни ҳамда балконнинг кўриниши билан аниқланади.

Энг кенг қўлланиладиган схемада театрнинг ҳамма элементлари ва барча асосий хоналари – вестибюль, фойе, зал, сахна ўқ бўйича қурилади. Фазовий кенглик экран ёки сахна билан яқунланадиган ўлчамлар бўйича изчил ривожланади. Бундай вазиятда фазовий кенгликни ўқли қуриш усули жараёни ўтказишнинг функциональ талаблари ва алоҳида хоналар орасида боғланишлар билан шарт-шароитланади.

Фронталь ривожланадиган фазовий кенглик фронталь қурилган фазовий кенгликни яъни кўндаланг ўқ бўйлаб изчил давом этадиган фазовий кенгликни кенг фронти билан ташқи муҳитга қаратилган ва очик кўриниб турадиган, атрофдаги табиий муҳит билан характерлаш мумкин. Бундай типдаги фазовий кенгликэнг катта даражада кўплаб жамоат биноларининг талабларига жавоб беради. Бунга кўча ёки майдонга қаратиб очиладиган замонавий дўконлар мисол бўла олади. Бу борада вокзаллар ва аэровокзалларнинг бир қанчаси характерли бўлиб, уларда операцион зал ва кутиш заллари шаҳарга кутиб олиш мақсадида қаратилган бўлади. Фронталь композиция турли функцияларни етарли даражада фазовий кенгликка бириктириш ва аҳамияти бўйича ҳар хил хоналарни битта фазовий кенгликка киритиши мумкин.

Концентрик ривожланадиган фазовий кенглик. Бош ядро атрофида фазовий кенгликни концентрик қуриш етакчи принцип сифатида замонавий архитектурада энг ривожланган композиция деб ҳисобланади.

Бу ерда иккита тенденцияни иккита йўналишни кузатиш мумкин – бу ёпиқ, ташқи муҳитдан изоляция қилинган фазовий кенглик ва аксинча, периметри бўйича перифериядан бошлаб марказгача ёки марказдан бошлаб перифериягача ривожланиб, кенг очиладиган фазовий кенглик.

Марказ томон ривожланиб борадиган ёпиқ фазовий кенгликка мисол тариқасида Баккарди фирмасининг юқоридан ёритиладиган ойнали марказий фазовий кенгликка эга бўлган биносини келтириш мумкин, бу фазовий кенглик ўзига гардероб ва кутиш зали функциясини ўзида мужассамлайди, шунингдек, ўриндиқлари майдонга ва аренага қаратилган стадион ва цирк каби кенг тарқалган иншоотларни ҳам мисол сифатида келтириш мумкин. Бундай ечимлар локалли жараёни ўтказишнинг функциональ талабларига жавоб сифатидаюзага келади ва шунинг учун мантикий жиҳатдан тушунарли элементар қуришлар деб ҳисобланади. Шу билан бир қаторда холлнинг, томоша залининг ёки ички ҳовлининг марказий фазовий кенглиги ўзининг атрофида бошқа хоналарни жамлайдиган бош элемент сифатида бутун фазовий кенгликни ташкил этишнинг кучли композицион бошланиши бўлиши мумкин. Қуёш нурлари тушадиган дарахтлар ва бассейнга эга бўлган ҳовли, галереялар қуршовидаги икки рангли холл, томоша зали аҳамияти ва ўлчамларига кўра йирик бўлган бу хоналарнинг ва жойларнинг ҳаммаси ўз атрофига қолганларини тўпловчи интерьернинг асосий фазовий кенглиги бўлиши мумкин.

Фазовий кенгликнинг эркин қурилиши.

“Эркин режа” тушунчаси ўзида ҳеч бир тартибсизлик ва хаотикликни намоён этмайди. Эркин фазовий кенгликнинг қурилишида ва ривожланиши замирида яширин, юзага чиқмаган, лекин баъзида маълум бўладиган ва нозик, мавжуд бўлган анча муҳим боғланишлар (алоқалар) ётади. Бундай фазовий кенгликни қуришда эркин фазонинг маълум улуши шундаки, авваломбор, бу эркин фазовий кенглик ўзининг қурилишида қатъий геометрик, берилган параметрларга боғламайди. Фазовий кенгликнинг қурилишнинг регуляри ва эркин усуллари орасида аниқ ажратиш чегаралари мавжуд эмас. Шу билан бир қаторда фазовий кенглик қурилишининг эркинлигига йўналтирилган тенденция бутун объект композицион қурилишининг етакчи мотивларидан бири бўлиб ҳисобланади. Берлиндаги концерт залида (арх. Шарун) ҳажмий-лойиҳавий композициянинг эркинлиги ҳеч қандай изчилсизликка эга бўлмаган ҳолда асосий ҳажмларнинг рангли тасвирда (жонли тасвири, живописли) ифода этилган. Бу ерда композиция маркази бўлиб зал хизмат қилади, унинг атрофида одамларнинг эркин тарзда ўрнатилган кенг зинапоё бўйича ҳаракатланиши кўзда тутилган. Томошабинларнинг бош оқимини йўналтириб ва бунда бош фазовий кенгликнинг етакчи аҳамиятини сақлаган ҳолда архитектор бундай жонлитасвир ва эркинликнинг кўринмас тартибини яратади.

Мураккаб фазовий кенглик.

Кўплаб объектлар, масалан, театрлар, кинотеатрлар, музейлар ва шунга ўхшаш бўлган жамоат бинолари ҳам анча мураккаб ҳажмий-фазовий

композицияларда ячилиши мумкин, бу ерда у ёки бу фазовий кенглик принципларининг ечимлари бир-бири билан уйғунлашади ва бундай ҳолларда усулнинг мураккаблиги улардан бирининг етакчилик ҳолати билан ифодаланади, бунда бир вақтнинг ўзида қолганлари етакчилик қилаётган принципнинг режавий структурасига бўйсунди.

Фазовий кенгликнинг бундай мураккаб қурилишига архитектор Ле Корбюзьенинг “Центросоюз” биноси мисол бўла олади. Бу ерда фазовий кенгликнинг ўқ асосида ва фронталли асосда қурилганлигини пайқаш қийин эмас. Бу ерда режанинг тузилишидаги эркинлик айниқса характерлидир. “Эркин” фазо бир хонадан (жойдан) бошқасига “оқиб” ўтади. Лойиҳалаш амалиётида баъзан ягона умумий масала – ягона фазовий кенглик ва қатор изоляцияланган (ёпиқ) фазовий кенгликларни компоновка қилиш масаласи юзага келади.

Фазовий кенгликнинг бу икки типини бино ҳажмида компоновкаш асосан қуйида кўрсатилган ташкил этиш схемалари бўйича ечилади:

А) уларни ҳар хил ҳажмларга жойлаштириш. Бу усул изоляцияланган фазовий кенгликларнинг кўп сонлиги, уларнинг маълум мустақиллиги, уларнинг асосий жамоавий кенгликка боғлиқ бўлмаганлиги билан характерланадиган ҳоллардагина рациональ деб ҳисобланади;

В) битта, иккита, уч ва тўрт томонлама ёруғлик фронтдан фойдаланган ҳолдабош жамоат фазовий кенглигининг периметри бўйлаб кичик (майда) изоляцияланган хоналарни жойлаштириш. Асосий фазовий кенглик катта баландликка эга бўлганда изоляция қилинган хоналарни икки , уч ва ундан юқори бўлган қаватларга ҳам жойлаштириш мумкин;

Б) қаватлар бўйича жойлаштириш. Бундай ечим тантанавор бош қаватни унинг катта аҳамиятга эга бўлган кўркемлигини таъминлаш талабларига боғлиқ равишда ажратиб кўрсатиш зарур бўлган вазиятларда ва қурилиш участкасининг кичик юзали майдонга эга бўлиши туфайли компактликни таъминлаш талабларига боғлиқ бўлган вазиятларда юзага келади;

Г) изоляцияланган ҳажмни ёки бундай ҳажмларнинг гуруҳини битта иншоотнинг бирлаштирувчи ягона катта фазовий кенглигига эркин тарзда жойлаштириш (қўйиш). Ягона очик фазовий кенгликни изоляция қилинган алоҳида хоналар билан уйғунлаштиришни таъминлайдиган танланган усул изчил тугалланган мантиқий усул бўлиб, у интерьер қурилишининг пухталиги ва қонуниятини шарт-шароитлайди.

6 илова

Жамоат бинолари ички муҳитини ташкил этиш

Жамоат бинолари ўзининг ҳажмига кўра қурилишнинг бошқа турлари ўртасида энг оммавий тур ҳисобланади. Улар инсон ҳаёти фаолиятининг турли томонларини қондиришга мўлжалланган объект сифатида миқдори жихатдан ҳам, хизмат кўрсатиш турлари бўйича ҳам, кўп асрлардан буён ривожланиб келмоқда. Жамоат биноларининг тарҳий ва ҳажмий муҳитининг

ечимлари турли тумандир. Улар кўплаб факторлар орқали аниқланади: функционал талаблари ва сиғимига, шаҳарсозлик талабларига, иқлими ва миллий жиҳатларига. Жамоат биноларига қўйиладиган асосий талаблардан бири бу бинонинг маълум бир функцияга эгалигидир. Бинонинг хоналари сони, уларнинг параметрлари, бино архитектуравий композицияси ана шу функциядан келиб чиқади. Биноларда ўтадиган функционал жараёнлар турли тумандир. Ҳар бир жамоат биносининг асосий ва иккинчи даражали жараёнлари бўлади. Масалан, ўқув биноларида асосий жараён ўқув жараёни, иккинчи даражали эса умумий овқатланиш, боғча яслиларда эса асосий жараён болалар тарбияси, иккинчи даражали эса овқат тайёрлаш, қирларни ювиш ва қуриштиришдир. Жамоат биноларининг баъзи турларида бир қанча асосий жараёнлар бирга келиши мумкин, масалан, театрларда ва клубларда.

Жамоат биноларининг хоналари ўзаро алоқаси схемаси ҳар бир тур учун алоҳида бўлади. Композицион тарҳнинг асосини бош хоналар ядроси ва атрофида иккинчи даражали элементлар гуруҳидан ташкил топган структуравий тугунлар (вестибюль гуруҳи, вертикал ва горизонтал коммуникациялар)дан иборат. Жамоат бинолари турли туман бўлсада, уларнинг ҳажмий тарҳий ечимлари бир неча схемаларга бўлинади: ячейкали (катакли), анфиладли, залли, павильонли ва аралаш.

Ячейкали схемага коридор атрофида гуруҳланадиган бир хил хоналардан иборат бўлган биноларга айтилади. Масалан, ўқув ва маъмурий бинолар, шифохона ва поликлиника, оромгоҳлари ва ҳ.

Аралаш схемага юқоридаги турли схемалардан ташкил топган бинолар киради. Масалан, маданият саройлари, катта кутубхоналар ва савдо марказлари ва ҳ.к.

7 илова

Жамоат бинолари умумий тарҳий элементлари

Ҳар бир жамоат биноси тегишли вазифаларни бажариш учун мўлжалланган асосий хоналар (мактабда синфлар, институтда аудиториялар, театрда томоша заллари, супермаркетларда савдо заллари ва ҳ.)га эга бўлади. Асосий хоналардан ташқари, ҳар бир жамоат биноси ёрдамчи хоналар (вестибюллер, фойе, коридорлар, зинапоялар ва бошқаларга)га ҳам эга бўлади. Алоҳида асосий ва ёрдамчи хоналарни жамоат биноларининг элементлари деб номлаш қабул қилинган. Жамоат биноларининг кўплигига ва турли туманлигига қарамай, уларнинг барчаси кўплаб бир турдаги хоналарга эга бўлади, бу бир турдаги хоналар уларни умумлаштириш, гуруҳларга бўлиш, уларга умумий характеристика бериш ва лойиҳалашнинг асосий талаблари ва жиҳатларини белгилаш имкониятини беради.

Асосий хоналар уларнинг сонига ва бажариш вазифаларининг турли туманлигига боғлиқ равишда кўпроқ қизиқиш уйғотадиган, катта миқдорда ташриф буюрувчиларни сиғдирадиган катта ўлчамли заллардир.

Вестибюллар жамоат биносини ташқи муҳит билан боғлайдиган хона вестибюл деб айтилади. Ташкилот, муассаса, корхона ходимлари, ишчи ва хизматчилари ҳамда томоша муассасаларига ташриф буюрадиганлар ёки томошабинлар ишчи хоналарга ва томоша залларига вестибюл орқали ўтишади. Вестибюл жамоат биносининг биринчи хонаси сифатида, унинг ишлаш характери, унинг аҳамияти, архитектуравий жиҳатлари ҳақида маълумот беради. Шунинг учун вестибюл интеръери кўркем, тантанали кўринишга эга бўлиши лозим. Ташриф буюрувчиларнинг ҳаракат қўйилади. Айниқса, бундай талаблар томоша муассасаларининг вестибюлларига кўпроқ тааллуқлидир, чунки бу ерда бир вақтда томошабинларнинг катта оқимлари ҳаракатланиб, бунда бу ҳаракатга қарши ва унга кесишувчи оқимларнинг юзага келишига йўл қўймаслик тақозо этилади. Қор ва ёмғирдан ҳимояланиш мақсадида вестибюлга кириш жойида козирёк ёки айвоннинг ўрнатилишини кўзда тутиш лозим.

Фойе кулуарлар. Томоша ёки кино сеанси бошланишини кутиш ва танаффус пайтида дам олишга мўлжалланган жойлар фойе деб аталади.

Фойе бевосита томоша зали олдида жойлаштирилади ва зал билан кулай, тўғридан тўғри боғланишга эга бўлиши лозим. Иккинчи томондан фойе вестибюл билан боғланган бўлиши лозим. Фойе катта хона (зал)ни ўзида мужассамлаштириб, у диванлар, креслолар, стул ва журналлар қўйиладиган столлар билан жиҳозланган бўлади ва ундан сокин дам олиш жойлари ва антракт пайтида фаол дам олиш учун эркин айланадиган майдон кўзда тутилиши лозим.

Фойега тантанаворлик бериш учун етарли даражада зарур бўлган баландликни, уни устунлар билан девор ва

Шифтлардаги тасвирлар, ҳайкалтарошлик ва бошқа бадиий безак воситалари билан пардозлашни кўзда тутиш керак.

Кулуарлар. Фойенинг кенг коридор кўринишида зални қуршаб оладиган қисмига кулуарлар деб аталади. Улар томоша залларида, жамоавий мажлис залларида ва конференция залларида қўлланилади. Кулуарлар ҳам худди фойелар каби хизмат кўрсатиш хоналарига (буфет, хожатхона ва ҳ.)эга бўлади. Шундай қилиб, кулуарлар ва фойеларнинг вазифаси ўхшашдир. Улар фақат ўз шакли (фойе зал шаклида, кулуарлар эса коридор шаклида бўлади)ва жойлашиши (кулуарлар бевосита зални қуршаб олади) билан бир биридан фарқланади.

Горизонтал ва вертикал боғланиш жойлари. Горизонтал (коридорлар, галереялар) ва вертикал (зинаполяр, лифтлар, эскалаторлар) боғланиш воситалари жамоат биноларидаги турли вазифаларни ўтовчи хоналар ва жойларни ўзаро

Боғлашга мўлжалланади. Коридорнинг энг узок нуқтасидан (эшигидан) зинапоя ёки лифтгача бўлган масофа 25 метрдан ошмаслиги лозим.

Галереялар. Иссиқ иқлимли, кун қисқароқ ва иссиқ давр кўпроқ давом этадиган мамлакатларда горизонтал боғланиш воситалари сифатида галереялар қўлланилади. Уларга қўйиладиган талаблар зинапоягача бўлган масофанинг нисбатан кенглигидадир.

Зинапоялар.Энг кўп қўлланиладиган зинапоя турлари:икки маршли, ва уч маршли зинапоялар. Зинапояларни лойиҳалашга қўйиладиган асосий талаблар:

1. Зинапоя майдончаси маршнинг энидан кам бўлмаслиги лозим.

2. Ўртадаги маршнинг эни ён томондаги маршлар энининг йиғиндисига тенг бўлиши лозим.

3. Маршдаги зиналарнинг сони 3тадан кам,18 тадан кўп бўлмаслиги лозим.

4. Маршнинг оғмалиги 1:2 нисбатда бўлиши керак.

5. Зиналарнинг ўлчами 15 30 см, тўсиқ баландлиги 90 см бўлиши лозим. Қутқариш ва хизмат кўрсатувчи зинапояларни фақат ёпиқ (панжарали, тўсиқли)ҳолатда лойиҳалаш тавсия этилади.

Нишабли йўлаклар зинапояларга нисбатан кўтарилишни анча енгиллаштиради, лекин зинапояларга қараганда 3 4 марта кўп майдонни эгаллайди, мутаносиб равишда қурилиш ишларини қимматлаштиради.

Эскалаторлар. Эскалаторлар ўтказувчанлик қобилияти бўйича зинапоялар,оғма йўлаклар ва лифтларга нисбатан анча самаралироқдир. Шунинг учун доимий равишда одамлар мавжуд бўлган бино ва иншоотларда кенг қўлланилади.

Санитария узеллари (бўғинлари) деб, санитария гигиена вазифаларини бажарувчи ва битта мажмуага бирлашувчи хоналар гуруҳига айтилади: ҳожатхона, ювиниш хонаси, душ хонаси). Санитария узеллари бино ёки иншоотнинг комфортли, тоза, озода шароитли доимий қисми ҳисобланади. Санитария узеллари табиий ва сунъий ёруғликка, самарали вентиляцияга, намдан изоляцияланишга эга бўлиши лозим.

8 илова

Блиц-сўров саволлари

1. Жамоат биноларининг шаҳарсозликдаги роли ҳақида гапириб беринг.
2. Фазовий структурасини шакллантиришнинг қандай принципларини биласиз?
3. Жамоат бинолари ички муҳитини ташкил этишда нималарга эътибор қаратиш лозим? Нима учун?
4. Тарҳий элемент нима?
5. Жамоат бинолари умумий тарҳий элементлари ҳақида гапириб беринг.

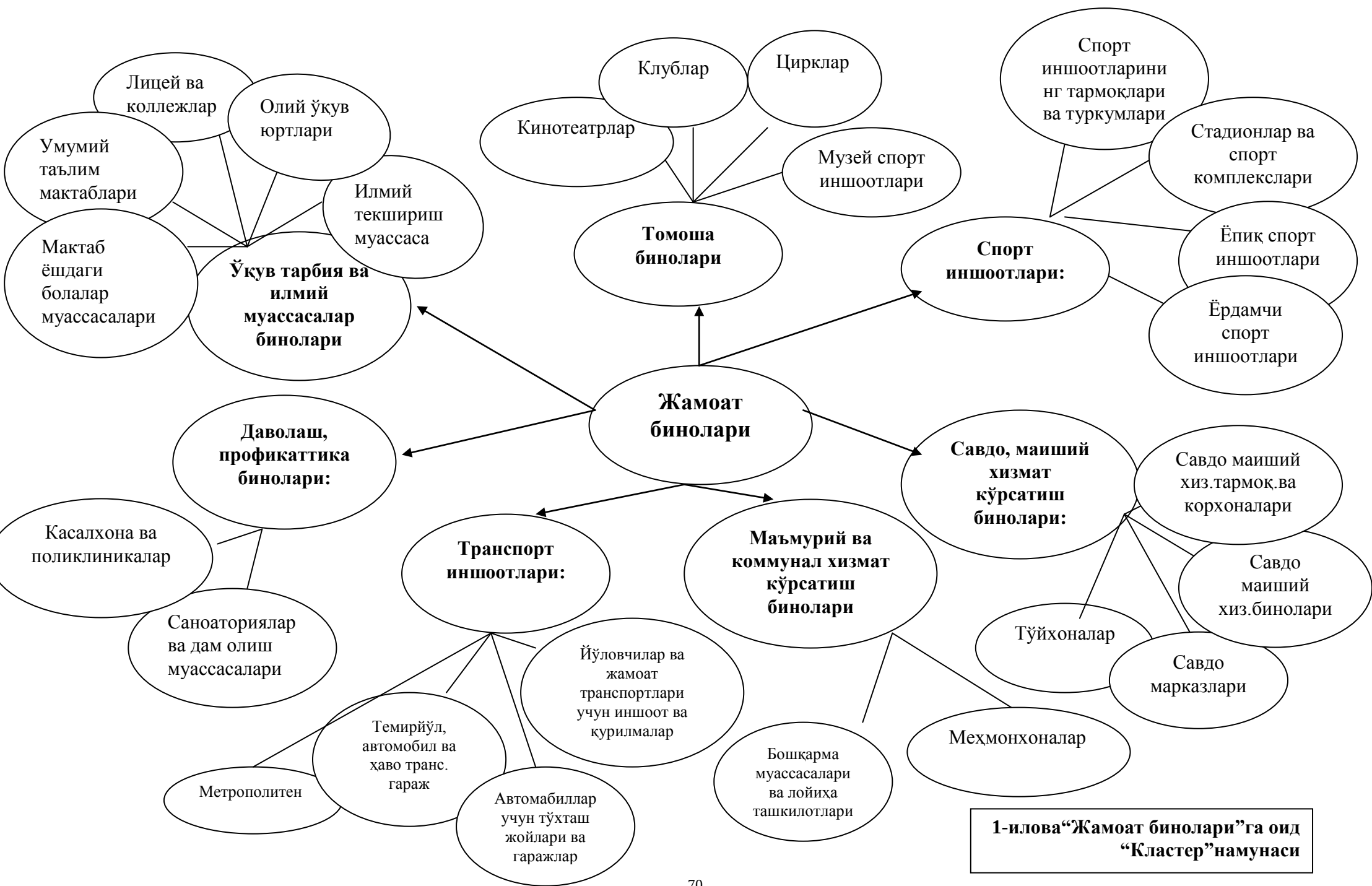
5-МАВЗУ	ЖАМОАТ БИНОЛАРИ ТУРЛАРИ
---------	-------------------------

1.1. Маърузани олиб бориш технологияси

<i>Ўқув соати – 2 соат</i>	Талабалар сони: 60 та
<i>Ўқув машғулоти шакли</i>	Ахборотли маъруза
<i>Маъруза режаси</i>	1.Жамоат биноларининг классификацияси. 2.Жамоат бинолари ва иншоотларининг конструкциялари. 3.Жамоат бинолари ва иншоотларини муҳандислик қурилмалари билан жиҳозлаш
<i>Ўқув машғулотининг мақсади:</i> Талабаларни жамоат бинолари турлари билан таништириш	
<i>Педагогик вазифалар:</i>	<i>Ўқув фаолияти натижалари:</i>
Жамоат биноларининг классификациясини беради	Жамоат биноларининг классификациясини билади
Жамоат бинолари ва иншоотларининг конструкциялари ҳақида гапириб беради	Жамоат бинолари ва иншоотларининг конструкциялари ҳақидаги саволларга жавоб беради
Жамоат бинолари ва иншоотларини муҳандислик қурилмалари билан жиҳозлаш жараёнини тушунтиради	Жамоат бинолари ва иншоотларини муҳандислик қурилмалари билан жиҳозлаш жараёнини билади
<i>Ўқитиш воситалари</i>	<i>маъруза матни, компьютер слайдлари, доска</i>
<i>Ўқитиш усуллари</i>	<i>ахборотли маъруза, блиц-сўров, кластер</i>
<i>Ўқитиш шакллари</i>	<i>жамоада ишлаш</i>
<i>Ўқитиш шароити</i>	<i>техник воситалар билан таъминланган аудитория</i>
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	<i>огзаки савол-жавоб</i>

1.2. “Жамоат бинолари турлари” мавзусининг технологик харитаси

Иш босқич- лари	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	Тингловчи фаолиятининг мазмуни
1-босқич. Мавзуга кириш (20мин)	1.1.Янги мавзуга кириш сифатида “жамоат бинолари” сўзига “Кластер” тузади (1-илова). 1.2. Тузилган “Кластер”даги тушунчалар ўртасидаги алоқадорлик аниқланади. 1.3.Талабаларни мавзунинг номланиши, мақсади ва кутиладиган натижалар билан таништиради.	“Кластер” тузишда фаол иштирок этадилар Фикр алмашилади Тинглайдилар
2 -босқич. Асосий қисм (40 мин)	2.1.Маъруза режаси билан таништиради (2 - илова). 2.2. Жамоат биноларининг классификациясини беради (3-илова). 2.3. Жамоат бинолари ва иншоотларининг конструкциялари ҳақида гапириб беради (4-илова). 2.4. Жамоат бинолари ва иншоотларини муҳандислик қурилмалари билан жиҳозлаш жараёнини тушунтиради (5-илова)	Режани ёзиб оладилар Тинглайдилар ва асосий маълумотларни конспект дафтарларига ёзиб оладилар
3-босқич. Яқунловчи (20 мин)	3.1.Мавзу бўйича билимларни мустахкамлаш учун блиц-сўров ўтказади (6-илова).	Саволларга жавоб берадилар



1-илова “Жамоат бинолари”га оид “Кластер”намунаси

Маъруза режаси

1. Жамоат биноларининг классификацияси.
2. Жамоат бинолари ва иншоотларининг конструкциялари.
3. Жамоат бинолари ва иншоотларини муҳандислик қурилмалари билан жиҳозлаш.

Жамоат бинолари классификацияси

Жамоат бинолари ўзининг асосий вазифалари, аҳоли пунктларида жойлашиши, режавий тузилмаси, асосий хоналар таркиби, архитектуравий композициясининг ғоявий бадий тасвирланиши бўйича таснифланади. Жамоат бинолари жойлашиш ўрни унинг аҳамиятига, унга шаҳар, туман, қишлоқ ёки микрорайон аҳолисининг эҳтиёжи даражасига, хизмат кўрсатиладиган аҳолининг тоифаларига ҳамда унинг бажарадиган вазифаларига кўра аниқланади. У ёки бу гуруҳдаги жамоат биноларининг ҳажмий режавий тузилмаси кўп йиллик лойиҳа қуриш ва улардан фойдаланиш амалиёти натижасида шаклланади. Бу кўп йиллик шаклланиш асосида режалашнинг ва ҳажмий фазовий композициянинг оптимал тизимлари белгиланади ва бу тизимлардан типик тарзда фойдаланади. Худди шу асосда жамоат бинолари ташқи қиёфасининг характери, уларнинг бадий тасвири ҳам шаклланади. Буларнинг барчаси ҳар ҳил турдаги жамоат биноларининг типологик характеристикасини яратиш учун шарт шароит ҳозирлайди. Бу типологик характеристика жамоат биноларини асосий типологик белгилар бўйича гуруҳларга ажратиш имконини беради. Иқлим шароитлари, табиат, аҳоли турмушининг маданий маиший жиҳатлари ва халқ анъаналари жамоат биноларининг композициясида ўз аксини намоён этади, лекин уларнинг типологик характеристикасини ўзгартирмайди.

Юқорида баён этилганларга асосланиб, жамоат биноларининг қуйидаги гуруҳларини таклиф қилиш мумкин:

1. Ўқув тарбия ва илмий муассасалар бинолари:

- А) Мактабгача ёшдаги болалар муассасалари
- Б) Умумий таълим мактаблари
- Д) Лицей ва коллежлар
- Е) Олий ўқув юртлари
- Ф) Илмий текшириш муассасалари

2. Томоша бинолари:

- А) Кинотеатрлар
- Д) Клублар
- Е) Цирклар
- Ф) Музей ва кўргазмалар

3. Спорт иншоотлари:

- А)Спорт иншоотларининг тармоқлари ва туркумлари
- Б)Стодионлар ва спорт комплекслари
- Д)Ёпиқ спорт иншоотлари
- Е)Ёрдамчи спорт иншоотлари

4.Савдо,маиший хизмат кўрсатиш бинолари:

- А)Савдо маиший хизмат тармоқлари ва корхоналари
- Б)Савдо маиший хизмат бинолари
- Д)Савдо марказлари
- Е)Тўйхоналар

5.Маъмурий ва коммунал хизмат кўрсатиш бинолари:

- А)Бошқарма муассасалари ва лойиҳа ташкилотлари бинолари
- Б)Меҳмонхоналар

6.Транспорт иншоотлари:

- А)Йўловчилар ва жамоат транспортлари учун иншоот ва қурилмалар
- Б)Автомобиллар учун тўхташ жойлари ва гаражлар
- Д)Темирйўл,автомобил ва ҳаво транспорти гаражлари
- Е)Метрополитен

7.Даволаш, профилактика бинолари:

- А)Касалхона ва поликлиникалар
- Б)Санаториялар ва дам олиш муассасалари.

Жамоат бинолари микрорайонда, турар жой ҳудудида, шаҳар ёки қишлоқда марказий ҳолатни эгаллайди ва архитектуравий ансамблларни яратишда асосий объект бўлиб хизмат қилади.

4 илова

Жамоат бинолари ва иншоотларининг конструкциялари

Жамоат бинолари ўзининг кўриниши, турига ҳамда режалаштирилишига қараб турли туман бўлиб,биноларнинг кўпчилигини ташкил қилади. Шунга қараб унинг ускуналари ҳам хилма хилдир. Ҳозирги замон архитектураси ва қурилишида ускуналарни қурилиш жойига ва бинонинг функциясига қараб танлаш тақозо этилади. Биноларни лойиҳалаш тартибига қараб барча турдаги биноларнинг устуворлиги ва ишлатилиш мўлжалига қараб тоифаларга ажратилади.Тоифага тегишли бўлмаган энг йирик, давлат аҳамиятига молик биноларнинг хизмат кўрсатиш муддати 100 йил ва ундан ортиқ. Масалан, Тошкентдаги “Истиклол” саройи бунга мисол бўла олади.

1 тоифадаги бинолар шаҳарларда кўплаб қуриладиган бинолар бўлиб, 70 йил ва ундан кўпроқ фойдаланиш мўлжалланади. Маданият саройлари, вокзаллар, аэропортлар ва бошқалар бунга мисол бўла олади.

2 тоифадаги бинолар шаҳарда кўплаб учрайдиган маъмурий бино, меҳмонхона, ресторан каби бинолардан иборат бўлиб, энг камида 50 йилга мўлжалланади.

3 тоифадаги биноларнинг хизмат кўрсатиш муддати бошқаларга қараганда камроқ бўлиб, 25 50 йилга боради.

Шу билан бирга, ҳар бир бинонинг ускуналари ўтга чидамлилигига қараб ҳам тоифага ажратилади.

Биноларнинг ускуналари ҳам унинг ишлатилишига қараб кам қаватли, кўп қаватли ёки катта масофали (пролёт) деб аталади.

Архитектуравий композициянинг конструктив ечимларини ҳал қилишда қуйидаги: табиий ва сунъий муҳит, қуёш радиацияси, ранг, ҳаво ва намлик, шамолнинг тезлиги ва йўналиши, ёғингарчилик ва товушлар каби компонентлар жуда муҳим рол ўйнайди.

5-илова

Жамоат бинолари ва иншоотларини муҳандислик қурилмалари билан жиҳозлаш жараёни

Жамоат биноларининг муҳандислик қурилмалари деб, одатда, қуйидагилар ҳисобланади: сантехника қурилмалари (иситиш тизими, шамоллатиш, ҳаво кондиционери, совуқ ва иссиқ сув таъминоти, канализация, газ таъминоти), электр жиҳозлари, радиотелефон, телевидение, ички ва вертикал транспорт, сахна устки остки жиҳозлари, совитиш ва транспорт жиҳозлари (савдо биноларида, театрларда) ва ҳ.к. Бинонинг ташқи томонида фойдаланиладиган муҳандислик жиҳозларига эса алоҳида эътибор бериш ва уни эстетик дид билан лойиҳалаш лозим. Шаҳардаги барча жамоат биноларидаги муҳандислик жиҳозлари кўп ҳолларда ташқи энергия манбасидан ҳаракатга келтирилади. У ҳам бўлса, энг кўп тарқалган манба тури: электр энергияси, иссиқлик энергияси ёки газдир.

Жамоат биноларини иситишда, асосан, сув ва хаводан иссиқлик берувчи сифатида фойдаланилади. Одатда, бино ичидаги одамларга қулайлик яратиш ҳамда ёқилғини тежаш мақсадида хона ичидаги хавонинг ҳарорати автоматик тарзда бошқариб турилади. Хона ичида микроиклим яратиш ва ўамоллатишдан кўзда тутилган мақсад: одамларга хона ичида қулай шароит яратиш, сангигиена ҳамда қурилиш ускуналари ва ички муддат хизмат қилишига эришишдир.

6 илова

Блиц-сўров саволлари

1. Жамоат бинолари ўзининг асосий вазифалари кўра қандай турларга бўлинади?
2. Бинолар классификациясини гапириб беринг.
3. Ўқув тарбия ва илмий муассасалар биноларига қандай талаблар қўйилади?
4. Томоша биноларига қандай талаблар қўйилади?
5. Спорт иншоотларига қандай талаблар қўйилади?
6. Савдо, маиший хизмат кўрсатиш биноларига қандай талаблар қўйилади?
7. Маъмурий ва коммунал хизмат кўрсатиш биноларига қандай талаблар қўйилади?
8. Транспорт иншоотларига қандай талаблар қўйилади?
9. Даволаш, профилактика биноларига қандай талаблар қўйилади?
10. Жамоат биноларининг муҳандислик қурилмалари ҳақида гапириб беринг.

6-МАВЗУ	ЎҚУВ, ТАРБИЯ ВА ИЛМИЙ МУАССАСАЛАР
---------	-----------------------------------

1.1. Маърузани олиб бориш технологияси

Ўқув соати – 2 соат	Талабалар сони: 60 та
Ўқув машғулоти шакли	Ахборотли маъруза
Маъруза режаси	1.Ўқув, тарбия ва илмий муассасаларга қўйиладиган талаблар. 2.Умумтаълим мактабларидаги интерьерли мухит
Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларни ўқув, тарбия ва илмий муассасаларга қўйиладиган талаблар ҳамда умумтаълим мактабларидаги интерьерли мухитга қўйиладиган талаблар билан таништириш	
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:
Ўқув, тарбия ва илмий муассасаларга қўйиладиган талаблар билан таништиради	Ўқув, тарбия ва илмий муассасаларга қўйиладиган талабларни биладилар
Умумтаълим мактабларидаги интерьерли мухит қандай бўлиши кераклиги тушунтиради	Умумтаълим мактабларидаги интерьерли мухит қандай бўлиши кераклиги ҳақида фикр юрита оладилар
Ўқитиш воситалари	<i>маъруза матни, компьютер слайдлари, доска</i>
Ўқитиш усуллари	<i>ахборотли маъруза, блиц-сўров, эссе</i>
Ўқитиш шакллари	<i>жамоада ишлаш</i>
Ўқитиш шароити	<i>техник воситалар билан таъминланган аудитория</i>
Мониторинг ва баҳолаш	<i>оғзаки савол-жавоб</i>

1.2. “Ўқув, тарбия ва илмий муассасалар” мавзусининг технологик харитаси

Иш босқич-лари	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	Тингловчи фаолиятининг мазмуни
1-босқич. Мавзуга кириш (20мин)	1.1.Янги мавзуга кириш сифатида “Ўқув муассасаси интерьерлари қандай бўлиши керак?” мавзусида беш дақиқали эссе ёзиш топшириғини беради. (1-илова). 1.2. Ёзилган эсселар муҳокама қилинади. 1.3.Талабаларни мавзунинг номланиши, мақсади ва кутиладиган натижалар билан таништиради.	Эссе ёзадилар Фикр алмашилади Тинглайдилар
2 -босқич. Асосий қисм (40 мин)	2.1.Маъруза режаси билан таништиради (2 - илова). 2.2. Ўқув, тарбия ва илмий муассасаларга қўйиладиган талаблар билан таништиради (3-илова). 2.3. Умумтаълим мактабларидаги интерьерли муҳит қандай бўлиши кераклиги тушунтиради (4-илова)	Режани ёзиб оладилар Тинглайдилар ва асосий маълумотларни конспект дафтарларига ёзиб оладилар
3-босқич. Яқунловчи (20 мин)	3.1.Мавзу бўйича билимларни мустахкамлаш учун блиц-сўров ўтказилади (5-илова).	Саволларга жавоб берадилар

1-илова

Беш дақиқали эссе

Беш дақиқали эссе – ўрганилаётган мавзу бўйича олинган билимларни умумлаштириш, мушоҳада қилиш мақсадида ўқув машғулотида охирида 5 дақиқа оралиғида олиб борилади.

Ўқитувчи таклиф этади:

- «Мен бу ... ҳақида нимани ўйлайман» ёки «Нима учун, менинг фикримга кўра ...» саволларига жавоб беринг;
- ўқув машғулотида берилган талабалар учун янги саналган ғояни тавсифлаш ва шарҳлаб бериш;

- олинган билим, кўникмалар қаерда амалиётда қўлланилишини тавсифлаш.

Ушбу кўринишдаги эссе баҳоланмайди. Ўқитувчи 2-3 та эссени танлаб текширади, овозини чиқарган ҳолда шарҳлайди, талабалар билан муҳокама қилади ва хулоса қилади.

Янги мавзуга кириш сифатида “Ўқув муассасаси интерьерлари қандай бўлиши керак?” мавзусида беш дақиқали эссе ёзадилар.

2-илова

Маъруза режаси

1. Ўқув, тарбия ва илмий муассасаларга қўйиладиган талаблар.
2. Умумтаълим мактабларидаги интерьерли муҳит.

3-илова

Ўқув, тарбия ва илмий муассасаларга қўйиладиган талаблар

Ўзбекистон таълим мактабларининг асосий тури бу болалар 7 ёшдан бошлаб 1-9 синфларда ўқитиладиган 9 йиллик таянч мактабларидир. Мактабнинг максимал сифими қоидага кўра 36 та синфдан ошмаслиги лозим (яъни, 9та синфдан иборат бўлган 4та оқим). Мактаблар асосий хоналарининг ориентацияси синфлар ва кабинетларнинг жанубиқ ва жанубий шарқий ориентациясини кўзда тутиши тавсия этилади, тасвирий санъат ва чизмачилик, информатика кабинетлари учун шимолий ориентация мақулроқдир. Шимолий ориентацияни бошланғич синфлар ва биология лабораториялар учун қўллаш мумкин.

Деразаларнинг 75 285 азимутга қаратилган ориентациясида исиб кетишнинг олдини олиш мақсадида ва ўқув жойларининг тўғри инсоляциясини тиклаш учун қуёшдан ҳимоялаш кўзда тутилиши керак. Қуёшдан ҳимояланиш қурилмаларини танлаш маҳаллий шароитлар бўйича лойиҳага асосан белгиланади. Ошхоналарнинг иссиқ цехлари учун шимолий ориентация мақулроқдир. Кам қаватли бинолар (бир ва икки қаватли) учун қуёшдан ҳимояланишни кўкламзорлаштириш тадбирлари орқали таъминлаш мумкин (дарахтларни бино деразаларидан 10 м дан кам бўлмаган масофада ўтказиш талаб қилинади).

Ер участкаларига қўйиладиган талаблар. Мактаблар ва интернат мактаблар ер участкаларининг жойлашиши ва ўлчамлари ШНК 2.01.07 га мувофиқ қабул қилинди.

Мактаблар ва интернат мактабларнинг ер участкалари қуйидагича: жисмоний тарбия-спорт; ўқув тажриба; дам олиш ва хўжалик зоналари каби асосий функционал зоналарнинг кўзда тутилиши тақозо этилади.

Мактаблар ва мактаб-интернатларнинг кўкламзор участкаларининг майдони участка майдонининг 30-40% ини ташкил қилиб, кўкламзор майдонга дам олиш, жисмоний тарбия ва ўқув тажриба зоналарининг

кўкламзор майдонлари ҳамда химоявий полосалар ва мактаб ўз участкаси атрофидаги яшил тўсиқлар ҳам киради.

Мактаб, мактаб интернатлар ва мактаб қошидаги интернат биноларидаги хоналарнинг таркиби ва майдони функционал ташкилий ва педагогик талаблардан келиб чиққан ҳолда ўқув режасидаги ўқув хоналарининг соатбай юкламасини ҳисобга олган ҳолда ҳисоблашлар орқали аниқланади.

4-илова

Умумтаълим мактабларидаги интерьерли муҳит

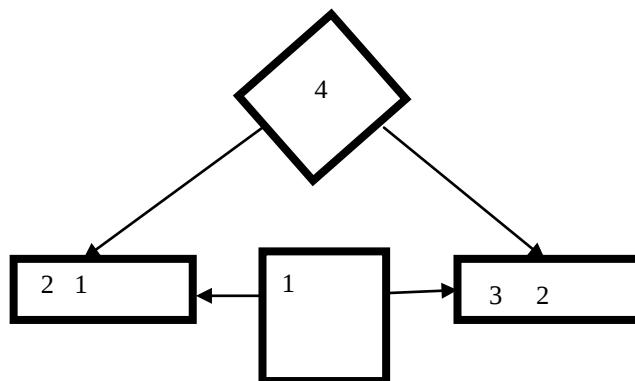
Мактаб бинолари типларининг номенклатураси мутлақо хилма-хилдир. Бу уларни қишлоқ районларида бўлгани каби шаҳар шароитларида ҳам комплектовкаш шароитларининг кўп қирралиги билан тушунтирилади. Аммо мактаб биноларининг сифими (қанча ўқувчига мўлжалланганлигига) боғлиқ бўлмаган ҳолда улардаги асосий ўқув ва ёрдамчи хоналарнинг таркиби мактабларнинг ҳамма типлари учун бир хил бўлиб қолаверади, бунда фақат бу хоналарнинг сони ва юзаси билан фарқланиш мавжуд бўлиши мумкин. Асосий ўқув хоналари ўз таркибига: синфларни, ўқув кабинетларини, қўл меҳнати устахонасини, универсал хоналарни, металл ва ёғочни қайта ишлаш бўйича комбинациялашган устахоналарни киритади; рекреация – танаффус пайтларида ўқувчиларнинг дам олишлари учун мўлжалланган жойлар, хоналар, фаоллик зали – маъруза аудиторияси – умум мактаб тадбирлар: йиғилишлар, мажлислар, маърузалар, байрам кечалари ва бошқа тадбирларни ўтказишга мўлжалланган жой (хона), гимнастика зали ва ошхона киритади.

Мактабнинг ўқув дастури шуни ҳисобга олган ҳолда тузиладики, тўққиз йиллик таълим олиш доламида ўқувчи нафақат дастурнифандар билан, балки ўзини қизиқтирган машғулотлар – меҳнат бўйича тўғаракларга, спорт секцияларига қатнашиши ва бадиий ижод қилиш машғулотлари билан ҳам шуғулланиши лозим.

Кичик мактаб ёшидаги болалар учун тез толиқувчанлик, эътиборни жамлаштиришнинг нодавомийлиги характерлидир. Болаларнинг бундай гуруҳлари учун мўлжалланган мактабларда ўқув-тарбиявий ишларига алоҳида шароитлар яратилади ва машғулотларнинг алоҳида тартиби (режими) ўрнатилади: кунига тўрттадан ортиқ бўлмаган дарс ўтилиши лозим, иккинчи дарсдан кейин катта танаффуснинг бўлиши шарт-шароитланади ва дарслар орасидаги танаффусларнинг ҳар бири 15 минут давом этиши тақозо этилади, кун ичига узайтирилган гуруҳлардаги ўқувчилар учун кундузи ухлаш вақти кўзда тутилган бўлиши лозим. Юқори синф ўқувчилари учун мўлжалланган ўқитишнинг кабинетли системаси, ўқув кабинетлари бўйича кўчиш оқими билан характерланади.

Умумтаълим мактаблари ишининг бундай спецификацияси ўқувчиларнинг ёши билан характерланадиган жиҳатларни ҳисобга олган ҳолда уларда пухта ташкил этилган фазовий кенгликни талаб этади. Ўқув

жараёни учун энг яхши комфорт шароитларни таъминлаш мақсадида мактабларнинг хажмий-фазовий структураси функциональ белгилари бўйича бир хил бўлган хоналарни алоҳида зоналарга гуруҳлаштириш асосида тузилади.



Умумтаълим мактаби тархий
структурасини функционал
зонлаштиришга доир мисол

Схемага мувофиқ равишда мактабнинг ҳамма ўқув-ёрдамчи хоналари тўртта функциональ зоналарга бирлаштирилади: 1 – вестибюлли зона, 2 – I-IV-синфлар зонаси, 3 – V-IX синфлар зонаси, 4 – маъмурий-техник вазифаларни бажарувчи хоналарни ўз ичига олган умуммактаб хоналари.

Мактаб режавий ечимида I-IV-синф хоналарини (ўқувчиларининг) V-IX синф хоналаридан (ўқувчиларидан) изоляция қилиниши муҳим шароит деб ҳисобланади. Бундай изоляция мактабларда уларни қаватларга тақсимлаш (вертикаль бўйича) билан ёки 1-қават сатҳида тақсимлаш (горизонталь бўйича) билан амалга оширилади. Ўқув-тарбиявий жараёни яхшилашга қаратилган ташкилий характердаги саволлар ва масалаларни ечишда атроф-муҳит эстетикасига катта эътибор ажратилади. Чиройли ва дид билан ташкил этилган мактаб муҳити, ундаги синфлар, кабинетлар, лабораториялар, рекреацияларнинг интерьерлари кайфиятни кўтарадиган, толиқишни бартараф этадиган ва ўқув машғулотларига бўлган қизиқишни оширадиган шароитларни яратади, шу сабабли мактаб бинолари талаб этадиган интерьерли муҳитнинг эстетик такомиллаштиришга бўлган юқори эътиборни бошқа ҳеч қандай жамоат бинолари мактабчалик талаб этмайди.

Мактаб интерьери хоналарнинг иккита асосий – ўқув ва рекреацион гуруҳларидан ташкил топади. Ҳамма синфлар, лабораториялар, кабинетлар, аудиториялар, спорт заллари ва мажлис заллари агар улардан маъруза аудиторияси сифатида фойдаланилса, ўқув хоналари гуруҳига киритилади. Рекреацион хоналар танаффуслар пайтида дам олишга мўлжалланади, ўқув вақтидан ташқари вақтда улар ҳам ўқув хоналари блоки таркибига киритилади. Маълум мақсадлар учун мўлжалланган, алоҳида изоляция қилинган хоналар мақбул тартиб ва улар ичида энг замонавий комфорт шароитларнинг яратилишини талаб этади. Ёруғлик комфортини, акустик

режимни ташкил этиш, махсус жиҳозларни ўрнатиш ва ниҳоят хонанинг мақбул шаклини ҳосил қилиш – бу ҳаммаси энг зарур бўлган элементлар сифатида интерьер бадиий образининг қисмига айланади.

Мактаб муҳитига қўйиладиган талаблар:

Ўқув жараёнининг ўтказилишига қўйиладиган талаблар.

1. Синф хонасининг ўқув жараёнига мувофиқ равишда жиҳозланиши: берилган ўлчамдаги доска; ўқув стол ва стуллар; методик материалларни сақлашга мўлжалланган шкафлар; материалларни намойиш қилиш учун махсус стендлар.

2. Қуйидаги имкониятларга эга бўлган ҳолда синфхонага 30-40 ўқувчини жойлаштириш: доска ёнида тушунтириш; ёзма ишларни ўтказиш; гуруҳли машғулотларни олиб бориш; умумсинф ўйинларини (бошланғич синф ўқувчилари учун) ташкил этиш.

3. Ўқитишнинг техник воситаларидан фойдаланиш: рангли диапозитларни, кинофильмларни кўрсатиш; телевизор (телевидение) яъни телекўрсатувлар бўйича дарс ўтказиш.

4. “Узайтирилган кун” машғулотлари учун зарур бўлган шарт-шароитлар. Бу мақсадга эришиш учун индивидуальгуруҳлар машғулотларини таъминлайдиган синф хонани энг кўп хилма-хилликда трансформациялаш.

Гигиеник талаблар

5. Ёруғлик comfort: ёритилганликнинг тенг меъёрлилиги 1:5 нисбатдан ошмаслиги лозим (рухсат этиладиган ёруғлик контрастлари); досканинг узоқ-яқинлиги; кўзни қамаштирадиган ёруғликнинг бўлмаслиги.

6. а) ёруғлик тушадиган томонлар бўйича синф хоналарининг мақбул (оптималь) ориентациясини таъминлайдиган – шарққа ва шимолга, бир сменали машғулотларда ғарбга қаратилган инсоляция;

б) қуёшдан ҳимояланиш;

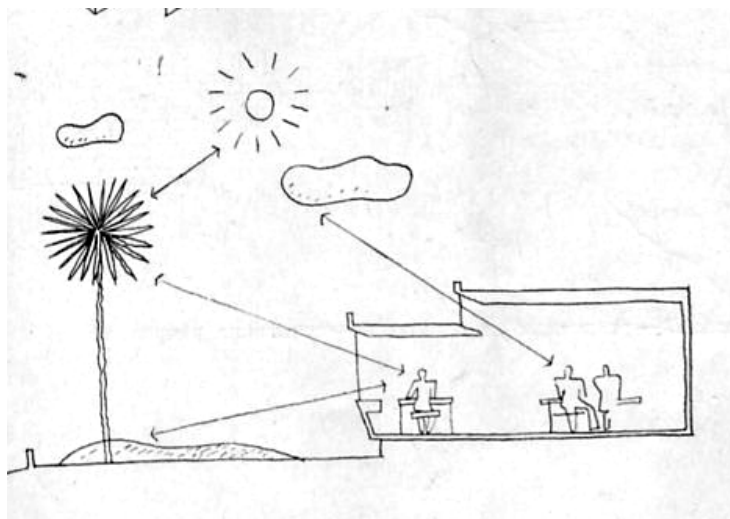
в) шамоллатиш ва сунъий вентиляция.

Физиологик талаблари олий асаб фаолияти ва психология

7. а) Синф интеръери бошқа барча хоналардан фарқли равишда ўзининг “чехраси”га эга бўлмоғи лозим. У етарлича ёрқин (яққол) ўзига хос характеристикага эга бўлиши керак;

б) эътиборнинг жамлаштирилиши. Ҳалақит берувчи ҳамма ташқи салбий таъсир кўрсатувчи омилларни бартараф этиш (шовқин, синф хоналарнинг олдида юришлар, керак бўлмаган жадваллар, ёзувчилар, шоирлар ва ҳ.к.).

Кенг доирали талаблар орасидаги алоҳида функциональ ўзаро боғланишларни ўоганиш кўрсатадики, синф хона фазовий кенглиги ечимлари билан шарт-шароитланадиган омиллар синф хонаси интерьери учун ҳал қилувчи омил – синф хонасининг табиий ёруғлик билан ёритилиши аниқлаб беради. Айнан улар тугалланган маънода синф интерьерини аниқлаб беради, кўп ҳолларда эса мактаб биносининг бутун композицион усулини ҳам аниқлайди. Масалан, синф хонасининг юқоридан кўшимча табиий ёруғлик билан ёритилиши мактабларнинг бир қаватли қурилишини ёки поғонали композицияда қурилишини илгари суради.



Юқоридан ёритиладиган турдаги синф хонага доир мисол

Бурчакда жойлашган синф хоналари фақат блокланган усулда бўлиши мумкин ёки бир синфни иккинчиси нисбатан силжитишда бўлиши мумкин.

Катта бўлмаган хоналарнинг бир-биридан энг ёрқин эсда қоладиган фарқланиши шакл бўлиши мумкин яъни хоналар бир-биридан ўзларининг шакллари билан фарқ қилиши мумкин. Шунинг учун айнан шакл машғулотларига бўлган мойиллик даражаси динамик стереотипнинг ишлаб чиқиши билан боғланган. Уйдаги шароитлардан фарқ қиладиган характерли, кўркем интерьерга эга бўлган синф хоналарини яратиш зарурияти туғилади.

Агар массали (кўп сонли) турар-жой бинолари қурилишида устувор тарзда юзага келган анъаналарни эътибор билан кўриб чиқсак, уларда хоналарнинг тўғри бурчакли шакли ягона эканлигига иқдор бўламиз, лекин мактаб синф хоналари кўп қиррали (кўп бурчакли) трапеция ва бошқа анча мураккаб шаклларга эга бўлиши мумкин. Чет эл амалиётида синф хоналарининг ҳар хил шаклларига эга бўлган кўп вариантлари кузатилади.

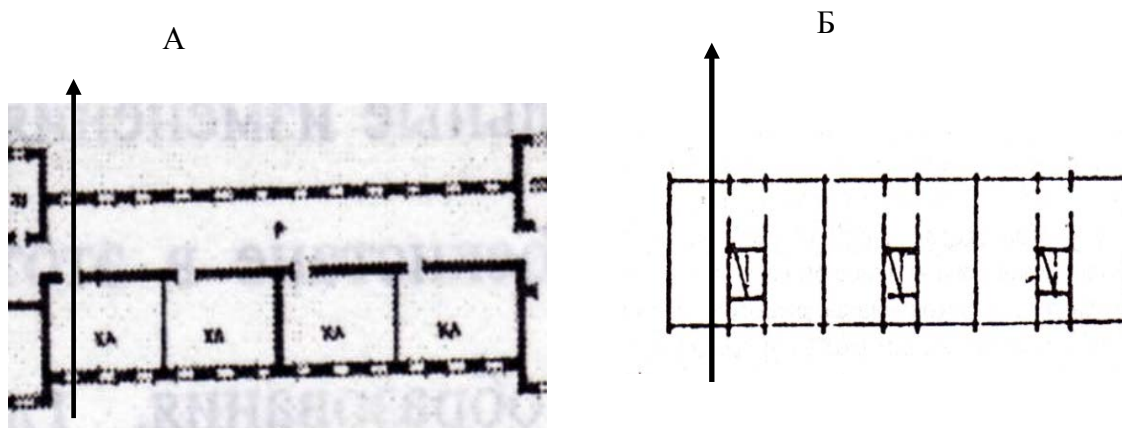
Қатор ривожланган ғарб мамлакатларининг архитекторлари синфнинг мураккаб конфигурацияга эга бўлиши мақсадга мувофиқ келади деб ҳисоблашади, чунки конфигурация ҳар хил бўлганда дифференциаллашган қизиқарли фазовий кенлик ҳосил қилинади. Синф хона интерьерининг машғулотлар пайтида ўқувчиларнинг эътиборини жамлашга қўйиладиган талабларга жавоб бериши тақозо этилади.

Ўқувчини чалғитмайдиган муҳит яратилмоғи лозим. бунинг учун синф интерьерини ташкил этадиган элементлар ягона бирликка (бутунликка) келтирилмоғи лозим, уларнинг сонини эса минимумлаштириш тақозо этилади.



Умумтаълим мактаби биносида галереяни қуриш усулига доир мисол (чет эл тажрибаси)

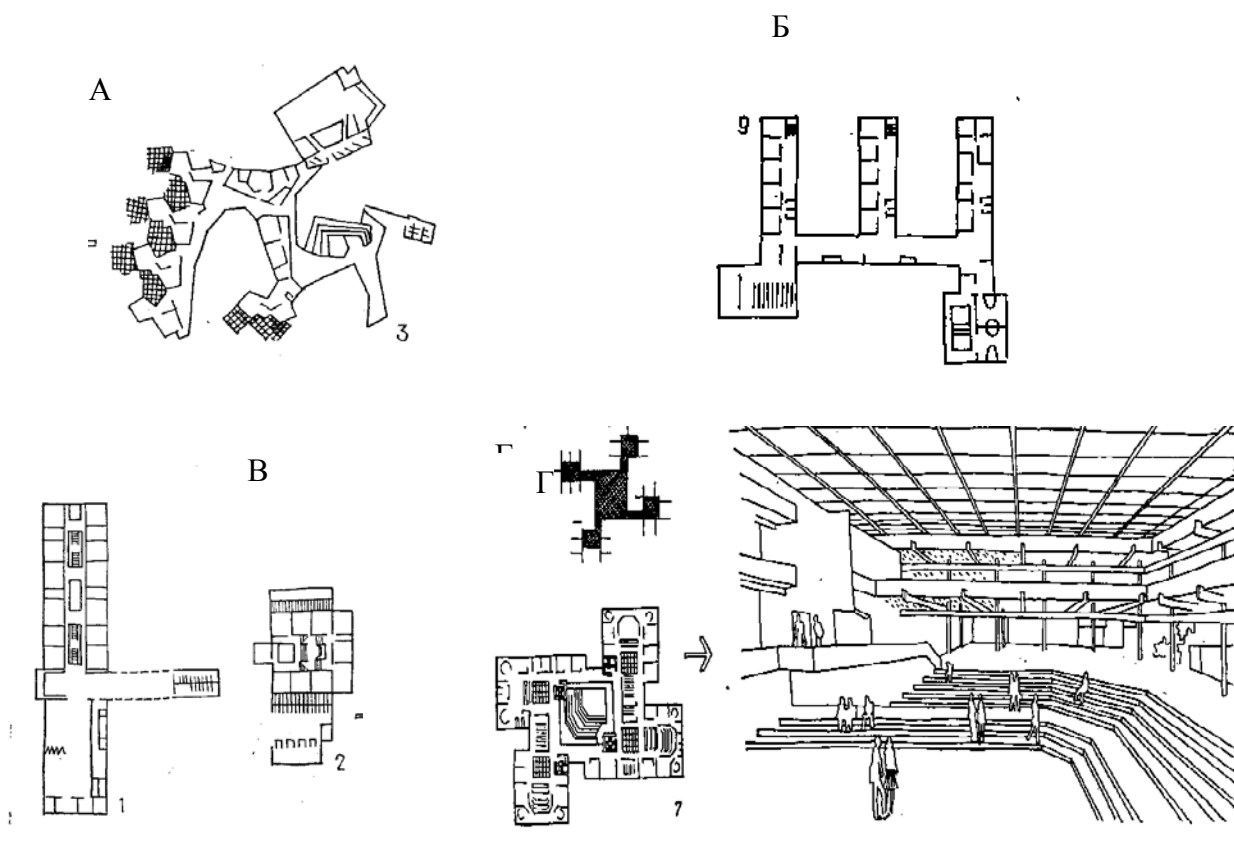
Ҳар бир ўқув юртида, айниқса мактабда иш тартибида ўқувчининг ақлий жиҳатдан толиққанлигини бартараф этиш (мувозанатлаштириш) ва



Тўғридан-тўғри (ёриб ўтувчи) фаол шамоллатишга мўлжалланган ўқув блокларининг тархий ечимларига доир мисоллар: а – синф хоналарини коридорларга нисбатан бир томонлама жойлаштириш; б – икки томонлама деразаларга эга бўлган коридорсиз системадаги синф хоналар.

унинг организмнинг функциональ жараёнларини фаоллаштириш мақсадида танаффусларнинг ташкил этилиши кўзда тутилади. Буни амалга ошириш учун ҳар бир секцияда ёки ўқув блокида кенг коридорлар ва зал кўринишида рекреацион жойларнинг бўлиши таъминланади. Иссиқ иқлимли районларда рекреация очик типда ёки галерия кўринишида бўлиши мумкин. Ўзбекистон мактаблари учун республика ҳудудида об-ҳавонинг юқори ҳароратда бўлиши ва йилнинг иссиқ фасллари мактаб ўқувчилари организмга бу факторнинг зарали таъсирини енгиллаштириш катта аҳамиятга эга бўлади. Мактаб қурилиши амалиётида бу муаммони ечиш бўйича олиб борилган илмий изланишлар ўқув хоналарини коридорларга нисбатан бир томонлама жойлаштириш йўли билан мустақил табиий шамоллатиш учун шароитларни режавий воситалар билан таъминлашда ўз аксини топади.

Рекреация типи ва унинг ўқув хоналари билан боғланиши (алоқаси) бутун мактабнинг ва хусусан унинг интерьерини ҳам фазовий ташкил



Рекреация турлари. А- синфга қаратилган рекреация, Б – синфлар гуруҳига қаратилган рекреация, В – мактабга қаратилган рекреация, Г – синфлар гуруҳи ва мактабга қаратилган қўшма (аралаш) рекреация.

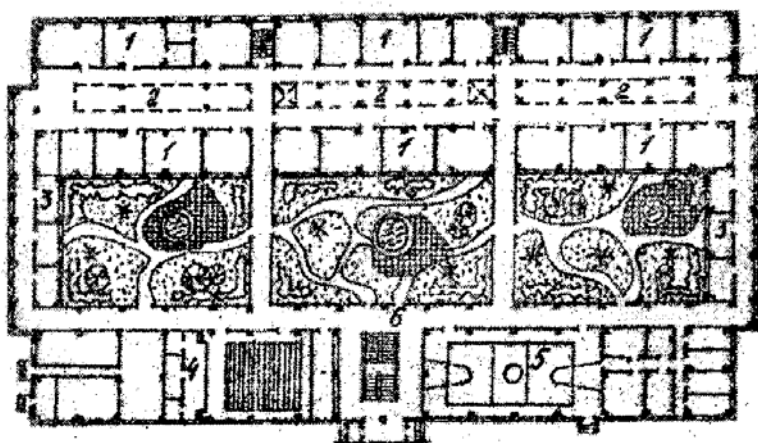
этилганлигини характерлайди. Расмда бундай уйғунликларнинг турли усуллари тасвирланган. А гуруҳида ҳар бир синф ёки иккита синф ўзининг рекреациясига эга. Одатда бу рекреация синфга бевосита туташган очик ҳавода жойлашган кичик ҳовлида ташкил этилади. Бундай усул бир қаватли бинолар учун характерли ва ундан бошланғич синфларнинг фойдаланиши мақсадга мувофиқдир. Бундай рекреация бошланғия синф ўқувчиларини юқори синф ўқувчиларидан ишончли ҳимоя қилишни ва уларнинг очик ҳавода бўлишларини таъминлайди.

Б гуруҳ замонавий мактаб қурилиши учун энг типик бўлган гуруҳ саналади. Бу рекреация синфлар гуруҳи учун мўлжалланган ва у танаффус пайтида ўқувчиларнинг ёшлари бўйича ажралиш ва болаларнинг бу гуруҳ чегарасида мулоқотда бўлишига имконият яратади. Бир нечта синфларнинг бундай системадан рекреацияси табиийки кўп бўлади, у ўзининг катталиги (ўлчамлари бўйича) ва шакли бўйича фазовий кенгликнинг турли-туманлигини ва зарур бўлган контрастлигини ҳосил қилиши мумкин. Бундай

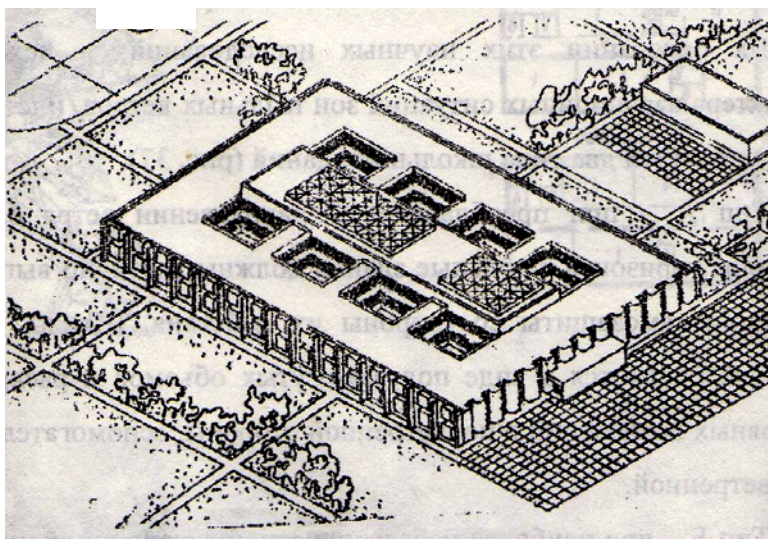
рекреацияларнинг усул ва жойлашиш ўрни бўйича турли усуллари бўлиши мумкин – синф билан бир сатҳда жойлашган рекреация, участкага қаратилган рекреация, Г-шаклдаги рекреация, ҳовлини ҳосил қилувчи рекреация, каватлардаги рекреация ва ҳ.к.

В гуруҳдаги рекреацияларга залли рекреациялар тегишли бўлиб, улар бутун мактаб учун мўлжалланган бўлади. Табиийки бундай усул катта мактаблар учун характерлидир. Бундай рекреация иккинчи кават бўйича очик галерияли, иккита рангли залнинг бой фазовий тузилиши, юқоридан ёритилиши ва зинапояларнинг эффе́ктив ўрнатилиши билан диққат-этиборни ўзига тортади. Залли рекреациялар турли иқлимли ретонлардаги мактаблар учун ҳам характерлидир. Ўтган асрнинг охириги йилларда Ўзбекистоннинг юқори чангли-шамолли районларидаги қурилишлар учун ички рекреация эга бўлган мактабларнинг иккита типи ишлаб чиқилди.

А



Б



А

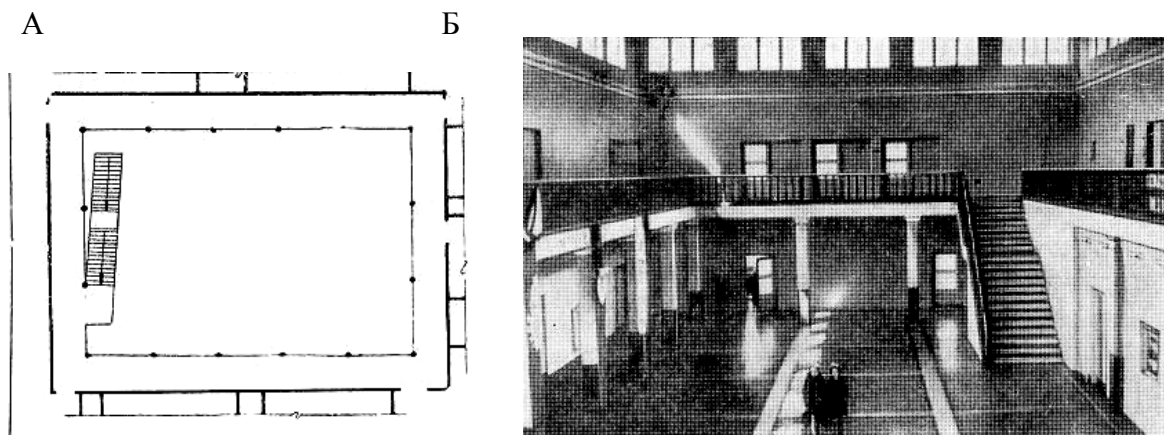
Чанг-шамол
фаоллигига эга
районларда
қуриладиган
мактабларнинг
тархий ечимларига
доир мисоллар: а –
ўқув хоналарининг
гуруҳи учун ёпик
ҳовлили фазовий
кенглик; б – ҳар бир
синф хонаси учун
мўлжалланган ёпик
ҳовлили фазовий
кенглик.

Б

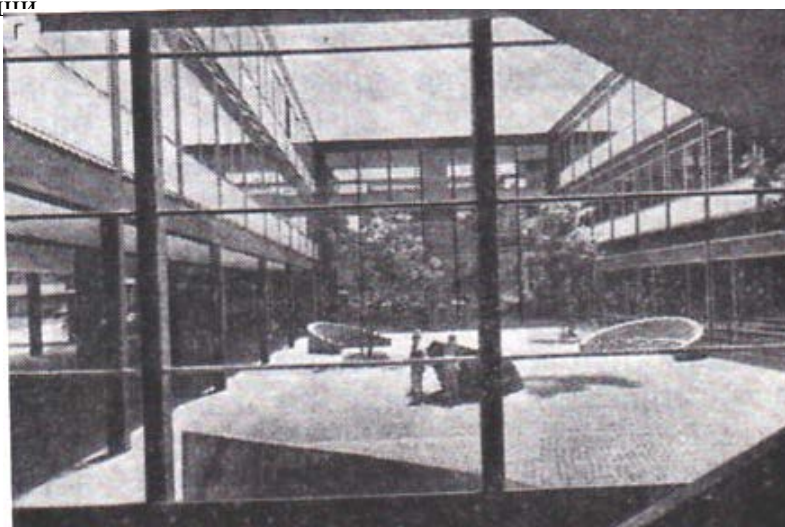
Моҳияти
бўйича бу икки
вариант ҳам бир
хилрежавий
структурага эга
бўлиб, улар орасидаги
фарк
шундаки, биринчи
вариантда фақат учта
ички ҳовлига эга

бўлган фазовий кенглик кўзда тутилган, улардан ҳар бири синфлар гуруҳи учун мўлжалланган, иккинчи вариантда эса синфлар бўйича тақсимланган бир-нечта майда ҳовлиларнинг бўлиши кўзда тутилгандир. Биринчи вариантга тегишли бўлган мактабларда катта комфорт яратиш учун ўқув

блоклари ичида очик ҳовлили фазовий кенгликларнинг атриумларнинг бўлиши лойиҳа орқали кўзда тутилган. Бундай атриумларда ўқувчиларнинг йилнинг совуқ фаслларида дам олишлари инобатга олинган. Шимолда зал типидagi атриумли рекреациялар қўлланилади. Бундай йирик рекреация-зал кўча чиқиш мумкин бўлмаган изғирин совукда турлича дам олишни таъминлаш имкониятини беради. Анча юмшоқ иқлимга эга бўлган мамлакат Финландияда умумий рекреация очик ҳавога, ҳовлига ўтиш деб ҳисобланади. Жанубда эса умумий рекреация қуёшдан ҳимояланган катта фазовий кенглик бўлиши мумкин. Бундай рекреация турли фазовий ечимларга эга бўлади.



Атриумли турдаги залли рекреация. А – тарх, Б- атриум интерерининг умумий кўриниши



Мактаб интерьерининг атрофдаги табиий муҳит билан боғланишига доир мисол

Психологлар ва врачларнинг фикрига кўра қизиқарли атроф-муҳитга эга бўлган табиат билан ҳар куни алоқада бўлиш болаларнинг биологик ривожланишига, ижобий ҳис-туйғулар (эмоциялар) нинг ҳосил бўлишига, ақлий ва жисмоний жихатдан чиниқишларига шарт-шароитлар яратади. Мактаб биолари архитектурасини ривожлантиришнинг йўналишларидан

бири уларни табиий атроф-муҳит билан ажралмас ягоналигини ҳамда табиат ва бинонинг ўзаро бир-бирининг ичига киришини таъминлашдан иборатдир. Ўзаро киришиш нафақат ҳажм ташқи эффектининг табиатга қаратилишига тегишли, балки интерьернинг ички томондан табиатга очилганлиги ва табиат элементларининг мактаб биносининг интерьерига кириб боришига ҳам тегишлидир. Шакллари ва мазмун-моҳияти бўйича турли-туман бўлган архитектуравий муҳит болаларга маълум бир ижобий эмоциональ заряд беради ва аксинча бир-бирига яқин бўлган ҳамда бир жинсли муҳит мактабга, ўқишга бўлган қизиқишни кучайтирмайди. Архитектуравий комфорт, қулайлик, шинамлик, гўзаллик, кун давомида архитектуравий муҳитнинг кўп қиррали алмашинуви ўқувчилар онгли фаолиятининг психологик стимуллашуви деб ҳисобланади.

Ўқувчиларнинг психологик фаоллигини оширувчи архитектуравий муҳитларга қуйидагилар киради: машғулотларнинг контрастлик принципи бўйича турли вазиятларда навбатланишини ҳисобга олган ҳолда фазовий кенгликнинг турли талқин қилиниши; бино интерьерининг табиат билан боғланганлиги, бинонинг ландшафтга кириб бориши; ўқув хоналари фазовий кенглигининг трансформацияланиши; хоналар комплекси (мажмуаси) фазовий кенглигининг дифференциаллашуви ва интеграллашуви; алоҳида хоналар ва хоналарининг фазовий ташкил этилганлигини ўзгартириш учун мобилли трансформацияланадиган мебеллар ва жиҳозларнинг қўлланиши.

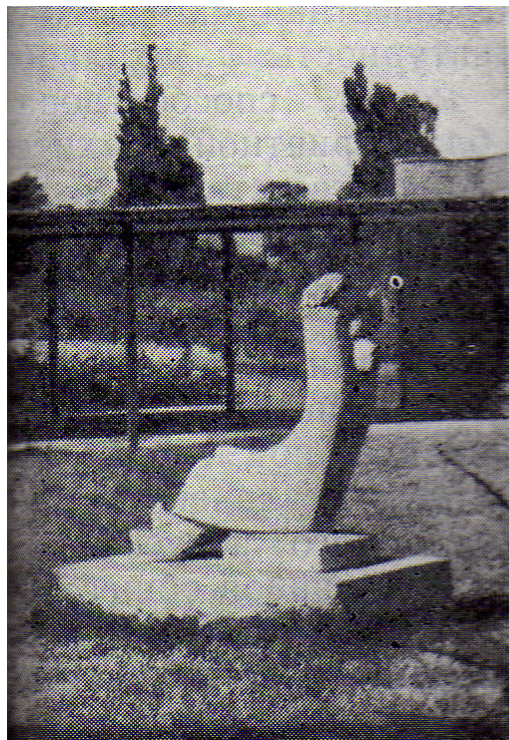
Фазовий кенгликларнинг ўз-ўзидан ташкил этилиши ва уларда ацентларнинг жойлашуви хайратланадиган мюрпризларни яратмоғи лозим, бундай сюрпризлар ташриф буюрувчиларнинг қабул қилувчанлик дидларига мувофиқ келиши учун вақт бўйича яхши ҳисобланган ва тўғри пропорцияланган бўлиши лозим. Фазовий кенгликда ҳаракатланиш ёки фазовий кенгликда ҳаракатланишнинг рассом томонидан сеҳргарлик билан яратган иллюзияси замонавий архитектура, скульптура, тасвирий санъат ва дизайн асарларининг қудратли кучга айланиб бормокда.

Ҳозирги вақтда биноларнинг фасад қисмларини очиш ва “қирқиш” йўли орқали катта юзаларни ойна билан қоплаш эвазига бинолар архитектурасида ялтироқликнинг ҳосил қилинаётганлигини кузатиш мумкин. Бу ялтироқлик фазовий кенгликнинг сузувчи иллюзиясини ҳосил қилишга қаратилган бўлиб, унда бино гўёки буғланаётгандек, фазовий кенглик ичкарига ва ташқарига кўчаётгандек (силжиётгандек) туюлади.

Бепаён ташқи фазовий кенгликнинг шакли архитектуравий фазовий композициянинг деворлар чегараси билан тугалланмайдиган ўқув хонаси чегараси ортидаги атрофда давом этадиган қисмига айлангандек бўлади. Мактаб интерьерни контрастдан контрастга қараб ҳаракатланадиган иштиёкли эҳтиёжини қондирмоғи лозим, бундай контрастлик интерьерли муҳитга алоҳида ҳаётийлик беради (бағишлайди). Инсонда, айниқса болаларда таассуротлар (тасаввурлар)нинг доимий алмашилиб туришига муҳтожлик сезилади, яъни улар доимо тасаввурларнинг ўзгариб туришига муҳтож бўладилар.

Болалар ўзларини ўраб турган оламни ва унинг ташкил этувчиларини уларнинг физик ўлчамлари қараб ва фикрлаш орқали қабул қиладилар. Болалар катта бўлмаган ҳаракаткларда ҳам ўзларини яхши ҳис қиладилар.

Уларга ҳаракатнинг тез-тез шакл алмаштириши зарурдир. Бу борада анча мураккаб ва шу билан бирга эффектив деб предметли скульптуранинг ва кичик шаклларнинг куп режали динамик қурилиши айтиш мумкин. Кичик архитектуравий шаклларни бино ичига, очик, ярим очик ва ёпик ҳовлиларга ҳамда участкаларга жойлаштириш мумкин. Кичик архитектуравий шаклларга қуйидагилар киради: рельефли декоратив деворлар, структуравий скульптуралар, хумлар, геометрик хажмли композициялар, фавворалар, декоратив сув ҳавзалари, узун курсилар, чироқлар. Кичик архитектуравий шакллар талаб этиладиган эмоциональ атроф-муҳитни яратишда муҳим роль ўйнайди, ўқувчиларга яхши эстетик диднинг ривожланишини шарт-шароитлайди, гўзалликни ҳис қилишга чорлайди. Шу билан бир қаторда мақсадли йўналтирилган кичик архитектуравий шакллар ҳам кенг қўлланилади: сакраш, ошиб ўтиш, сирпаниш учун қурилмалар, камондан ўқ отиш майдонлари ва ҳ.к.



Мактаб очик ҳовлисидаги кичик архитектуравий шакллардан бири

Монументал декоратив санъатнинг элементлари интерьерларни бойитади ва хоналарни индивидуаллаштиради. Жойлашиш ўрни, мазмун-моҳияти ва шакли бўйича яхши ўйланган монументаль декоратив санъат элементлари ўқувчини эстетик тарбиялашга шарт-шароит яратади, уларда диднинг шаклланишига яхши таъсир кўрсатади.

Мактаб декорининг эстетик функцияси билан бир қаторда унга маълум меъёردа онгли ва тарбиявий аҳамият ҳам тегишлидир. Мактаб интерьерига монументаль ва декоратив элементларини киритишда акцентларни ажратиш мутлақо муҳим аҳамият касб этади. Монументаль тарғибот учун энг маъқул бўлган жойларга вестибюль, рекреация, фаоллик зали, ошхона (ўқувчиларнинг қисқа вақтли бўлиш жойлари) ни киритиш мумкин. Мактаб интерьерларидаги декоратив панно ҳам анча қизиқарли бўлиб, улар ҳам тенг равишда эстетик, тарбиявий таъсир ўтказади.

[illegible]

Шундай қилиб, мактабларнинг интерьерларини шакллантириш ва режавий ечимларини ташкил этишга келтирилган мисолларнинг ҳаммаси ўқувчилар учун соғлом ҳаёт тарзини таъминловчи, кўтаринки кайфият бағишловчи, умуман олганда ўқишга маъсулият билан ёндашишга чорловчи максималъ комфорт шароитлар яратишга йўналтирилган энг яхши ечимларни топишнинг натижаси деб ҳисобланади.

Блиц-сўров саволлари

- 89

7-МАВЗУ	ТОМОША КЎРСАТИШ БИНОЛАРИ
---------	--------------------------

1.1. Маърузани олиб бориш технологияси

Ўқув соати – 2 соат	Талабалар сони: 60 та
Ўқув машғулот шакли	Ахборотли маъруза
Маъруза режаси	1. Кинотеатр бинолари. Кинотеатр интерьерларини ташкил қилиш. 2. Театр бинолари. 3. Цирк бинолари
Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларни томона кўрсатиш бинолари интерьерига қўйиладиган талабалар билан таништириш	
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:
Кинотеатр бинолари ва кинотеатр интерьерларини ташкил қилиш ҳақида тушунча беради	Кинотеатр бинолари ва кинотеатр интерьерларини ташкил қилиш ҳақида тушунчага эга бўлади
Театр бинолари интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништиради	Театр бинолари интерьерига қўйиладиган талабларни билади
Цирк бинолари интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништиради	Цирк бинолари интерьерига қўйиладиган талаблар ҳақида фикр юритади
Ўқитиш воситалари	<i>маъруза матни, компьютер слайдлари, доска</i>
Ўқитиш усуллари	<i>ахборотли маъруза, блиц-сўров, эссе</i>
Ўқитиш шакллари	<i>жамоада ишлаш</i>
Ўқитиш шароити	<i>техник воситалар билан таъминланган аудитория</i>
Мониторинг ва баҳолаш	<i>огзаки савол-жавоб</i>

1.2. “Томоша кўрсатиш бинолари” мавзусининг технологик харитаси

Иш босқич- лари	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	Тингловчи фаолиятининг мазмуни
1-босқич. Мавзуга кириш (20мин)	1.1.Янги мавзуга кириш сифатида “Музей интерьерлари қандай бўлиши керак?” мавзусида беш дақиқали эссе ёзиш топшириғини беради (1-илова). 1.2. Ёзилган эсселар муҳокама қилинади. 1.3.Талабаларни мавзунинг номланиши, мақсади ва кутиладиган натижалар билан таништиради.	Эссе ёзадилар Фикр алмашилади Тинглайдилар
2 -босқич. Асосий қисм (40 мин)	2.1.Маъруза режаси билан таништиради (2 - илова). 2.2. Кинотеатр бинолари ва кинотеатр интерьерларини ташкил қилиш ҳақида тушунча беради (3-илова). 2.3. Театр бинолари интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништиради (4-илова). 2.4. Цирк бинолари интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништиради (5 илова)	Режани ёзиб оладилар Тинглайдилар ва асосий маълумотларни конспект дафтарларига ёзиб оладилар
3-босқич. Яқунловчи (20 мин)	3.1.Мавзу бўйича билимларни мустахкамлаш учун блиц-сўров ўтказилади (6-илова).	Саволларга жавоб берадилар

1-илова

Беш дақиқали эссе¹

Янги мавзуга кириш сифатида “Музей интерьерлари қандай бўлиши керак?” мавзусида беш дақиқали эссе ёзадилар

2-илова

¹ Беш дақиқали эссе қоидалари 6 маърузанинг 1 иловасида тўлиқ келтирилган.

Маъруза режаси

1. Кинотеатр бинолари. Кинотеатр интерьерларини ташкил қилиш.
2. Театр бинолари.
3. Цирк бинолари

3-илова

Кинотеатр бинолари. Кинотеатр интерьерларини ташкил қилиш

Кинотеатрлар томошаба кўрсатувчи биноларнинг энг оммавийлашган туридир. Кўп фильмлар эни 35 мм бўлган, кадр томонлари “классик” нисбатдаги (1:1,37) оддий тасмада ва 1: 2,35 нисбатдаги кенг экранли тасмаларда намоиш этилади.

Меъёрларда белгиланишича, сиғими 800 ўрингача бўлган кинотеатрларда ҳам оддий, ҳам кенг экранли фильмларни намоиш қилиш учун улар кенг экран билан жиҳозланган бўлиши керак.

Меъёрий (норматив) ҳужжатларда кинотеатрларнинг қуйидаги асосий турлари қайд этилади:

- Бир залли – 150, 200, 300, 500, 800 ўринли;
- Икки залли – 200х300, 300х500, 500х800 ўринли;
- Уч ва тўрт залли – 100х200х300 (500), 100х200х200х300 (500) ўринли;
- Болалар учун – 300 ва 500 ўринли;
- Клуб хоналари билан бирга 150 ва 200 ўринли (қишлоқ жойлари учун);
- Кафе (50 ўринли) ва клуб хоналари билан бирлашган 200х300 ўринли, 100 ўринли кафеси билан 300х500 ўринли;
- Ёзги ёпиқ – 500 ва 800 ўринли;
- Ёзги очик (киномайдонча) – 500, 800, 1200 ўринли;
- Комбинацияли: 300 ўринли 500 ўринли киномайдончаси билан;

Кинотеатрлар сиғими шаҳарсозлик меъёрлари билан белгиланади: ҳозирги даврда йирик шаҳарлар учун ҳар 1000 кишига 20-30 ўрин, келгуси давр учун – 30-35 ўрин ажратилади.

Кинотеатр учун ажратилган участка унча катта бўлмайди, унинг кичик ёки катталигига қараб 0,3 дан 7 гача берилади.

Функция ва композиция жиҳатдан бинонинг ўзагини ташкил этувчи томошабин зали кинотеатр композициясини яратишда муҳим роль ўйнайди. Залнинг томошабинлар томонидан идрок қилиб олиш қонун қоидаларга боғлиқ бўлиб, бинонинг қирқими ва тархи ҳам шунга биноан тузилади. Экранни тўсиқсиз қуриш учун орқада ўтирган томошабинни экраннинг пастки қиррасига қаратилган кўз нури олдинда ўтирган томошабинникига нисбатан 12 см баланд бўлмоғи керак.

Кинотеатрни унинг бўйлама профилига қараб баҳолайдиган бўлсак, амфитеатрли ва балконли заллар энг маъқул вариантлар ҳисобланади. Овал ва олтибурчак – томошабин залининг тарх ечимида энг мақсадга мувофиқ шакллар ҳисобланади. Айланма панорама кинотеатрларда ҳар бир экран учун иккитадан кинопроектор ўрнатилади.

Театр бинолари

Театрлар – энг қадимий жамоат бинолари бўлиб, антик очик театрлар, уйғониш даврида пайдо бўлган чуқур сахнали театрлар, халқ театрларнинг турли шакллари замонавий спектаклларни кўрсатиш учун манба бўлиб, хизмат қилган. Залнинг тўрида жойлашганлиги сабабли, одатда бундай сахна чуқур сахна деб юритилади.

Театр биноси хоналари қуйидаги комплексларга тақсимланади:

- a) Томошабин комплекси;
- b) Намойиш комплекси (томошабин зали);
- c) Сахна комплекси;
- d) Ишлаб чиқариш хоналари ва резерв омборлар.

Томошабин комплексига қуйидагилар киради: касса вестибюли, кириш вестибюли, тақсимловчи вестибюл, гардероб, кийимларни алмаштириш хонаси, фойе, кулуарлар, тамаддихона, музей, чекиш хоналари, хожатхоналар, кассалар ва навбатчи маъмур хоналари, бош маъмур хонаси, гардероб хизматчилари ва фаррошларнинг дам олиш хонаси ва ҳ.к.

Намойиш комплекси таркибига қуйидагилар киради: томоша зали, авасцена, ён кулуарлар, трюм (сахна ости), ўрама декларациялар сейфи, сахнанинг устки қисми, риопроекция хонаси, сахнани ёритиш хонаси, сахна ва зал ёруғлигини бошқариш аппаратхона, ўрта ва ён ложалар, овоз аппаратхоналари, сухондон ва таржимон бўлмалари. Намойиш комплексининг ўзагини сахна ташкил этади. Колосникли ва бошқа типдаги (панорамали, уч томони очик, сахна-арена ва бошқалар) сахналар мавжуд.

Театр биносини икки комплексга бўлинган хоналар ташкил этади. Бири – намойиш комплекси бўлиб, ундан сахна ҳаракатлари устида иш олиб борилади ва спектакл намойиш этилади. Иккинчиси – томошабин комплекси бўлиб, унда театрда келган томошабинлар кутиб олинади, жойлаштирилади ва уларга тегишли хизмат кўрсатилади.

Томошабин зали ҳамда чуқур сахнанинг умумий кўриниши ва ички тузилишларини белгиловчи асосий кўрсаткич бу – томоша майдонининг ўлчамларидир.

Тажриба шуни кўрсатадики, кўпгина спектаклларда сахна ҳаракатларининг фаол қисми эни 8м дан 14м гача ва чуқурлиги 5м дан 10 м гача бўлган майдончада кечади.

Сахна эни томоша майдони кенглиги ёки томошабин ўриндиқларини, декорацияларни, ёритиш воситаларини жойлаштириш ва спектаклни жойлаштириш ва спектаклни бемалол сахналаштириш учун етарли бўлган кенгликдан келиб чиқади.

Сахна баландлиги фон безаклари ва ҳажмий декорацияларни бир неча қават баландликда жойлаштириш имкониятини яратиб бериши зарур.

Томошабин зали театр биносининг композицион элементи ҳисобланади. Томошабин залининг 2 тури мавжуд – кўп қаватли ва амфитеатрли.

Театр бинолари шаҳарнинг марказий қисмларида жойлашиши ва шу марказ ансамблини ташкил этишда ўз ҳиссасини кўшмоғи керак. Театр биноси хоналари қуйидаги комплексларга тақсимланади:

- A. *Томошабин комплекси;*
- B. *Намойиш комплекси (зал-хона);*
- C. *Саҳна комплекси;*
- D. *Ишлаб чиқариш хоналари ва резерв омборлар.*

Театрнинг ишлаб чиқариш хоналари ва ёрдамчи омборлари, қоида бўйича, театр биноси яқинида алоҳида корпусда жойлаштирилади. Баъзи ҳолларда бундай хоналар театрнинг асосий биносига ўрнатилган бўлади.

5-илова

Цирк бинолари

Цирклар катта шаҳарлар учун лойиҳалаштирилади. Улар шакли ва силуэти билан ажралиб турувчи бетакрор жамоат бинолари таркибига киради. Улар пиёдалар ва транспорт воситалари учун қулай бўлган кириш йўллари билан таъминланиши керак.

Композиция жиҳатидан циркларни шартли равишда иккита асосий – типга бўлиш мумкин: биринчи типи томошабин қисмига хос бўлиб, томошабин қисми ва унга бириктирилган ишлаб чиқариш қисмларидан ташкил топади. Композицион жиҳатдан ҳамма томонлама бир хил идрок қилувчи цирклар иккинчи типга хос бўлиб, асосан шаҳар майдонлари ва хиёбонларининг марказларига жойлаштирилади.

Юқори қия ҳолда кўтарилиб боровчи томошабинлар қаторларидан иборат бўлган амфитеатр манежнинг гир атрофини ўраб туради. Амфитеатрнинг қиялиги ҳар бир томошабиннинг манежни бемалол кузата олиш имконини ҳисобга олган ҳолда белгиланади. Зал гумбази, одатда конус ёки сферик сегмент шаклига эга бўлади. Гумбаз марказида манеж устида 18-20 м дан кам бўлмаган баландликда манеж диаметрига тенг бўлган диаметрли халқа жойлаштирилиб, унга гимнастика жиҳозларини боғлаб ва осиб қўйиш учун ишлатиладиган колосникли панжара ўрнатилади. Эстрада одатда, артистларнинг асосий чиқиш жойининг устки қисмини эгаллайди. Залнинг юқори қисмида (шифтда) ёруғликни таъминловчи восита ўрнатилади.

Ишлаб чиқариш хоналари ва артистлар пардозхоналари қоидага кўра, бинонинг орқа қисмида умумий гуруҳга бирлашган ҳолда жойлаштирилиши ва улар орасидаги ўзаро боғлиқликни ҳамда ҳар бирининг томошабин зали билан алоқа қилиш имкониятини таъминлаши керак.

Артистлар пардозхоналарини театр меъёрларига биноан биринчи, иккинчи ва учинчи қаватларга жойлаштириш мумкин. Отлар ва бошқа ҳайвонлар сақланадиган хоналар артистларнинг манежга чиқиш йўлларига бевосита яқин бўлган жойларда албатта биринчи қаватда (манеж юзаси баландлигида) лойиҳаланади.

Цирк кассаси асосий вестибюлга бирлашган ҳолда бўлади. Гардероб қоидага кўра амфитеатр остига жойлашган бўлиб, биринчи қават фойеси билан бевосита боғланган бўлади.

Циркнинг асосий ҳажмий шаклини белгиловчи ички фазовий структурани яратишда амфитеатрнинг юқори қаторларига ёки иккин қаватдаги фойега олиб чиқувчи зинапояларни тўғри жойлаштириш муҳим аҳамият касб этади.

6-илова

Блиц-сўров саволлари

4. Кинотеатрларнинг қандай асосий турлари мавжуд?
5. Кинотеатрлар сифими нимага қараб белгиланади?
6. Кинотеатр бинолари интерьерига қандай талабалар қўйилади? Нима учун?
7. Театр бинолари интерьерига қандай талабалар қўйилади? Нима учун?
8. Цирк бинолари интерьерига қандай талабалар қўйилади? Нима учун?
9. Музей бинолари интерьерига қандай талабалар қўйилади? Нима учун?

8-МАВЗУ	СПОРТ ИНШООТЛАРИ
---------	------------------

1.1. Маърузани олиб бориш технологияси

Ўқув соати – 2 соат	Талабалар сони: 60 та
Ўқув машғулот шакли	Ахборотли маъруза
Маъруза режаси	1. Стадионлар. Стадион трибуналари. 2. Универсал спорт заллари. 3. Ёпиқ спорт сув ҳавзалари. 4. Спорт иншоотларининг ёрдамчи хоналари
Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларни спорт иншоотлари интерьерига қўйиладиган талабалар билан таништириш	
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:
Стадионлар ва стадион трибуналарига қўйиладиган талабларни тушунтиради	Стадионлар ва стадион трибуналарига қўйиладиган талабларни билади
Универсал спорт заллари интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништиради	Универсал спорт заллари интерьерига қўйиладиган талабларни билади
Ёпиқ спорт сув ҳавзаларига қўйиладиган талабларни тушунтиради	Ёпиқ спорт сув ҳавзаларига қўйиладиган талаблари ҳақида мустақил фикр юритади
Спорт иншоотларининг ёрдамчи хоналарига қўйиладиган талабларни очиб беради	Спорт иншоотларининг ёрдамчи хоналарига қўйиладиган талабларни билади
Ўқитиш воситалари	<i>маъруза матни, компьютер слайдлари, доска</i>
Ўқитиш усуллари	<i>ахборотли маъруза, блиц-сўров, эссе</i>
Ўқитиш шакллари	<i>жамоада ишлаш</i>
Ўқитиш шароити	<i>техник воситалар билан таъминланган аудитория</i>
Мониторинг ва баҳолаш	<i>огзаки савол-жавоб</i>

1.2. “Спорт иншоотлари” мавзусининг технологик харитаси

Иш босқич- лари	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	Тингловчи фаолиятининг мазмуни
1-босқич. Мавзуга кириш (20мин)	1.1.Янги мавзуга кириш сифатида “Замонавий спорт иншоотлари” мавзусида беш дақиқали эссе ёзиш топшириғини беради (1-илова). 1.2. Ёзилган эсселар муҳокама қилинади. 1.3.Талабаларни мавзунинг номланиши, мақсади ва кутиладиган натижалар билан таништиради.	Эссе ёзадилар Фикр алмашилади Тинглайдилар
2 -босқич. Асосий қисм (40 мин)	2.1.Маъруза режаси билан таништиради (2 -илова). 2.2. Стадионлар ва стадион трибуналарига қўйиладиган талабларни тушунтиради (3-илова). 2.3. Универсал спорт заллари интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништиради (4-илова). 2.4. Ёпиқ спорт сув ҳавзаларига қўйиладиган талабларни тушунтиради (5 илова). 2.5. Спорт иншоотларининг ёрдамчи хоналарига қўйиладиган талабларни очиқ беради (6 илова)	Режани ёзиб оладилар Тинглайдилар ва асосий маълумотларн и конспект дафтарларига ёзиб оладилар
3-босқич. Яқунловчи (20 мин)	3.1.Мавзу бўйича билимларни мустахкамлаш учун блиц-сўров ўтказди (7-илова).	Саволларга жавоб берадилар

1-илова

Беш дақиқали эссе²

Янги мавзуга кириш сифатида “Замонавий спорт иншоотлари?” мавзусида беш дақиқали эссе ёзадилар

2-илова

Маъруза режаси

1. Стадионлар. Стадион трибуналари.
2. Универсал спорт заллари.
3. Ёпиқ спорт сув ҳавзалари.
4. Спорт иншоотларининг ёрдамчи хоналари

² Беш дақиқали эссе қоидалари 6 маърузанинг 1 иловасида тўлиқ келтирилган.

Стадионлар ва стадион трибуналарига қўйиладиган талаблар

Қадимги Юнонда атлетик ўйинлар жамият ҳаётида катта ўрин тутган. Эрамиздан аввалги 776 йил Олимпия шаҳрида умум-юнон ўйинларининг ҳар тўрт йилда ўтказилишига асос солинди. Эрамиздан аввалги V аср ўрталарида атлетика ўйинларини ўтказиш мақсадида Олимпия шаҳрида биринчи стадион (ўйингоҳ) қурилди. Юнон стадионининг аренаси тўғри тўртбурчакли шаклда бўлиб, томонлари узунлиги нисбати 1:8,5 дан 1:6,1 гача, арена узунлиги эса 200 м бўлган.

Замонавий тасаввурда стадион деганда ўқув машҳулотлар турли киши ва ёзги спорт турлари бўйича мусобақалар учун мўлжалланган ҳар хил иншоотлар комплекси тушунилади.

Комплекснинг асосий иншооти бу – стадиондир, яъни томошабинлар учун мўлжалланган трибунали асосий спорт аренаси. Томошабинларнинг сони ҳамда уларга хизмат кўрсатувчиларга, мусобақалар, спорт машҳулотларининг турлари ва характериға кўра стадионларнинг турлари белгиланади.

Стадионда томошабинлар сифимиға кўра трибуналар спорт аренасининг бир ёки икки томонида жойлашади. Улар тақасимон, овал, эллипссимон ёки бошқа ёпиқ ҳалқасимон шаклда бўлиши мумкин.

Ўлчамларига кўра стадионлар қуйидаги тоифа (категория)ларға бўлиниши мумкин:

- Трибунаси 1500-3000 ўриндиқли кичик стадионлар;
- Трибунаси 2000-10.000 ўриндиқли, майдони камида 5-6га бўлган ўртача катталиқдаги стадионлар;
- Трибунаси 10.000-50.000 ўриндиқли, майдони камида 10-15га бўлган катта стадионлар;
- Трибунаси 50.000дан кўп ўриндиқли, майдони камида 20-25га бўлган;
- Олимпик типигади стадионлар.

Стадион бош режасини лойиҳалашда кўп минглик томошабинларни эвакуация қилиш вақтида турли оқимларни кесиб ўтмайдиган ҳолда шаҳар қурилишини ва йўлларини ҳисобға олиш зарур бўлади. Транспорт йўлларининг жойлашиши, турли шаҳар ва шахсий транспорт воситаларининг тўхташ жойларида одамлар оқимининг тарқалиши билан узвий боғлиқ. Бунда асосий кириш ва ички магистраллар жойлашиши белгиланади. Кириш жойларида касса хоналарини қуриш мўлжалланади. Кассалар чиптали томошабинлар оқимидан ташқарида жойлашади.

Бош режада стадион уч асосий қисмға бўлинади: демонстарцион, ўқув машҳулот ва хизмат кўрсатиш қисмлари.

Демонстрацион қисмда асосий спорт аренаси ва трибуналар томошабинларға хизмат кўрсатиш, спортчилар, ҳакамлар бошқаруви, матбуот, радио ва телевидение хоналари жойлашади. Унда, шунингдек, очик

ва қишқи сузиш ҳавзалари, велотрек, қўл ўйинлари ва тенис стадионлари жойлашган. Бу қисм тарқатувчи майдон ва эвакуация қилиш йўллари билан бевосита боғланган.

Ўқув-مائىشгулот қисмида спорт майдони ва майдончалар жойлашган бўлиб, уларнинг баъзилари демонстрацион характериға эға. Бу қисмдағи спорт иншоотлари спортнинг алоҳида турлари бўйича ихтисослашган.

Хизмат кўрсатиш қисмида томошабинларнинг дам олиш масканлари кафе, киосклар, санитария иншоотлари, стадионни эксплуатация қилиш боғлиқ иншоотлар – хўжалик ҳовлиси, устахоналар, оранжереялар, омбор-устахоналар ва бошқалар жойлашган.

Амалдағи стадионларни лойиҳалаш меъёрларида (ҚМҚ 207.01.94) қуйидағи тавсиялар берилган:

- Томошабинларни эвакуация қилишда (стадион ташқарисида) тарқатувчи майдоннинг зарурий ўлчамлари ҳар бир томошабинға 0,5-0,75 м² ҳисобидан аниқланади;

- Стадионға энг камида 2 та кириш жойи белгиланиши зарур; эвакуация йўлларининг (йўлакча, йўл, ўтиш ва кириш жойи) эни бир метрға 500 киши ҳисобидан аниқланади;

- Бевосита трибуналар оралиғида тарқатувчи майдонлар назарда тутилган бўлиб, бунда бир томошабин ўрни учун ўртача катталикидағи стадионларда – 0,5 м², катта стадионларда 0,3 м²;

- Кириш кассаларининг сони 1500 кишиға 1 дарча ҳисобидан белгиланади.

Жойнинг ҳолатиға қараб, стадионнинг бош режаси шаклан турли кўринишда бўлиши мумкин.

Трибуналар кўп ҳолларда овал кўринишли спорт ареналари бош режаларида икки ён тарафдан ёки овал кўринишида қурилади. Бунда футбол майдони 69 х 104 м, айланма югуриш йўлкаси узунлиги 400 м, футбол майдони ва чопиш йўлкаси орасида эса икки енгил атлетика сектори жойлашган. Спортчилар ва томошабинлар учун трибуна остида ёки алоҳида бинода қуйидағи хоналар ажратилади:

- Спортчилар учун – вестибюл-грелка гардероб билан, кийим алмаштириш, душ ва туалет хоналари, массаж, тиббий хона, ҳакамлар ва инструкторлар учун хоналар гуруҳи, дам олиш хонаси, буфетлар, спорт анжомларини сақлаш хоналари ва бошқалар;

- Томошабинлар учун – кассалар, кулуарлар, ҳожатхоналар, буфетлар (ресторан), киоск ва бошқалар;

- Маъмурий хўжалик хоналари – бошқарув ва муҳофаза, анжомлар учун ва бошқалар.

Замонавий стадионларда бир ярусли трибуналарға нисбатан икки каватли трибуналарни қўллаш одат тусиға кирмокда. Икки ярусли қурилмалардан фойдаланиш томошабин қаторларининг спорт аренасига яқинлашиш билан бирға, иккинчи ярус биринчи яруснинг ҳимоя ёпмаси кўринишида хизмат қилади ҳамда икки томонлама ёритилганликни ва

шамоллатишни, шунингдек иккинчи ярус остида бир қатор қўшимча хоналарни лойиҳалаш имконини яратади.

Трибуналарнинг тўлиши ва томошабинларни эвакуацияси эвакуация қилиш люклари орқали амалга оширилиб, улар қабул қилинган ўтиш жойларига қурилган.

Люклар орқали ўтиш системаси икки ёқлама очиқ ёки бир варакай тарқалиш кўринишида бўлиши мумкин. Бирваракай тарқалиш томошабинларнинг люклар олдида тўпланишини камайтириб, эвакуацияни бир текис ташкил этиш имконини беради.

Люкларнинг эни 1,5 дан кам эмас ва 2,5дан кўп бўлмаслиги зарур. Люклар сони ўтказиш хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда, яъни 15.000 кишидан кўп бўлмаслик шарти билан белгиланади.

Трибуналарни юк кўтаришга ҳисоблашда 1м² гп 400 кп босим ҳамда қабул қилиниши зарур.

4-илова

Универсал спорт заллари интерьерига қўйиладиган талаблар

Универсал спорт заллари спортнинг тараққий этиши натижасида ва йил давомида спорт турлари (гимнастика, енгил ва оғир атлетика, бокс, спорт ўйинлари, велоспортлар, хоккей, конкида фигурали учаш ва б.) бўйича ўқув машқлари, демонстрация ишларининг олиб билиши талаблари асосида пайдо бўлди ва кенг тарқалди.

Универсал спорт заллари ўзгарувчан спорт аренасига, 10-15 минг томошабинга мўлжалланган трибунага, шунингдек машғулот заллари ва қуйидагича тартибадаги томошабин ва спортчиларга хизмат кўрсатиш хоналарига эга; кириш (томошабинлар учун) хоналари, кулуарлар, буфет, киоск ва томошабинлар учун хожатхона; спортчилар учун хоналар – вестибюль гардероби билан, кийим алмаштириш, душ ва хожатхона, массаж, тиббиёт қисми, ҳакамлар, дам олиш хоналари, буфетлар, услубиёт хоналари ва бошқалар; маъмурий-хўжалик-раҳбарият, хўжалик бўлими, кассалар, мухофаза хонаси, ўқув бўлими, почта-телеграф ва бошқалар; ёрдамчи қўшимча хоналар-совутиш мосламалари учун, истиш, шамоллатиш, трансформатор подстанцияси, устахоналар ва бошқалардан иборат бўлади.

Бу бинонинг архитектуравий-режавий ва фазовий композицияси асосида ҳажмий ўлчамлари содда ва ташқи кўринишидан аниқ ифодаланган тўғри тўртбурчакли иншоот ётади.

Бинода ўлчамлари 30х61 м бўлган спорт аренаси, 15.000 ўринли трибуна, ўқув-машғулот спорт зали ва спортчиларга ҳамда томошабинларга хизмат кўрсатиш хоналари жойлашган.

Спорт аренасидан турли мақсадларда фойдаланилади. Унда хоккей ўйинлари, гимнастика ва бокс бўйича мусобақалар, ўқув-машғулотлар ёки сунъий муз устида фигурали учаш демонстрациялари ўтказилади.

Зал спортчилар ва томошабинлар учун барча турдаги замонавий жиҳозлар билан таъминланган. Трибуналарнинг тўлиши ва эвакуацияси биринчи қаватда зални ўраб турувчи вестибюл, иккинчи қаватда кулуарлар ёрдамида амалга оширилади. Трибуналарда суянчиқли, ёндошсиз ўриндиқлар ўрнатилган. Ўриндиқнинг бир томошабин учун эни 40 см, кўндаланг ўтиш йўлаклари орасидаги масофа 35-50 см гача. Томошагоҳ каторлари чуқурлиши 75 см.

5-илова

Ёпиқ спорт сув ҳавзаларига қўйиладиган талаблар

Ёпиқ спорт сув ҳавзаларида жойлашадиган асосий хоналари гуруҳи:

- Спортчилар ва томошабинлар учун кириш хоналари (улар умумий ёки алоҳида бўлиши мумкин), вестибюл, гардероблар, ҳожатхоналар;

- Сузиш учун мўлжалланган ҳовузли зал;

- Спортчиларга хизмат кўрсатиш хоналари – “қурук сузиш” машғулотларини ўтказиш зали, кийим алмаштириш, душ, ҳожатхона ва массаж хоналари, тиббий хона, анжомлар, иситкич-қуритгич, йўл-йўрик бериш хонаси, услубий ва бошқалар;

- Томошабинларга хизмат кўрсатиш хоналари – кулуарлар, буфетлар, киосklar, ҳожатхоналар;

- Маъмурий-хўжалик хоналари – директор хонаси, хўжалик бўлими, ўқув бўлими, рўйхат бўлими, кассалар ва бошқалар;

- Ёрдамчи қўшимча хоналар – филтрлар, хлоратор, дезинфекция хоналари, лаборатория, устахона, омборхоналар ва боқалардан иборат.

Спорт сув бассейларини лойиҳалашда сузишга чиққан пойафзалсиз, спорт кийимидаги спортчиларга алоҳида йўлаклар эътиборда тутилиши зарур. Шаҳар қурилиш шароитларидан келиб чиққан ҳолда бассайнларнинг мақсадли белгиланиши, сигими ва бошқаларга қараб қишқи ҳовузли бинолар шаҳарнинг алоҳида қисмида, стадион ҳудудида, комплекс (мажмуа)нинг бошқа спорт биноларида, шаҳар ёки туман оромгоҳида жойлашиши мумкин.

Одатдаги бассейнли бинолар ҳовузнинг ўлчамларига боғлиқ равишда тўғри тўртбурчакли шаклда бўлади. Мамалакатимиздаги спорт сув ҳовузлиларини лойиҳалаш ва қўриш амалиётида ўқув машғулоти ишлари ва мусобақалар ўтказиладиган турдаги сув бассейнлари кенг тарқалган.

Қурилиш харажатларини камайтириш мақсадида спорт сув бассейнларининг алоҳида биноларда ёки бошқа бинолар (ҳаммомлар, олий ўқув юртлари мактаблар ва б.) ичкарасида жойлаштириш мумкин. Катта универсал 50x20 м ҳовузли, сакраш қурилмаси ва трамплини ҳамда 1000 ўринли трибунаси бўлган ҳавзанинг иқтисодий кўрсаткичлари қуйидагича: қайта қуриш майдони тахминан – 3000 м², бино ҳажми – 40 000 м³ атрофида, кичик сув ҳавзасининг ҳовузи билан қурилиш майдони – 25 x 12 м ва тахминан 1000 м², бино ҳажми эса 15.000 м³ атрофида.

Бассейн залининг ёпмасида асосан турли йиғма балка ёки темир-бетон конструкциялар қўлланилади. Шунингдек пластик темир-бетон қопламалар ва

эгри чизикли, юпка йиғма армоцемент конструкцияларидан ҳам фойдаланилади.

Бассейн залида жойлашган сузиш, сув ўйинлари учун мўлжалланган бассейн ва томошабинлар учун трибуналар бино асосий композициясининг ядроси ҳисобланади.

Бассейнинг қисқа ён томонларида сузиш йўлкалари марказ чизиги бўйича сув сатҳидан 0,75 м баландликда старт тумбалари ўрнатилади. Режада тумбаларнинг ўлчамлари 0,5 х 0,5 м. Бассейн атрофида айланма йўлкалар мўлжалланган бўлиб, ён тарафдаги йўлкаларнинг эни 3 м. Бу йўлкалар 2 қисмдан иборат: асосий ва ёнлама (хусусан, ҳовуз билан чегарадош). Ёнлама йўлка бассейнга сувнинг қайтиши учун нишабликка эга (0,0005%, эни 50 см). Ҳовузнинг бўйлама узунлиги бўйлаб икки томонида ва сув сатҳидан 1,2 м пастда дам олиш зинаси бўлиб (15 см), қирралари йўналган ҳолатда бўлади.

6-илова

Спорт иншоотларининг ёрдамчи хоналарига қўйиладиган талаблар

Ёрдамчи хоналар қуйидаги асосий гуруҳларга бўлинади, томошабинлар учун хоналар; спортчилар учун хоналар; хакамлар ва тренер-мураббийлар учун хоналар; радио-телерадио шарҳловчилар ва матбуот хоналари; маъмурий-хўжалик хоналари.

Спорт иншоотларини томошабинлар трибуналари билан лойиҳалашда томошабинлар ва спортчиларнинг ҳаракатланиш йўлаклари ҳамда зоналарининг алоҳида бўлиши талабларига қатъий риоя этилиши лозим. Томошабинлар учун мўлжалланган хоналарга вестибюллар, гардероб, коридорлар, фойе, буфетлар, чиқиш жойлари, чипта сотиш кассалари ва фахрий ташриф буюрувчилар учун хоналар киради.

Спортчилар учун хоналар гуруҳи қуйидагича: вестибюл гардероби билан кийим алмаштириш, душ, ҳожатхона, массаж хоналари, куруқ-иссиқ ҳаммом, тиббийхона, услубиёт хонаси, буфетлар, дам олиш хонаси ва спортчиларни аренага чиқиш олдидан йиғиш хоналари. Душ хонасининг энг кичик ўлчами 0,9 х 0,9 м. Чегараловчи деворнинг баландлиги 2 м. Душ хоналари қаторлари орасидаги йўлакнинг эни 1,5 м. Гардеробли вестибюл майдони ҳар бир томошабин учун камида 0,24 м² фақат гардероб майдонида эса ҳар бир томошабин учун 0,08 м² га тенг ўлчамларда қабул қилинади. Барьер (тўсик)нинг узунлиги 40-50 томошабинга (баъзи ҳолларда 60 томошабин) 1м барьер ҳисобида қабул қилинади. Кулуарлар, фойе ва буфетларда умумий меъёрларга кўра ҳар бир томошабин учун 0,5-0,6м² қабул қилинади. Спорт иншоотидаги санитария узуллари барча қаватлар бўйича бир текисда тарқалиши лозим.

Массаж хоналари 1 стол учун 12 м². Столлар сони кўпайиши билан ҳар бир стол учун 6м² қўшилади.

Буфет спорт залида ёки бассейнда шуғулланаётган ҳар 6 кишига бир ўрин (1,2-2м²) ҳисобида лойиҳаланади ва буфет учун қўшимча хоналар

назарда тутилади. Дам олиш хонаси спорт залида ёки бассейнда шуғулланаётган ҳар бир киши учун $1,5\text{м}^2$ ҳисобида аниқланади.

Тиббийхона қабулхона, ечиниш ва шифокор хоналаридан иборат бўлиб, замонавий иншоотларда махсус жиҳозланган муолажа хоналари ҳам лойиҳаланади. Бундай хоналар спортчиларнинг кириш жойларига яқин жойлашиши ва спорт аренасидаги ёки бассейндан қулайлик билан келиш имкони бўлиши зарур.

Хакамлар учун хоналар – зал таркибида хакамлар ҳайъати учун, бош хакам хонаси, котибият, фотолаборатория хоналари, кийим алмаштириш, душ ва ҳожатхоналар. Бу хоналар мусабақа ўтказилаётган жой ва финиш зонаси ҳамда хакамлар ўринлари билан қулай боғланган бўлиши зарур. Радио-телешарҳловчиларнинг хоналари гуруҳи асосан трибуналарнинг охириги қаторларидан сўнг ёки қаторлар узилган оралиқларда, икки қаватли трибуналарнинг қават оралиқларида жойлашади.

7-илова

Блиц-сўров саволари

1. Дунёда биринчи стадион қачон ва қаерда қурилган?
2. Биринчи стадионнинг ўлчамлари ва шакли қандай бўлган?
3. Ўлчамларига кўра стадионлар қандай турларга бўлинади?
4. Бош режада стадион қандай асосий қисмларга бўлинади?
5. Амалдаги стадионларни лойиҳалаш меъёрларида қандай тавсиялар берилган?
6. Замонавий стадионларда бир ярусли трибуналарга нисбатан икки қаватли трибуналарни қўллаш одат тусига кирмоқда. Нима учун?
7. Ёпиқ спорт сув ҳавзаларига қандай талаблар қўйилади?
8. Спорт иншоотларининг ёрдамчи хоналарига қандай талаблар қўйилади?

9-МАВЗУ	САВДО, МАИШИЙ ХИЗМАТ КЎРСАТИШ БИНОЛАРИ ВА ИНШООТЛАРИ
---------	---

1.1. Маърузани олиб бориш технологияси

Ўқув соати – 2 соат	Талабалар сони: 60 та
Ўқув машғулот шакли	Ахборотли маъруза
Маъруза режаси	1. Ёпиқ бозорларнинг шаклланиши. 2. Савдо марказлари. 3. Умумий овқатланиш муассасалари
Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларни савдо, маиший хизмат кўрсатиш бинолари ва иншоотлари интерьерига қўйиладиган талабалар билан таништириш	
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:
Ёпиқ бозорларнинг шаклланиши ҳақида тушунча беради	Ёпиқ бозорларнинг шаклланиши ҳақида тушунчага эга бўлади
Савдо марказлари интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништиради	Савдо марказлари интерьерига қўйиладиган талабларни билади
Умумий овқатланиш муассасалари интерьерига қўйиладиган талабларни тушунтиради	Умумий овқатланиш муассасалари интерьерига қўйиладиган талабларни тушунади
Ўқитиш воситалари	<i>маъруза матни, компьютер слайдлари, доска</i>
Ўқитиш усуллари	<i>ахборотли маъруза, блиц-сўров, эссе</i>
Ўқитиш шакллари	<i>жамоада ишлаш</i>
Ўқитиш шароити	<i>техник воситалар билан таъминланган аудитория</i>
Мониторинг ва баҳолаш	<i>огзаки савол-жавоб</i>

1.2. “Савдо, маиший хизмат кўрсатиш бинолари ва иншоотлари” мавзусининг технологик харитаси

Иш босқич- лари	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	Тингловчи фаолиятининг мазмуни
1-босқич. Мавзуга кириш (20мин)	1.1.Янги мавзуга кириш сифатида “Замонавий спорт иншоотлари” мавзусида беш дақиқали эссе ёзиш топшириғини беради (1-илова). 1.2. Ёзилган эсселар муҳокама қилинади. 1.3.Талабаларни мавзунинг номланиши, мақсади ва кутиладиган натижалар билан таништиради.	Эссе ёзадилар Фикр алмашилади Тинглайдилар
2 -босқич. Асосий қисм (40 мин)	2.1.Маъруза режаси билан таништиради (2 - илова). 2.2. Ёпиқ бозорларнинг шаклланиши ҳақида тушунча беради (3-илова). 2.3. Савдо марказлари интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништиради (4-илова). 2.4. Умумий овқатланиш муассасалари интерьерига қўйиладиган талабларни тушунтиради (5 илова)	Режани ёзиб оладилар Тинглайдилар ва асосий маълумотларни конспект дафтарларига ёзиб оладилар
3-босқич. Яқунловчи (20 мин)	3.1.Мавзу бўйича билимларни мустахкамлаш учун блиц-сўров ўтказади (6-илова).	Саволларга жавоб берадилар

1-илова

Беш дақиқали эссе³

Янги мавзуга кириш сифатида “Замонавий савдо шаҳобчаси?” мавзусида беш дақиқали эссе ёзадилар

2-илова

Маъруза режаси

1. Ёпиқ бозорларнинг шаклланиши.

³ Беш дақиқати эссе қоидалари 6 маърузанинг 1 иловасида тўлиқ келтирилган.

2. Савдо марказлари.

3. Умумий овқатланиш муассасалари

3-илова

Ёпиқ бозорларнинг шаклланиши

Ёпиқ бозорлар махсус савдо-сотиқ учун ихтисослашган жамоат бинолари бўлиб, тарихдан қадими агора ва форумлар билан боғлиқ. Бу қадимий шаҳарларнинг жамоат майдонлари ҳаёт аренаси, шунингдек, халқ йиғинлари билан биргаликда савдо-сотиқ ишларини олиб бориш жойи саналган.

Ўрта асрларда, сўнгра уйғониш даврига келиб Ғарбий Европадаги шаҳарларда бозор майдонлари савдо-сотиқ ва ижтимоий ҳаёт маркази сифатида фаолиятини давом эттирди. Улар шаҳар марказида жойлашиб, савдо қаторлари ва галереялар билан ўралди. Шаҳарлар катталашган сари, аҳолининг озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган талаби ҳам ўсиб боради. Очик турдаги бозорларда катта миқдордаги турли тез б узиладиган маҳсулотлар йиғилиб қола бошлайди. Бу маҳсулотларни қуёш нурларидан, ёмғирдан, қордан, чанг ва бошқа салбий таъсирладан ҳимолаш зарурияти туғилди.

Катта сиғимли (500 савдо ўрни ва ундан ортиқ) опик бозорлар шаҳар марказида жойлашган бўлиб, ўрта ва кичик сиғимли (савдо ўринлари 500 тагача) бозорлар эса туман аҳамиятига эга ёпиқ бозорлар ҳисобланади. Ёпиқ бозорлар ҳажмий-режавий тузилишига кўра бир залли (кичи сиғимли), павильон туридаги, икки-уч залли (ўртача ва катта сиғимли) павильон кўринишидаги бозор турларига бўлинади.

Ёпиқ бозорлар ўзининг ҳажмий-фазовий композициялари, умумий абсалют ўлчамлари, шунингдек, алоҳида қисмларининг ўлчам ва пропорциялари билан бошқа маъмурий-маиший мақсадлардаги бинолардан сезиларли даражада ажаралиб туради.

Ёпиқ бозорлар ўз хусусиятига эга бўлиб, шаҳар қурилиши масалаларини ечишда уларга ташриф буюрувчи кўп сонли харидорларни ва катта миқдордаги юк оқимини эътиборда тутишни талаб этади. Биринчи омил – бозорга кириш ва чиқишни ташкил этишни талаб этса, иккинчи омил – товар маҳсулотларни етказиб келиш мақсадида автотранспорт йўлларини яратишдир. Ёпиқ бозорларни аҳолига хизмат кўрсатиш қўллай бўлиши учун шаҳар туманларида жойлаштириш мақсадга мувофиқ. Бунда, эҳтимолга яқин режадаги хизмат кўрсатиш радиусини, яъни ёпиқ бозор ва харидор орасидаги энг кўп узоқлашув оралиғини назарда тутиш зарур.

Катта шаҳарларда хизмат кўрсатиш радиуси ўртача 1-1,5 км, кичик шаҳарларда 1,5 – 2 км дан ошмаслиги керак. Санитария талабларига кўра ёпиқ бозорлар ифлослаеиш, кирланиш манбаларидан ва чиқиндиларни зарарлантириш жойларидан камида 1,5 км, ўзидан чанг ҳамда кучли хид ажратувчи омборхона ва саноат корхоналаридан камида 500 м узоқликда бўлиши зарур. Ёпиқ бозорлар катта ораликни бинолар бўлганлиги сабабли, уларнинг лойиҳаланиши вазойлаштирилиши, шаҳардаги бошқа бинолар

билан уйғунлашган архитектуравий ансамбл яратилиши керак. Бир объект учун ер майдонининг ҳажми 1,5 га, шаҳар туманларида эса бозор қурилиши учун 0,5 га ер майдони мўлжалланади.

Бозор биоларининг ҳажмий-режавий тузилиши конструкцияси, бино қаватлари ҳарорат-намлик режими хусусиятлари, шамоллатиш тизимига, табиий ёритилганлик ва савдо заллари интерьерининг характерларига боғлиқ.

Савдо залининг архитектуравий интерьерини яратишда қуйидагиларни ҳисобга олиш керак:

- Бозор биолариндаги савдо залларида кенг ва тўсиқсиз кўринишни таъминлаш мақсадида тиргаксиз, устун ва бошқаларсиз ёпмаларни қўллаш масадга мувофиқ;

- Девор юзалари, ораёпмалар, витражлар ва пол юзалари силлиқ ва узок вақтга чидамли ҳамда тозалаш қулай бўлиши (сув босими остида ювишга мўлжалланган), шунингдек савдо жиҳозлари (расталар, стендлар ва б.) сув ва ҳаво ўтказмайдиган ва қуллаш тозаланадиган силлиқ қопламаларга эга бўлиши керак;

- Савдо залининг архитектура интерьеридagi ранглар маҳсулотлар рангини нейтраллаштирмай, балки табиий рангларни яққол кўрсатиш хусусиятига эга бўлиши – харидорнинг тақдим этилаётган маҳсулотларга баҳо беришига тўсқинлик қилмаслиги зарур.

Шу сабабли бозор интерьеридида асосан ёрқин, оқ колорит ранглардан фойдаланган маъқул.

4-илова

Савдо марказлари интерьерига қўйиладиган талаблар

Замонавий шароитларда аҳолига маиший хизмат кўрсатиш ва умумий овқатланши савдо корхоналари, шунингдек уюшмаган, алоҳида ёки қўшимча қурилган объектлар билан бир қаторда барча хизматлар жойда мужассамлаштирилган бинолар комплекслари-савдо марказлари катта роль ўйнамокда. Бу ўз навбатида, аҳолига қатор қулайликларни сезиларли даражада туғдирибгина қолмай, балки савдо ва маданий-маиший корхоналар ишларини ташкилий жиҳатдан яхшилашга имкон беради.

Чакана савдо корхоналари, умумий овқатланиш ва маиший хизмат кўрсатиш тармоқларини ташкил этиш шаҳарнинг таркибий режалаштирилган ўлчамларига ва аҳолининг сонига боғлиқ. Савдо марказлари сифими ва белгиланиш мақсадига кўра асосий – шаҳарнинг катта турар жой массивига ёки шаҳарга хизмат кўрсатувчи ва иккинчи даражали – турар жой ёки микрорайонларнинг савдо марказлари турларига бўлинади.

Конкрет шароитларда хизмат кўрсатиш тармоқларини ташкил этишда савдо марказлари блоклардан ёки секциялардан тузилади. Янгидан қуриладиган шаҳар туманида кооперацияланган савдо марказини, ҳажмий-режавий таркибини ва бир-бири билан технологик боғланган умумий корхоналар мажмуасини лойиҳалаш мақсадга мувофиқ.

Турар – жой худудининг савдо марказлари тизимига: махсулаштирилган кийим-кечак, пойафзал, галантерея, доимий ва даврий талабдаги хўжалик моллари; ошхоналар, кафе, тамаддихоналар; маиший хизмат корхоналари ва ательелар, почта жамғарма банклар, сартарошхоналар киради.

Савдо марказлари учун қуйидаги ҳажмий-режавий қурилмалар характерлидир.

1. Бино савдо маркази бўлганда. Бу ҳолда ёрдамчи хоналар бинонинг орқа қаторида жойлашиб, дўконлар омборларга юк тушириш, автомобиллар туриш жойларини ташкил этишда қатор қулайликлар яратилади. Камчилиги эса харидорлар ҳаракатланувчи йўлларни узайишидир.

2. Савдо маркази 2 қаторли бўлиб, қаторлар орасида пиёдалар учун йўлка ташкил этилган ҳолда.

3. Ёпиқ савдо марказлари биноси, унда пиёдалар ҳаракати теваарида жойлашган бўлганда.

4. Савдо маркази бинолари ярим очик пиёдалар майдони атрофида жойлашган.

5. Савдо маркази бинолари пиёдалар майдонининг марказида жойлашган.

Тез-тез ташриф буюриладиган озиқ-овқат дўкони, почта, дорихона ва бошқаларни бинонинг биринчи қаватида, майдон ёки кўчаларга яқин ерда жойлаштирилади.

Кафе ва ресторанлар, маданий-томошабон бинолар яқинида яшил майдонлар мавжуд бўлган жойларда лойиҳаланади. Бунда уларда терассага ёки ички ҳовлига чиқиш имкони бўлиб, ёз ойларида улардан очик заллар кўринишида фойдаланиш мумкин. Маиший хизмат кўрсатиш корхонасини иккинчи қаватга жойлаштириш мумкин.

5-илова

Умумий овқатланиш муассасалари интерьерига қўйиладиган талаблар

Умумий овқатланиш муассасалари халқ хўжалигининг энг йирик соҳаларидан бири бўлиб, савдо-сотик ва хизмат кўрсатишда алоҳида аҳамиятга эга. Умумий овқатланиш муассасалари дам олишни ташкил қилишга шароит яратиб беради. Бу эса – ягона дам олиш оилавий тадбирлар, дўстлар билан учрашувлар ва бошқалар. Бу ерда турли-туман хордиқ чиқарувчи (музика, ракс, эстрада) томошалар, юқори савияда хизмат кўрсатиш, янада турли-туман ва сифатли таомлар асортименти (уйдагига солиштирганда), санитария-гигиена шароитини ҳамда ошпазлик маҳоратини ҳисобга олиш керак. Умумий овқатланиш муассасаларининг архитектураси жуда ҳам хилма хилдир. Булар баланд меҳмонхоналар таркибига киритилган блоклар, алоҳида қурилган, замонавий архитектуравий шаклдаги кўринишга эга бўлган, миллий руҳдаги жозибали объектлар бўлиб, телеминораларда, кўприк остига ҳамда турли жойларга қурилган.

Йирик турдаги умумий овқатланиш муассасалари шаҳар ички муҳитининг шаклланишида ҳозирги замонда мавжуд бўлган анъанавий типдаги умумшаҳар муассасинининг тармоғини ташкил қилади. Тармоқларни лойиҳалаш жараёнида ушбу ҳудудларнинг хусусиятини ҳисобга олиш, уларни режалаштиришни ҳал қилиш, аҳоли контингентини ривожланиш хусусиятлари, унинг оладиган фойдаси ва бошқалар ҳисобга олинади. Шунинг учун ҳам, аҳоли яшаш ҳудудларида умумий овқатланиш муассасалари тармоғи ёпиқ ва очик турга бўлинади.

Ёпиқ турдаги тармоққа саноат муассасалари қошидаги, мактаб ёшигача бўлган болалар, дам олиш ўқув юртлари, санатория-соғломлаштириш ва шифохона муассасалари киради.

Очик турдаги тармоққа аҳоли яшаш жойларидаги умумшаҳар қурилиш ҳудудларидаги, меҳмонхоналардаги, савдо-сотиқ жамоат марказларидаги ҳамда барча йўллардаги умумий овқатланиш муассасалари киради.

Шаҳардаги умумий овқатланиш муассаси турларига ресторанлар, ихтисослашган, яримтайёр маҳсулотлар, кулинария ва кондитер маҳсулотларидан иборат кафе-барлар, умумий тарздаги газакхоналар, махсуслаштирилган мажмуалар киради.

Бу муассасалар асосан ўтган-кетганлар учун бўлиб, шаҳар аҳамиятига эга бўлган магистрал кўчаларида, транспорт тўхташ бекатларида, шаҳар савдо-сотиқ мажмуа марказларида ҳамда шаҳар ва унинг атрофидаги маданий дам олиш масканларида ҳамда бошқа жойларда бўлиши мумкин.

Муассасанинг алоҳида бинода бўлиши, асосан, йирик аҳоли мажмуаларига хизмат кўрсатишга мўлжалланган бўлади. Булар ошхона ва чойхоналар, кафелар, барлар, қандолат дўконлари ва яримтайёр маҳсулотлар муассасаларидир. Уларнинг архитектуравий-ҳажмий режалари ва технологик ечимлари ўзига яраша турли туман бўлиб, архитектуравий композициялари ҳам жойлардаги аниқ шароитга қараб атроф-муҳит билан боғлиқ бўлган ҳолда қуришни тақозо этади.

Умумий овқатланиш муассасаларининг композициясини савдо ва ёрдамчи хоналарнинг ўзаро уйғунлашганлиги ва бинонинг қаватма-қават жойлашиши аҳамиятга эгадир. Шу билан бирга асосий хоналарнинг ва барча, унинг таркибидаги хоналарнинг ўз ўрнига қараб жойлашиши, неча қаватлилиги режанинг қайси кўринишидаги албатта муҳимдир.

6-илова

Блиц-сўров саволари

1. Ёпиқ бозорнинг ўзига хос томонларини очиб беринг.
2. Ёпиқ бозорлар хизмат кўрсатиш радиуси қандай бўлиши керак? Нима учун?
3. Бозор интерьерида қандай ранглардан фойдаланиш керак? Нима учун?
4. Савдо марказларига қандай талаблар қўйилади?

5. Савдо марказлари учун қандай ҳажмий-режавий қурилмалар характерлидир?
6. Умумий овқатланиш муассасаларига қандай талаблар қўйилади?
7. Умумий овқатланиш муассасалари интерьерида нималар ҳисобга олиниши зарур?

10-МАВЗУ	МАЪМУРИЙ ВА КОММУНАЛ БИНОЛАР
----------	------------------------------

1.1. Маърузани олиб бориш технологияси

Ўқув соати – 2 соат	Талабалар сони: 60 та
Ўқув машғулоти шакли	Ахборотли маъруза
Маъруза режаси	1. Бошқарма муассасалари ва лойиҳа ташкилотлари бинолари интерьерига қўйиладиган талаблар. 2. Меҳмонхоналар интерьерига қўйиладиган талаблар
Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларни маъмурий ва коммунал бинолар интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништириш	
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:
Бошқарма муассасалари ва лойиҳа ташкилотлари бинолари интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништиради	Бошқарма муассасалари ва лойиҳа ташкилотлари бинолари интерьерига қўйиладиган талаблар ҳақида фикр юритади
Меҳмонхоналар интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништиради	Меҳмонхоналар интерьерига қўйиладиган талабларни билади
Ўқитиш воситалари	<i>маъруза матни, компьютер слайдлари, доска</i>
Ўқитиш усуллари	<i>ахборотли маъруза, блиц-сўров, эссе</i>
Ўқитиш шакллари	<i>жамоада ишлаш</i>
Ўқитиш шароити	<i>техник воситалар билан таъминланган аудитория</i>
Мониторинг ва баҳолаш	<i>огзаки савол-жавоб</i>

1.2. “Маъмурий ва коммунал бинолар” мавзусининг технологик харитаси

Иш босқич-лари	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	Тингловчи фаолиятининг мазмуни
1-босқич. Мавзуга кириш (20мин)	1.1.Янги мавзуга кириш сифатида “Замонавий меҳмонхона” мавзусида беш дақиқали эссе ёзиш топшириғини беради (1-илова). 1.2. Ёзилган эсселар муҳокама қилинади. 1.3.Талабаларни мавзунинг номланиши, мақсади ва кутиладиган натижалар билан таништиради.	Эссе ёзадилар Фикр алмашилади Тинглайдилар
2 -босқич. Асосий қисм (40 мин)	2.1.Маъруза режаси билан таништиради (2 - илова). 2.2. Бошқарма муассасалари ва лойиҳа ташкилотлари бинолари интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништиради (3-илова). 2.3. Меҳмонхоналар интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништиради (4-илова).	Режани ёзиб оладилар Тинглайдилар ва асосий маълумотларни конспект дафтарларига ёзиб оладилар
3-босқич. Якунловчи (20 мин)	3.1.Мавзу бўйича билимларни мустахкамлаш учун блиц-сўров ўтказди (5-илова).	Саволларга жавоб берадилар

1-илова

Беш дақиқали эссе⁴

Янги мавзуга кириш сифатида “Замонавий савдо шаҳобчаси?” мавзусида беш дақиқали эссе ёзадилар

2-илова

Маъруза режаси

1. Бошқарма муассасалари ва лойиҳа ташкилотлари бинолари интерьерига қўйиладиган талаблар.
- 2.Меҳмонхоналар интерьерига қўйиладиган талаблар

⁴ Беш дақиқати эссе қоидалари 6 маърузанинг 1 иловасида тўлиқ келтирилган. Эссени расмлар билан бойтиш ҳам мумкин.

Бошқарма муассасалари ва лойиҳа ташкилотлари бинолари интерьерига қўйиладиган талаблар

Республикаимиз ҳаётининг идеологик иқтисодий ва бошқа барча жабҳаларига раҳбарлик қилувчи, давлат ва маъмурий-хўжалик бошқарув аппаратлари органларини, шунингдек, муассасалари ҳамда ташкилотларни жойлаштириш учун махсус бинолар қурилади. Уларнинг мақсадлари турлича: булар вазирликлар ва қишлоқ кенгашлари, трестлар ва халқ суди, давлат банки бўлинмалари ва жамоа хўжаликлари бошқаруви биноларидир. Булар қуйидагилар:

- Давлат муассасалари, бунда Олий Мажлис котибияти ва девонхоналари, Вазирлар Маҳкамаси котибияти, вазирликлар, давлат кўмиталари;
- Вилоят, шаҳар ва туман ҳокимияти бинолари;
- Партиялар ва жамоат ташкилотлари;
- Маъмурий-хўжалик муассасалари, бирлашмалар, трестлар, бошқармалар, бўлимлар, идоралар, агентликлар, инспекциялар ва хоқозо;
- Лойиҳалаш институтлари, идоралари, конструкторлик бюрolari;
- Юридик муассасалари, суд, прокуратура бинолари;
- Пул-кредит муассасалари, давлат банкининг, тижорат банклари бошқарув идораларининг бўлимлари бинолари;
- Алоқа муассасалари – шаҳар, туман, бошқарув идоралари ва уларнинг бўлимлари, телеграф, телефон, радиомарказлар бинолари;
- Нашриёт, босмахона ва редакциялар бинолари.

Ҳар бир маъмурий марказ ёки саноат марказида ўнлаб, катта шаҳарларда эса юзлаб бошқарув ва лойиҳалаш ташкилотлари мавжуд. Ўзининг функцияларига, аҳамиятига, аксарият абсалют катталиги (қурилиш ҳажми, қаватлилиги) каби ижобий жиҳатларига кўра бу бинолар шаҳар марказининг архитектуравий кўринишини белгилайди.

Ҳажмий-фазовий композициясига ва шаҳар структурасида жойлашишига қараб маъмурий бинолар ва комплекслар майдонда ёки кўчада доминантлик қилиши, қурилаётган бинони шакллантириши, туташликни, узайтирилган ёки очиқ шаҳар муҳитини ташкил этиши, шунингдек муҳим режавий тугуннинг ориентир бўлиб хизмат қилиши мумкин.

Вазирликлар бинолари асосан ҳукумат марказига яқин жойлашади, умуман олганда улар шаҳарнинг асосий магистралларида, бошқа бошқарув бинолари ва муҳим жамоат муассасалари иншоотлари биргаликда мужассамлашади. Муассасалар ходимлари хоналарда ва иш жойи (лойиҳалаш заллари)да жойлашишлари мумкин.

Хоналарнинг ўлчамлари 9-12 да 54-60м² га бўлиб, бошлиқнинг хизмат матабаси, маъмурий аҳамият ва муассасанинг катталигига кўра белгиланади. Бошқарув идоралари биноларида турли мажлислар ва кенгашлар учун мўлжалланган заллар катта аҳамият касб этади. Конференц-заллар бино сифимининг 40-50% ини ташкил этади. Конференц-залнинг бир ўрин учун

майдони 0,7-0,8м² . Бошқа ҳолларда эса томошабин ўринларнинг жойлашиши, залдан чиқиш ва ўтиш жойлари клубларга қўйиладиган талабларга жавоб бериш керак.

Гардеробли вестибюллар ҳар киши учун 0,254 м² бўлган меъёр асосида лойиҳаланади. Буфет ва ошхоналарда ўтириш жойларининг сони бино умумий сиғимининг 20% ташкил этади. Буфетлар 50 кишидан кўп бўлган биноларда, ошхоналар эса 250 кишидан ортиқ ходимлар мавжуд бўлган биноларда жойлаштирилади. Ошхоналарнинг фаолияти яримтайёр маҳсулотлардан таомлар тайёрлашга асосланади.

Бошқарув идоралари биноси композициясини, одатда, майда ячейкали, кўп марта такрорланувчи модул тузулиши аниқлаб беради. Бинонинг ҳажмий композициясини танлашда унинг содда ёки мураккаб шаклда эканлигига, горизантал юза бўйича ривожланиб боровчи, асосий ёки бир неча тарқок йўналишлардаги ўқларда ташкиллаштирилганлиги, бинонинг катталиги, майдоннинг ўлчамлари ва тузилиш шаклига, бинонинг шаҳарда тутган ўрнига ва унинг қурилиш жараёнидаги ролига боғлиқ.

Асосий муаммо баландлиги 10 қават ва ундан ортиқ бўлган биноларнинг ёнғин хавфсизлигидир. Бу муаммо тутун кира олмайдиган зинапоя бўлимлари ва лифт шахталари, тутунни камайтирувчи махсус тизимлар, хабар бериш, ёнғинни ўчириш, ёнғин автоматикаси каби мосламалар билан таъминланиши орқали ечилади.

Бошқарув идоралари биноларидаги ишхоналарнинг архитектуравий интерьерлари тавсифи майдонни мебеллар, иш жиҳозлари, кўкаламзорлар, иш ўринларини гуруҳлаш, бўлиш спецификаси билан аниқланади: у бир хилда ҳал этилган пол, шифт текислиги ва функционал хусусиятлари, пластик бой иш жиҳозлари, деворлари ҳамда турли-туман материалларни бир-бирига таққослаш ёрдамида қурилади.

4-илова

Меҳмонхоналар интерьерига қўйиладиган талаблар

Меҳмонхона бинолари одамларнинг қисқа вақт давомида яшашлари ва маданий- маиший талаб асосида хизмат кўрсатиш мақсадларида қурилади. Бундай иншоотлар барча турдаги зарурият коммунал қулайликлар (сув, канализация, истиш қурилмалари ва ҳокозо) билан жиҳозланган ва замонавий ҚМҚ га асосланган хизмат кўрсатиш комплекси билан таъминланган бўлиши зарур.

Комфортлиги, сиғими ва техник жиҳозланганлиги, шунингдек, таклиф этиладиган хизмат кўрсатиш ҳажмига қараб Ўзбекистонла ва халқаро майдонла меҳмонхоналар 5 қурилиш разрядига бўлинади.

Хоналарда биттадан тўртагача ўрин бўлиши мумкин. Замонавий меҳмонхона мураккаб тузилишга эга бўлиб, бир нечта турли функционал хоналар гуруҳларидан ташкил топади ҳамда унинг алоҳида қисмлари ўзаро ўзига хос технологик боғланишларга эга бўлади.

Тараққий этган меҳмонхона биносида асосий функционал хоналар гуруҳига қибул қилиш ва хизмат кўрсатиш хоналари киради, уларни вестибюл гуруҳи деб аташ мумкин; яшаш хоналари гуруҳи, умумий овқатланиш хоналари гуруҳи, маъмурий хоналар гуруҳи, шунингдек, муҳандислик жиҳозлари хоналари гуруҳи шулар жумласидандир.

Меҳмонхона, дам олиш муассасалари ва туризм иншоотларидаги умумий ҳажмининг 50% идан ортиғини яшаш хоналари ташкил этади. Дам олиш хонасининг меъёрий майдони бир киши учун 9 м^2 , икки киши учун 12 м^2 белгиланган.

Дам олиш хоналаридаг санитария узелларининг олд-дахлизли (тамбур) бўлиши эътиборда тутилади. Санитария узели ва унинг олд қисмидаги майдон одатда $5\text{--}6\text{ м}^2$ ташкил этади. Олд дахлиз деворига шкаф қурилади. Асосий коридорларнинг эни $1,8\text{ м}^2$ дан кам бўлмаслиги зарур. Дам олиш хоналари учун энг яхши йўналиш жанубий ва жанубий-шарқий йўналишдир. Дам олиш хоналарининг йўналишини аниқлашда ландшафтнинг жозибали томонига қаратиш лозимлигини эътиборда тутиш керак.

Ошхона ёки ресторан асосий корпусда жойлашган бўлса, улар аксарият ҳолларда биринчи қаватда лойиҳаланади. Дам олувчиларга яшаш шароитлари билан бирга тегишл маиший хизмат кўрсатадиган меҳмонхоналарда маданий-оммавий хизмат кўрсатиш хоналари назарда тутилади. Маданий-оммавий хизмат кўрсатадиган хоналар: томоша зали, ракс тушиш зали, фойе, кутубхоналар, тўгарак хоналар, бильярд ва меҳмонхоналардан ташкил топади.

Курорт меҳмонхоналарини лойиҳалашга қўйилган вазифалар асосида очик ва ёпиқ сузиш бассейнлари, ھаммом (сауна)лар, қишки спорт заллари назарда тутилади.

Маъмурий хоналар гуруҳи аксарият ҳолларда бинонинг биринчи ёки иккинчи қаватига жойлаштирилади. Хизматчи-ёрдамчи, хўжалик ва муҳандислик жиҳозлари хоналари, навбатчи ходимлар хоналари гуруҳига киради.

Шунингдек, кир ва тоза чойшаблар хонаси, таъмирловчи уста, дурадгор хоналари; мебель ва жиҳозлар заҳиралари; шамоллатиш камералари, истиш пунктлари, насос хонаси, электроцит, чиқиндиларни олиб чиқиш камералари ҳам шулар жумласидандир.

Меҳмонхонанинг конструктив схемаси асосида яшаш хонасининг ўлчамлари ётади. Замонавий меҳмонхона бинolari қурилишида каркас ва панел, шунингдек, монолит, темир-бетон системалари кенг тарқалган.

Меҳмонхоналар қурилишида қуйидаги энлам а конструктив қадамлар қўлланилади: 480, 540, 600, 640 ва 720 см. Бир кишилик хонанинг ўқлар оралиғи (кенглиги) 240, 270, 300, 330, 360 см ўлчамида бўлиши мумкин.

Блиц-сўров саволлари

1. Бошқарма муассасалар турларини кўрсатинг.
2. Вазирликлар бинолари қандай бўлиши керак?
3. Бошқарув бинолари композициясида нималарга эътибор қаратиш лозим? Нима учун?
4. Меҳмонхоналарга қандай талаблар қўйилади?

11-МАВЗУ	ТРАНСПОРТ ИНШООТЛАРИ
----------	----------------------

1.1. Маърузани олиб бориш технологияси

Ўқув соати – 2 соат	Талабалар сони: 60 та
Ўқув машғулоти шакли	Ахборотли маъруза
Маъруза режаси	1. Темир йўл, автомобил ва ҳаво транспортлари вокзаллари. 2. Йўловчилар учун жамоат транспорти иншоотлари. Гаражлар. 3. Метрополитен йўналишларини лойиҳалаш
Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларни транспорт иншоотлари интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништириш	
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:
Темир йўл, автомобил ва ҳаво транспортлари вокзаллари интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништиради	Темир йўл, автомобил ва ҳаво транспортлари вокзаллари интерьерига қўйиладиган талабларни билади
Йўловчилар учун жамоат транспорти иншоотлари, гаражлар қурилишига қўйиладиган талабларни тушунтиради	Йўловчилар учун жамоат транспорти иншоотлари, гаражлар қурилишига қўйиладиган талабларни тушунади
Метрополитен йўналишларини лойиҳалаш ҳақида суҳбат ўтказади	Метрополитен йўналишларини лойиҳалаш бўйича ўз ғоя ва таклифларини беради
Ўқитиш воситалари	<i>маъруза матни, компьютер слайдлари, доска</i>
Ўқитиш усуллари	<i>ахборотли маъруза, блиц-сўров, эссе</i>
Ўқитиш шакллари	<i>жамоада ишлаш</i>
Ўқитиш шароити	<i>техник воситалар билан таъминланган аудитория</i>
Мониторинг ва баҳолаш	<i>оғзаки савол-жавоб</i>

1.2. “Маъмурий ва коммунал бинолар” мавзусининг технологик харитаси

Иш босқич-лари	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	Тингловчи фаолиятининг мазмуни
1-босқич. Мавзуга кириш (20мин)	1.1.Янги мавзуга кириш сифатида “Замонавий темир йўл вокзали” мавзусида беш дақиқали эссе ёзиш топшириғини беради (1-илова). 1.2. Ёзилган эсселар муҳокама қилинади. 1.3.Талабаларни мавзунинг номланиши, мақсади ва кутиладиган натижалар билан таништиради.	Эссе ёзадилар Фикр алмашилади Тинглайдилар
2 -босқич. Асосий қисм (40 мин)	2.1.Маъруза режаси билан таништиради (2 - илова). 2.2. Темир йўл, автомобил ва ҳаво транспортлари вокзаллари интерьерига қўйиладиган талаблар билан таништиради (3-илова). 2.3. Йўловчилар учун жамоат транспорти иншоотлари, гаражлар қурилишига қўйиладиган талабларни тушунтиради (4-илова). 2.4. Метрополитен йўналишларини лойиҳалаш ҳақида суҳбат ўтказади (5-илова)	Режани ёзиб оладилар Тинглайдилар ва асосий маълумотларни конспект дафтарларига ёзиб оладилар
3-босқич. Яқунловчи (20 мин)	3.1.Мавзу бўйича билимларни мустахкамлаш учун блиц-сўров ўтказади (6-илова)	Саволларга жавоб берадилар

1-илова

Беш дақиқали эссе⁵

Янги мавзуга кириш сифатида “Замонавий темир йўл вокзали” мавзусида беш дақиқали эссе ёзадилар

2-илова

Маъруза режаси

1. Темир йўл, автомобил ва ҳаво транспортлари вокзаллари.
2. Йўловчилар учун жамоат транспорти иншоотлари. Гаражлар.
3. Метрополитен йўналишларини лойиҳалаш

⁵ Беш дақиқати эссе қоидалари 6 маърузанинг 1 иловасида тўлиқ келтирилган. Эссени расмлар билан бойиш ҳам мумкин.

Темир йўл, автомобил ва ҳаво транспортлари вокзаллари

Вокзаллар ўзига хос хусусиятлари бўйича бир қатор турларга таснифланади, яъни фойдаланилаётган транспорт туралар ва тайинланиши, магистралдаги ўрни, ўтказиш хусусияти ва сифими ҳамда пассажирлар (йўловчилар) категориясига кўра таснифланади.

Транспорт иншоотлари фойдаланилаётган транспорт тури ва тайинланишига кўра алоҳида темирйўл вокзаллари ва павильонлари; аэровокзаллар, шаҳар вокзалларининг агентликлари. Вокзалнинг режавий структурасида келаётган поездларнинг (автобуслар, самолётлар) фақат тўхтаб ўтиш муддати орасида вокзал хоналаридан фойдаланувчи йўловчиларнинг эҳтиёжлари ҳам инобатга олиниши керак. Аэропортлардан хорижга чиқиб кетаётганларга, поездлар ёки самолётлардан халқаро йўловчиларга фақат чегаралардаги станцияларда хизмат кўрсатиш назарда тутилади.

Турли мақсадлардаги вокзаллар қоидага кўра пассажирлар хоналари гуруҳи (операцион заллар, кутиш заллари, она ва бола хоналари, ресторанлар, буфет-кафелар, савдо киосклари, маълумот бериш шаҳобчалари, почта-телеграф), маъмурий-хизматчи хоналар (станция ва вокзал бўйича навбатчи диспетчерлар хоналари, йўналишдаги ходимлар хоналари, алоқа жиҳозлари ва б.) ва техник-қўмакчи (қозонхона, бойлер хонаси, трансформатор ва вентилиацион камералари, омборхоналар ва б.) гуруҳларига бўлинади.

Вокзал сифимини кенгатиришда очиқ кўкаламзорлаштирилган ҳовлилар, ёнғин ва қуёшдан ҳимояланган терассалар, текис томлар, йирик балконлар яхши захира (резерв) ҳисобланади.

Кутиш заллари (ҳар бир пассажир учун 1,3 да 3,9 м гача) яқинида жамоат овқатланиш корхоналарини, кафе-буфет, тамаддихоналарини жойлаштириш мақсадга мувофиқ. Вокзалларнинг ҳажмий-режавий тузилишига ички муҳитни ташкил этишнинг замонавий принциплари сезиларли таъсир этади. Замонавий вокзалларнинг комфортлилик даражаси аксарият қўлланилаётган технологик ва инженерлик жиҳозлари, эскалаторлар ва ҳаракатланувчи йўлаклар, юк ташиш транспортёрлари ва кўтариш мосламалари, телескопик траплар, қуёшдан ҳимояловчи кўтарма-айланма жалюзилар, автоматик очилувчи эшиклар ва бошқалар билан аниқланади. Энг юқори бадий-эстетик самандорликка, эффектга фақат вокзал мажмуасига кирувчи барча бинолар, иншоотлар ва элементларнинг ўзаро муносиб ечими билангина эришиш мумкин.

Темирйўл вокзали ва автобус вокзалини бирлаштириш йўлидаги биринчи қадам перрон ва вокзал олди майдонидаги ҳаракат жараёнини аниқ ташкил этишдан иборат. Замонавий фуқаро авиацияси шаҳарларда узоқда жойлашган аэропортларга эга бўлиб, улар аксарият автомобил йўллари билан боғланади.

Йўловчилар учун жамоат транспорти иншоотлари. Гаражлар

Пиёдалар йўлкаларини ва зоналарини яратиш, аҳолининг тиғиз ҳаракат мавжуд бўлган шаҳар кўчалари ва йўлларининг пиёдалар томонидан кесиб ўтилишини истисно этмайди. Ҳаракатланиш қисмидаги ўтиш жойлари чорраҳаларда ҳамда аҳоли тўпланадиган пунктлар – йирик саноат корхоналари, савдо, томоша, ўқув, маъмурий ва бошқа бинолар комплексларида белгиланади. Бундай ўтиш жойлари одатда махсус кўрсаткичлар, белгилар, йўл сиртидаги алоҳида чизиқлар ва бошқалар билан белгиланади.

ҚМҚ 2.07.01-94 га асосан кенг жамоатчилик ташриф буюрадиган бино ва иншоотлардан жамоат транспорти тўхтайдиган пунктларгача бўлган оралиқ масофа – 500 м, IV климатик туманларда эса 400 м дан ошмаслиги зарур. Юқори тезликдаги автомобил йўлларида ва узлуксиз ҳаракат давом этадиган магистрал кўчаларда, транспорт воситаларининг ҳаракати юқори даражада тиғизлиги билан ажралиб турадиган йўллар ва кўчаларда, шунингдек, пиёдалар оммавий ҳолда кўчани кесиб ўтадиган жойларда ерости ёки ерусти ўтиш жойларини лойиҳалаш зарур бўлади.

Гаражлар. Нисбатан йирик жамоат бинолари ва уларнинг мажмуаларидаги автомобилларни сақлаш жойлари ва гаражлар аксарият фазовий структурасининг ва баъзи объектлар архитектуравий композициясининг ажралмас элементиға айланиб бормоқда.

Автомобилларни вақтинчалик сақлаш жойлари эса даврий ёки эпизодик ташриф буюрадиган объектлар яқинида (иш жойлари, маданий-маиший хизмат кўрсатиш муассасалари, дам олиш зоналари), асосан, автомобилларни очик ҳолда сақлаш жойларида назарда тутилади. Енгил автомобиллар учун ҳисобий сифатида кам литражли, ўлчамлари режада 170 х 410 см ва автомобил билан ён ёки бўйлама девор орасидаги масофа 50 см-70 см бўлган эталон типсия этилади. Гараж ва автотурар жойларининг ички ўтиш жойлари қоидаға кўра умумий кенглиги 4,5- 6 м бўлган ҳаракатланиш йўли ҳисобидан келиб чиққан ҳолда лойиҳаланади. Ер устидаги ва ер остидаги рампа типиидаги гаражларнинг қават баландлиги 2,2 м дан кам бўлмаслиги зарур. Автомобиллар бўйлама ҳаракатланадиган рампалар 10% нишабликдан ошмаган ҳолда ташқи ва ички кўринишда лойиҳаланиши мумкин. Шахсий гаражлар ва автомобилларни сақлаш жойларини аксарият маҳаллий ҳаракатланиш, кўчалар ва ўтиш жойлари яқинида жойлаштириш мақсадға мувофиқ. Гараж ва автомобилларни сақлаш жойларига тегишли участкаларни, турар жой ва жамоат биноларидан кенглиги 10-15 м бўлган химоя кўкаламзорлари (дарахатлар, буталар) билан ажратиш керак.

Кўп қаватли турар жой бинолари мавжуд бўлган тумнларда қуйидагилардан фойдаланишға рухсат этилади:

- Бокс ёки матеж типиидаги бир қаватли гаражлар;

- Кўп қаватли, алоҳида жойлаштирилган рампали манеж типигаги гаражлар;

- Ярим ерости ёки ерости, алоҳида жойлаштирилган бир ёки кўп қаватли гаражлар, шу жумладан, нотекис рельефларда жойлаштирилган;

- Маъмурий, жамоат ва бошқа муассасалар мажмуаларидаги бинолар ичида ёки ёнида жойлаштирилган ечимга эга ер устида ёки ер остидаги гараж ва автотурар жойлар.

Микротуманлар ва турар жой ҳудудларида аксарият очик автомобилларни сақлаш жойларини лойиҳалаш мақсадга мувофиқ бўлиб, кейинчалик улар жойлашган ерда кўп ярусли гаражлар барпо этилиши мумкин.

5 илова

Метрополитен йўналишларини лойиҳалаш

Тошкент метрополитени Ўрта Осиёда ягона бўлиб, у Тошкент шаҳри ва Ўрта Осиёнинг машҳур иншоотларидан бири саналади. Унинг бекатлари ўзининг архитектуравий ечимлари, поездлари тезюарлиги, вагонлари эса комфортабиллиги билан киши онгида ўчмас қолдиради. Тошкент метрополитенида ҳозирги пайтда 29 та бекат мавжуд бўлиб, метрополитен линияларининг умумий узунлиги 38,25 км ни ташкил этади.

Метрополитен трассасини лойиҳалаштиришнинг биринчи босқичида шаҳар транспортининг комплекс ривожланишини инобатга олган ҳолда метрополитен йўналишининг бош схемаси ишлаб чиқилади, бунда алоҳида йўналишлар қурилишининг навбати ҳам аниқланади.

Трассанинг алоҳида йўналишларини лойиҳалашда метрополитен бекатларининг жойини тўғри танлаш муҳим аҳамият касб этади. Метрополитен бекатларига кириш-чиқиш жойларининг, вестибюллар, эскалатор тоннелларининг, шамоллатиш (вентиляция) киоскалар ва ҳокозоларнинг конструктив ечимлари айниқса катта аҳамият касб этади.

Метрополитен тоннелларининг габаритлари: эни 2,7 м, баландлиги 3,7 м. Улар 2,1 м узунликка эга бўлган бикр база билан умумий узунлиги 19,2 м бўлган вагонларга ҳисобланган.

Бекатлар йўловчиларнинг йирик оқимлари ҳосил бўлиши мумкин бўлган жойларга жойлаштирилади: метрополитен линияларининг шаҳар транспорти магистраллари кесишадиган марказий майдонларга, темирйўл вокзаллари ва платформалар, йирик стадионлар, шаҳарнинг дам олиш ва истироҳат боғлари ёнига, метрополитен йўналишларининг ўзаро кесишадиган жойларига, шаҳар атрофидаги темир ва трамвай йўлларидаги бекатлар ёнига жойлаштириш мақсадга мувофиқдир. Бекатлар орасидаги масофа, одатда 1,5-2,0 км узунликда қабул қилинади.

Кейинги йилларда ер устидан ўтадиган линиялар ва бекатлар пайдо бўлди, уларнинг том ёпмалари ялтироқ материаллардан ишланган, иситадиган ҳимояловчи галереялардан ташкил топган. Бундан ташқари том ёпмалари поездлар шовқинининг тарқалишига ҳам тўсқинлик қилади.

Тошкент метрополитенини қуришда метрополитен қурилишининг ва ундан фойдаланишнинг ҳавфсизлигини таъминлайдиган янги муҳандис-техник ечимлар қўлланилган. Ўрта Осиёда ягона бўлган бу иншоотда ўзига хос жихатларга эга бўлган колоритлар қаторида тиниқлиги, умумбоқийлиги юқори бўлган гранит, мрамор, металл каби материаллардан ва безакли (декоратив) керамика, бадиий шиша, ганч ва ҳокозолардан кенг фойдаланилади.

6 илова

Блиц-сўров саволлари

1. Вокзалнинг қандай турлари мавжуд?
 2. Кутиш залларига қандай талаблар қўйилади?
 3. Темир йўл вокзали ва автобус вокзали интерьерида фарқ борми?
 4. Гаражларга қандай талаблар қўйилади?
 5. Метрополитен йўналишларини лойиҳалаш қандай амалга оширилади?
 6. Метрополитен тоннелларининг габаритлари қандай бўлиши керак?
- Нима учун?